

Mihaela Cârstea Romaşcanu

◆
VERBUL
◆
IL VERBO
◆

Editura ştiinţifică şi enciclopedică

Coperta: Cristea Müller

Redactor: Cecilia Burghilea

Cuprins

Cuvînt înainte	7
Introducere	9
1. <i>Paradigma verbelor</i>	9
2. <i>Valorile modurilor și timpurilor</i>	13
Formarea timpurilor compuse: selectarea auxiliarului	17
1. <i>Selectarea auxiliarului în contextul verbelor reflexive</i>	17
2. <i>Selectarea auxiliarului în contextul verbelor pasive</i>	18
3. <i>Selectarea auxiliarului în contextul verbelor active</i>	19
4. <i>Transformări care antrenează schimbarea auxiliarului temporal</i>	23
Exerciții	26
Auxiliarele aspectuale	29
1. <i>Auxiliarul <i>essere</i> PP</i>	30
2. <i>Auxiliarul <i>stare</i> Ger</i>	33
3. <i>Auxiliarul <i>andare</i> Ger</i>	34
4. <i>Auxiliarul <i>venire</i> Ger</i>	34
5. <i>Auxiliarul <i>stare per Inf</i></i>	35
Exerciții	35
Auxiliarele pasive	37
1. <i>Auxiliarul <i>essere</i> PP</i>	37
2. <i>Auxiliarul <i>venire</i> PP</i>	38
3. <i>Auxiliarul <i>andare</i> PP</i>	39
Exerciții	39
Acordul participiului trecut	41
1. <i>Acordul participiilor trecute însoțite de auxiliar</i>	41
1.1. <i>Acordul participiilor trecute la timpurile compuse</i>	41
1.2. <i>Acordul participiilor trecute la diateza pasivă</i>	44
1.3. <i>Acordul participiilor trecute în contextul auxiliarelor aspectuale</i>	45

1.4. Acordul participiului trecut la timpurile compuse ale verbelor cu subiect indefinit, exprimat printr-un <i>si</i> impersonal . . .	45
2. Acordul participiului trecut în construcțiile participiale absolute . . .	46
3. Acordul participiului trecut cu funcție de adjectiv	46
Exerciții	47
Folosirea formelor modale	50
1. Modul verbelor în propozițiile principale	50
1.1. Indicativ	50
1.2. Prezumtiv	51
1.3. Condițional	51
1.4. Imperativ	51
1.5. Conjunctiv	51
1.6. Infinitiv	52
2. Modul verbelor în propozițiile subordonate	53
2.1. Modul verbelor în propozițiile subordonate care fac parte din nucleu	54
2.1.1. Modul verbelor în propozițiile complementive directe	54
Exerciții	68
2.1.2. Modul verbelor în propozițiile complementive indirecte	71
Exerciții	79
2.1.3. Modul verbelor în propozițiile subiective	81
Exerciții	90
2.1.4. Modul verbelor în propozițiile predicative	92
Exerciții	93
2.2. Modul verbelor în propozițiile relative	94
2.2.1. Modul verbelor în propozițiile relative introduse de pronumele relative <i>che</i> și <i>il quale, la quale</i>	94
Exerciții	96
2.2.2. Modul verbelor în propozițiile relative introduse de pronume, adverbe și determinanți micști	97
Exerciții	98
2.2.3. Modul verbelor în propozițiile relative aparente	99
Exerciții	101
2.3. Modul verbelor în propozițiile circumstanțiale	102
2.3.1. Modul verbelor în propozițiile temporale	102
2.3.2. Modul verbelor în propozițiile locale	104
2.3.3. Modul verbelor în propozițiile modale	104
2.3.4. Modul verbelor în propozițiile cauzale	105
2.3.5. Modul verbelor în propozițiile finale	106
2.3.6. Modul verbelor în propozițiile concesive	107
2.3.7. Modul verbelor în propozițiile condiționale	108
2.3.8. Modul verbelor în propozițiile comperative	110

2.3.9. Modul verbelor în propozițiile consecutive	110
2.4. Modul verbelor în propozițiile limitative	111
2.5. Conjuncțiile și modurile personale în propozițiile circumstanțiale	112
Exerciții	114
Concordanța timpurilor	118
1. Reguli de concordanță a timpurilor atunci când în subordonată apare indicativul sau condiționalul	118
2. Reguli de concordanță a timpurilor atunci când în subordonată se impune conjunctivul	120
Exerciții	124
Bibliografie	127

Cuvînt înainte

Lucrarea de față se adresează acelor care au depășit stadiul de începători precum și tuturor acelor care vor să-și consolideze cunoștințele de gramatică italiană. Ea își propune să trateze aspectele cele mai importante ale morfologiei și sintaxei verbului în limba italiană și anume acelea care ridică probleme speciale vorbitorului de limbă română. Lucrarea este prin urmare abordată într-o manieră implicit contrastivă, acordîndu-se atenție în special aspectelor care diferă în cele două limbi.

Valorile modurilor și timpurilor, fiind în mare măsură aceleași cu cele din limba română, au fost expuse, în introducere, numai în aspectele lor diferite.

Primele patru capitole tratează probleme de morfologie și morfosintaxă a verbului italian, și anume selectarea auxiliarelor temporale (formarea timpurilor compuse), auxiliarele pasive și aspectuale, acordul participiului trecut. Ultimele două capitole, care ocupă un loc destul de amplu, tratează folosirea modurilor în propozițiile subordonate și concordanța timpurilor, deci aspecte ale sintaxei verbului.

Întregul volum se referă numai la fapte de limbă contemporană. În abordarea tuturor problemelor s-a pornit de la premisa cunoașterii gramaticii limbii române, ceea ce explică lipsa oricărei definiții. Lucrarea beneficiază din plin de rezultatele cercetărilor moderne din lingvistica generală și lingvistica italiană, dar pentru ca consultarea ei să nu ridice probleme unui public mai larg, expunerea este făcută într-o manieră cît mai apropiată de gramatica tradițională : fiecare capitol cuprinde expunerea sistematică a problemei tratate, fiecare punct fiind ilustrat cu exemple ; în unele capitole, aspectele teoretice sînt sintetizate în tablouri și scheme recapitulative ; fiecare capitol se încheie cu exerciții al căror scop este aplicarea imediată a regulilor.

În întreaga lucrare apar două tipuri de exemple : — exemple simple și scurte din care să rezulte cît mai evident regula

sau mecanismul tratat, și al căror scop este acela de a reține în primul rând construcția, și nu lexicul; — exemple mai ample din diferiți autori contemporani sau din presă, pentru a ilustra multitudinea de structuri complexe în care pot apărea diferitele construcții. În privința acestora din urmă, lucrarea este tributară unor gramatici și volume de exerciții, precum și unor lucrări teoretice care cuprind numeroase exemple sau chiar anexe cu exemple din autori. Întrucît unele exemple au fost adaptate sau nu au fost preluate în întregime ci numai în părțile care erau pertinente pentru problema respectivă, nu am indicat sursa lor; aceasta și pentru a nu îngreuna expunerea și implicit consultarea volumului.

Prin abordarea aprofundată a unor aspecte ale gramaticii verbului italian, lucrarea de față își propune să contribuie la renunțarea la unele reguli care apar frecvent în manuale, și care printr-o expunere simplificată — și deci comodă — și incompletă, aduc prejudicii cunoașterii corecte a limbii italiene (a se vedea formarea timpurilor compuse, folosirea conjunctivului și a infinitivului etc.).

Sperăm că în această formă prezenta lucrare va constitui un instrument util de lucru pentru toți cei care cunosc sau doresc să cunoască limba italiană.

AUTOAREA

Introducere

1. Paradigma verbelor.

Verbul reprezintă una din părțile de vorbire fundamentale ale limbii, alături de substantiv. El constituie elementul minim al grupului verbal care, împreună cu grupul nominal-subiect, alcătuiește nucleul oricărei propoziții. Notînd prin P — propoziția, prin GN — grupul nominal, prin GV — grupul verbal, prin V — verbul și prin GPrep — grupul prepozițional, structura nucleului unei propoziții poate fi reprezentată de regulile următoare :

$$P \rightarrow GN \wedge GV$$

$$GV \rightarrow V \wedge (GN) \wedge (GPrep) \wedge (GPrep)$$

Întrucît parantezele indică elementele facultative, rezultă că verbul poate reprezenta chiar singur grupul verbal. O propoziție poate fi deci constituită dintr-un grup nominal-subiect și un verb, cu sau fără alți determinanți. Determinanții verbului sînt complementele, reprezentate la rîndul lor de grupuri nominale precedate sau nu de propoziții (GN sau GPrep).

1.1. La rîndul său, verbul are o structură complexă, care poate fi reprezentată de regula următoare :

$$V \rightarrow (Refl \wedge Flex) \wedge MT \wedge Flex \wedge (Aux) \wedge \begin{cases} \text{Verb} \\ \text{Copulă} \wedge \begin{cases} GN \\ Adj \wedge Flex \\ GPrep \end{cases} \end{cases}$$

Această regulă introduce alături de verb, care formează predicatele verbale, predicatele nominale, alcătuite din copulă și un nume predicativ reprezentat de un grup nominal, de un adjectiv sau de un grup prepozițional. Din punct de vedere morfologic, copula se comportă ca un verb oarecare; întrucît numele predicativ nu poate exprima modul și timpul și nu poate realiza acordul în persoană, copula reprezintă „suportul verbal” al predicatelor nominale.

Simbolul MT reprezintă modul și timpul verbului. Flex reprezintă persoana și numărul verbului care se „copiază” după persoana și numărul subiectului. Flex reprezintă deci acordul verbului în număr și persoană. Simbolul Flex care însoțește numele predicativ exprimat printr-un adjectiv reprezintă acordul acestuia în gen și număr cu subiectul.

Simbolul Repl reprezintă pronumele reflexiv care însoțește întotdeauna anumite verbe; aceste verbe sînt de obicei numite verbe pronominales sau reflexive aparente. Formele reflexive nu substituie anumite componente ale verbului, nu pot avea forma tonică, ele participînd la sensul lexical al temei verbale. Aceste pronume reflexive se acordă în număr și persoană cu subiectul verbului, ceea ce în regula de mai sus este notat prin simbolul Flex care le însoțește. Simbolul Repl, împreună cu simbolul acordului, Flex, sînt înregistrate în paranteză, deoarece ele apar numai în contextul anumitor verbe.

În sfîrșit, simbolul Aux reprezintă auxiliarele, verbe ajutoare care servesc la formarea timpurilor compuse (auxiliarele temporale) sau a perifrazelor aspectuale (auxiliarele aspectuale).

1.2. Orice verb poate fi caracterizat după mod, timp, persoană și număr. Aceste patru „variabile” ale verbului se grupează cîte două, după cum rezultă și din regula de mai sus: modul și timpul pe de o parte, reprezentate de simbolul MT, a căror variație este determinată în propozițiile principale de realitatea extralingvistică iar în propozițiile subordonate de un sistem de reguli în care realitatea extralingvistică interferează cu contextul lingvistic, iar pe de altă parte, numărul și persoana, a căror variație este determinată numai contextual (de acordul cu subiectul).

Totalitatea formelor unui verb, cuprinzînd toate variațiile posibile de mod, timp, persoană și număr, alcătuiesc *paradigma* verbului respectiv.

Modurile și timpurile în contextul cărora se realizează acordul cu subiectul în număr și persoană sînt numite *moduri personale*. Modurile și timpurile în contextul cărora nu se înregistrează o variație a formei verbale după număr și persoană sînt numite *moduri nonpersonale*.

Formele verbelor la care nu participă un auxiliar se numesc *forme (timpuri) simple*. Atît modul și timpul, cit și acordul în număr și persoană se exprimă în acest caz prin desinențe

care însoțesc tema verbului. Anumite combinații mod-timp cer prezența unui verb ajutător (auxiliar); acestea sînt *forme (timpuri) compuse*; în cazul formelor compuse modul și timpul rezultă din modul și timpul auxiliarului în timp ce acordul în număr și persoană rezultă din desinențe.

1.2.1. Paradigma verbelor în limba italiană include următoarele moduri și timpuri:

Mod	Timpuri simple	Timpuri compuse
Indicativ (Indicativo)	Prezent (presente) <i>parla</i> (vorbește) <i>viene</i> (vine) <i>se ne va</i> (pleacă)	Perfect compus (passato prossimo) <i>ha parlato</i> (a vorbit) <i>è venuto</i> (a venit) <i>se ne è andato</i> (a plecat)
	Imperfect (imperfetto) <i>parlava</i> (vorbea) <i>veniva</i> (venea) <i>se ne andava</i> (pleca)	Mai mult cît perfect (trapassato prossimo) <i>aveva parlato</i> (vorbise) <i>era venuto</i> (venise) <i>se ne era andato</i> (plecase)
	Perfect simplu (passato remoto) <i>parlò</i> (a vorbit, vorbi) <i>venne</i> (a venit, veni) <i>se ne andò</i> (a plecat, plecă)	Mai mult ca perfect anterior (trapassato remoto) <i>ebbe parlato</i> (vorbi, vorbi) <i>fu venuto</i> (venise, veni) <i>se ne fu andato</i> (plecase, plecă)
	Viitor (futuro) <i>parlerà</i> (va vorbi) <i>verrà</i> (va veni) <i>se ne andrà</i> (va pleca)	Viitor anterior (futuro anteriore) <i>avrà parlato</i> (va fi vorbit) <i>sarà venuto</i> (va fi venit) <i>se ne sarà andato</i> (va fi plecat)
Prezumtiv (Presuntivo)	Prezent (presente) <i>parlerà</i> (o vorbi) <i>verrà</i> (o veni) <i>se ne andrà</i> (o pleca)	Trecut (passato) <i>avrà parlato</i> (o fi vorbit) <i>sarà venuto</i> (o fi venit) <i>se ne sarà andato</i> (o fi plecat)
Condițional (Condizionale)	Prezent (presente) <i>parlerebbe</i> (ar vorbi) <i>verrebbe</i> (ar veni) <i>se ne andrebbe</i> (ar pleca)	Trecut (passato) <i>avrebbe parlato</i> (ar fi vorbit) <i>sarebbe venuto</i> (ar fi venit) <i>se ne sarebbe andato</i> (ar fi plecat)

Mod	Timpuri simple	Timpuri compuse
Conjunctiv (Congiuntivo)	Prezent (presente) <i>che parli</i> (să vorbească) <i>che venga</i> (să vină) <i>che se ne vada</i> (să plece)	Perfect compus (passato) <i>che abbia parlato</i> (să fi vorbit) <i>che sia venuto</i> (să fi venit) <i>che se ne sia andato</i> (să fi plecat)
	Imperfect (imperfetto) <i>che parlasse</i> (să vorbească) <i>che venisse</i> (să vină) <i>che se ne andasse</i> (să plece)	Mai mult ca perfect (trapassato) <i>che avesse parlato</i> (să fi vorbit) <i>che fosse venuto</i> (să fi venit) <i>che se ne fosse andato</i> (să fi plecat)
Imperativ (Imperativo)	Prezent (presente) <i>parla!</i> (vorbește!) <i>che parli!</i> (să vorbească!) <i>vieni!</i> (vino!) <i>che venga!</i> (să vină!) <i>vattene!</i> (pleacă!) <i>se ne vada!</i> (să plece!)	
Infinitiv (Infinito)	Prezent (presente) <i>parlare</i> (a vorbi) <i>venire</i> (a veni) <i>andarsene</i> (a pleca)	Trecut (passato) <i>aver parlato</i> (a fi vorbit) <i>essere venuto</i> (a fi venit) <i>essersene andato</i> (a fi plecat)
Gerunziu (Gerundio)	Prezent (presente) <i>parlando</i> (vorbind) <i>venendo</i> (venind) <i>andandosene</i> (plecind)	Trecut (passato) <i>avendo parlato</i> (—) <i>essendo venuto</i> (—) <i>essendosi andato</i> (—)
Participiu (Participio)	Prezent (presente) <i>parlante</i> (care vorbește) —	
	Trecut (passato) <i>parlato</i> (vorbit) <i>venuto</i> (venit) <i>andatosene</i> (plecat)	

1.2.2. Indicativul, prezumtivul, condiționalul, conjunctivul și imperativul sînt moduri personale; infinitivul, gerunziul și participiul sînt moduri nonpersonale.

2. Valorile modurilor și timpurilor.

Modurile personale sînt aceleași în română și în italiană; timpurile și valoarea lor nu coincid însă întotdeauna.

2.1. Astfel în cadrul indicativului, perfectul simplu indică în limba italiană o acțiune încheiată în trecut, fără legătură cu prezentul (a se vedea și traducerea literală: *passato remoto* „trecut îndepărtat”); perfectul simplu este de aceea timpul specific narațiunii: *Dante nacque nel 1265* (Dante s-a născut în 1265).

2.2. Perfectul compus (it. *passato prossimo* „trecut apropiat”) se referă de asemenea la o acțiune încheiată în trecut, dar implică și o legătură cu prezentul. Această relație cu prezentul poate să însemne:

— acțiunea se petrece într-un trecut apropiat: *Chi ha bussato alla porta?* (Cine a bătut la ușă?). *Ho visto uscire Carlo qualche minuto fa* (L-am văzut pe Carlo ieșind acum câteva minute);

— acțiunea s-a petrecut într-o perioadă de timp, mai lungă sau mai scurtă, dar care include și prezentul: *questo mese, quest'anno, questo secolo* etc.; *In questo mese sono riuscito a risolvere un problema importante* (Luna aceasta am reușit să rezolv o problemă importantă);

— acțiunea s-a petrecut în trecut dar rezultatele ei se mențin și în prezent: *E' nato nel 1921* (e vive tuttora) (S-a născut în 1921 (și trăiește încă)); *La disoccupazione è diventata uno dei mali sociali più gravi del mondo capitalistico durante l'ultimo quarto del XX secolo* (Șomajul a devenit una din plăgile sociale cele mai grave ale lumii capitaliste în ultimul sfert al secolului al XX-lea).

Folosirea perfectului simplu și a perfectului compus în limba italiană este influențată în unele regiuni de dialectele respective. Astfel în unele regiuni din nordul Italiei se folosește cu predilecție perfectul compus, chiar dacă acțiunea s-a petrecut într-un trecut îndepărtat și nu are legătură cu prezentul. În schimb, în unele regiuni din sudul Italiei perfectul simplu este utilizat cu precădere, în orice situație.

Trebuie reținut oricum faptul că în italiană perfectul simplu nu corespunde decât rareori perfectului simplu din română care de cele mai multe ori presupune un trecut

apropiat. Corespondența poate fi stabilită numai cu perfectul simplu de narațiune, care în limba română nu este prea frecvent.

2.3. În limba italiană perfectului simplu îi corespunde un timp compus cu auxiliarul la perfectul simplu, inexistent în limba română. Acest timp, numit *trapassato remoto* „mai mult ca perfect îndepărtat”, indică o acțiune trecută, anterioară unei alte acțiuni trecute redată prin perfectul simplu. Acest timp se folosește în subordonate temporale dominate de propoziții regente cu verbul la perfectul simplu; în română se traduce prin mai mult ca perfect, dar în funcție de context și prin perfectul compus: *Dopo che ebbero pranzato, si allontanarono* (După ce au prânzit, s-au îndepărtat) sau prin perfect simplu, dacă verbul din principală a fost tradus tot la perfectul simplu (După ce prinziră, se îndepărtară). Mai mult ca perfectul îndepărtat apare și după conjuncția *appena* che dacă verbul regent este la perfectul simplu: *Appena che ebbe dette queste parole, partì* (Îndată ce spuse/a spus/ aceste cuvinte plecă/a plecat) precum și într-o construcție idiomatică cu valoare temporală de tipul: *Giunto che fu, decise di rimanerci* (Îndată ce/după ce ajunse, hotărî să rămână); *Terminati che ebbero i miei lavori, feci una passeggiata* (Îndată ce îmi terminai treburile, făcui o plimbare). În această ultimă construcție, ordinea auxiliar — participiu este inversată, între ele fiind intercalată conjuncția *che*, care are valoare temporală numai în această structură.

2.4. Modul prezumtiv, prezent și trecut, are în italiană forme identice cu cele ale viitorului simplu și compus. În limba română formele sînt diferite:

Chi sarà alla porta? (Cine o fi la ușă?)

Chi sarà stato alla porta? (Cine o fi fost la ușă?)

Saprà lui qualcosa! (O ști el ceva! O fi știind el ceva!)

Avrà saputo lui qualcosa! (O fi știut el ceva!)

2.5. Condiționalul are în italiană aceleași valori ca și în limba română, în propozițiile principale. Spre deosebire de limba română, în limba italiană condiționalul apare în subordonate și pentru a indica „viitorul în trecut” deci o acțiune posterioară unei acțiuni trecute din propoziția

regentă. În acest caz se pot folosi ambele timpuri ale condiționalului; limba contemporană preferă condiționalul trecut:

Luigi mi aveva detto che $\left\{ \begin{array}{l} \text{verrebbe} \\ \text{sarebbe venuto} \end{array} \right\}$ *e invece non è venuto* (Luigi îmi spusese că $\left\{ \begin{array}{l} \text{va veni} \\ \text{vine} \end{array} \right\}$ și în schimb nu a venit).

Condiționalul arată că acțiunea verbului subordonat este viitoare numai față de momentul trecut al verbului din regentă, dar nu și față de momentul prezent al enunțării frazei. În traducerea românească, folosirea viitorului sau prezentului indicativ șterge această distincție. Sensul de viitor în trecut rezultă numai din propoziția următoare: *e invece non è venuto*.

2.6. Conjunctivul prezintă în italiană patru timpuri (față de două în limba română): două timpuri simple, prezentul și imperfectul, și două timpuri compuse, perfectul compus și mai mult ca perfectul. Cele două timpuri simple indică simultaneitatea acțiunii din subordonată cu cea a verbului regent; cele două timpuri compuse indică anterioritatea subordonatei față de principală. Selecția între cele două timpuri simple sau între cele două timpuri compuse se face conform „concordanței timpurilor”, un sistem de reguli prin care timpul din subordonată se stabilește în funcție de timpul și modul din propoziția regentă (v. p. 120). Selecția conjunctivului ca atare este determinată de reguli care foarte rar concordă cu cele din limba română.

2.7. Infinitivul are, ca și în limba română, două timpuri: prezentul (timp simplu) și trecutul (timp compus). Utilizarea infinitivului diferă însă mult în cele două limbi.

2.8. Gerunziului îi corespund în limba italiană două timpuri: prezentul (timp simplu), similar gerunziului din română, și trecutul (timp compus) care nu are un corespondent în română. Gerunziul trecut apare numai în propoziții subordonate, temporale sau cauzale, și se traduce printr-un timp trecut al indicativului precedat de o conjuncție; în măsura în care în română gerunziul poate apărea în propoziții temporale sau cauzale, gerunziul trecut din italiană poate fi tradus și în română prin gerunziu.

Avendolo visto troppo tardi, non mi sono potuto fermare ($\left\{ \begin{array}{l} \text{Văzîndu-l} \\ \text{Pentru că l-am văzut} \end{array} \right\}$ prea târziu, n-am putut să mă opresc).

2.9. Participiul are în italiană două timpuri, ambele simple: prezentul și trecutul. Participiul trecut corespunde participiului din limba română. Pentru participiul prezent din italiană nu există însă un corespondent în limba română. Aceste forme se traduc prin propoziții relative: *una statua raffigurante la libertà* (o statuie care reprezintă libertatea); *il colonello comandante il reggimento* (colonelul care comandă regimentul); *i nomi uscenti in consonante* (substantivele care se termină în consoană). Rareori, acest participiu prezent se poate traduce în limba română printr-un gerunziu, în măsura în care gerunziul poate reprezenta o propoziție relativă. Astfel exemplul de mai sus: *una statua raffigurante la libertà* poate fi tradus și prin „o statuie înfățișând / reprezentând libertatea”; de asemenea *una proposizione contenente un verbo modale* „o propoziție conținând / care conține un verb modal”. Dealtfel participiul prezent nu apare la toate verbele, fiind o formă destul de rară. În plus, formele de participiu prezent ale unor verbe au pierdut valoarea verbală devenind substantive propriu-zise (*rappresentante* „reprezentant”, *presidente* „președinte”, *comandante* „comandant”) sau adjective (*permanente* „permanent”, *restante* „restant”, *potente* „puternic” etc.).

Formarea timpurilor compuse: selectarea auxiliarului

0. Timpurile compuse se formează în limba italiană cu ajutorul auxiliarelor, *essere* și *avere*, urmate de morfemul de participiu trecut, ceea ce înseamnă că morfemele de mod, timp, număr și persoană se atașează verbului auxiliar, în timp ce verbul de conjugat apare la participiu trecut. Auxiliarele temporale pot fi deci reprezentate prin formula:

$$\text{Aux}_T \rightarrow \left\{ \begin{matrix} \text{essere} \\ \text{avere} \end{matrix} \right\} \sim \text{PP}$$

Spre deosebire de limba română unde există trei auxiliare, *a avea*, *a fi* și *a voi*, care apar cu orice verb, selecția auxiliarului și a morfemului verbului de conjugat făcându-se în funcție de timp și mod¹, în limba italiană auxiliarul este selectat de verb. Un verb apare la toate timpurile compuse cu același auxiliar. Alegerea unuia dintre cele două verbe auxiliare este determinată de:

- diateza verbului
- tranzitivitate
- prezența în contextul verbului a formelor reflexive neaccentuate *mi, ti, si, ci, vi, si*;
- semnificația aspectuală a verbului.

În funcție de diateză, se pot distinge verbe active, verbe reflexive și verbe la diateza pasivă. Ultimele două categorii nu ridică probleme speciale în privința selecției auxiliarului.

1. Selectarea auxiliarului în contextul verbelor reflexive

1.1. Verbele reflexive, în contextul cărora complementul direct sau datival este identic cu subiectul, formează timpurile compuse cu auxiliarul *avere* PP, atunci când com-

1. Astfel perfectul compus se formează cu *a avea* part. trecut (*am văzut, am venit*), viitorul cu *a voi* infinitiv (*voi vedea, voi veni*) sau cu *a avea* conj. prezent (*am să văd, am să vin*), conjunctivul trecut cu *a fi* part. trecut (*să fi văzut, să fi venit*) etc.

plementul este reprezentat de un pronume tonic care stă după verb, și cu auxiliarul *essere* PP, atunci când complementul este reprezentat de un pronume aton care stă înaintea verbului sau după verb în poziție enclitică :

Ho guardato me nello specchio.

Mi sono guardato nello specchio ; Penso di essermi guardato mille volte nello specchio.

Ho comprato $\left\{ \begin{smallmatrix} a \\ per \end{smallmatrix} \right\}$ me un gelato.

Mi sono comprato un gelato.

1.2. Verbele reflexive aparente, însoțite întotdeauna de forme reflexive neaccentuate *mi, ti, si, ci, vi, si*, dar care nu reprezintă un complement al verbului ci participă numai la sensul lexical al acestuia, se conjugă întotdeauna cu auxiliarul *essere* PP :

Mi sono accorta troppo tardi dell'errore.

Ti sei già pentito di averlo detto?

Se ne sarà già andato!

Oggi ci siamo alzati di buon'ora.

Vi siete spaventati per nulla.

I ragazzi si erano arrampicati per i sentieri scoscesi.

Din punctul de vedere al diatezei, verbele reflexive aparente sînt verbe active.

2. Selectarea auxiliarului în contextul verbelor pasive.

Verbele la diateza pasivă selectează la timpurile compuse auxiliarul temporal specific auxiliarului pasiv, și anume *essere* PP. Verbele la diateza pasivă apar însă la timpuri compuse numai dacă auxiliarul pasivului este *essere* PP sau *andare* PP. Atunci când pasivul se formează cu auxiliarul *venire* PP, nu se realizează timpurile compuse :

Lo studente è stato interrogato.

La lettera è andata perduta.

De remarcat că atunci când auxiliarul pasiv *andare* PP apare la timpuri compuse, dispăre sensul de necesitate pe care acest auxiliar îl are la timpurile simple, fiind în felul acesta sinonim perfect cu auxiliarul pasiv *essere* PP.

3. Selectarea auxiliarului în contextul verbelor active.

În funcție de tranzitivitate — capacitatea de a avea un complement direct — verbele active se împart în *verbe tranzitive* și *verbe intransitive*.

3.1. Verbele tranzitive formează timpurile compuse întotdeauna cu auxiliarul *avere* PP, atât în prezența cît și în absența complementului direct :

Ieri sera non ho guardato la televisione.

Aveva lavorato fino a tardi.

Non ho mai fumato.

Verbele de mișcare avînd un fals complement direct — deoarece arată locul acțiunii și nu obiectul acțiunii — se conjugă de asemenea cu *avere* PP :

Abbiamo salito in fretta la collina.

Ha saltato tre scalini.

Tot cu *avere* PP se conjugă verbul *vivere* în prezența complementului direct intern (complement care nu reprezintă obiectul acțiunii, ci reprezintă numai reluarea, printr-o formă nominală, a informației semantice a verbului) : *Ha vissuto una vita felice.*

3.1.1. Verbele tranzitive în contextul cărora complementul direct, identic cu subiectul, este reprezentat de o formă reflexivă atonă (neaccentuată) se conjugă cu *essere* PP. Nu este vorba de o excepție a regulii conform căreia verbele tranzitive se construiesc cu *avere* PP, ci de o schimbare a auxiliarului într-un anumit tip de context sintactic :

Ho lavato il bucato dar Mi sono lavato.

3.1.2. De asemenea se conjugă cu *essere* PP verbele tranzitive în contextul cărora complementul indirect datival este identic cu subiectul și este reprezentat de o formă pronominală atonă :

Ho comprato un paio di guanti dar

Mi sono comprato un paio di guanti.

Ca și mai sus, este vorba de schimbarea auxiliarului specific verbului, schimbare cerută de contextul sintactic.

3.2. În ceea ce privește verbele intransitive, nu se poate stabili o regulă generală referitoare la auxiliarul care for-

mează timpurile compuse. Numeroase verbe intransitive se construiesc cu *essere* PP dar nu sînt puține nici cele care cer auxiliarul *avere* PP. În toate cazurile trebuie consultate dicționarele care de cele mai multe ori indică auxiliarele verbelor intransitive¹. Indicăm cîteva criterii după care este selectat auxiliarul.

3.2.1. Se conjugă întotdeauna cu *essere* PP verbele intransitive cărora le corespund verbe cu formă identică dar tranzitive avînd auxiliarul *avere* PP; verbe ca *guarire*, *aumentare*, *ringiovanire*, *invecchiare*, *dimagrire*, *ingrassare*, *impoverire*, *ingiallire*, *imbianchire* pot fi atît tranzitive, și atunci se conjugă cu *avere* PP, cît și intransitive, și atunci se conjugă cu *essere* PP:

Il medico ha guarito Carlo.

Carlo è guarito.

I produttori hanno aumentato i prezzi.

I prezzi sono aumentati di 5 per cento.

Finalmente, hanno diminuito le tasse.

Le tasse sono diminuite.

Tutte quelle disgrazie l'hanno invecchiato.

E' invecchiato molto negli ultimi anni.

Questa cura l'ha dimagrito.

Con questa cura è dimagrito.

Il vento e il freddo hanno ingiallito le foglie.

Le foglie sono ingiallite.

Paralel cu aceste perechi de verbe, unul tranzitiv și altul intransitiv, care se deosebesc numai prin auxiliarul selectat la timpurile compuse, există numeroase perechi similare, care diferă nu numai prin auxiliar, dar și prin prezența în contextul verbului intransitiv a formelor reflexive *mi*, *ti*, *si*, *ci*, *vi*, *si*. Aceste forme nu substituie un complement, identic cu subiectul, ci marchează caracterul intransitiv al verbului. Este vorba deci de verbe

1. De exemplu: *mancare*, *vi. (e)* — ceea ce înseamnă verb intransitiv conjugat cu *essere* — în sensul „non esserci”, „non bastare”: *mi è mancato il tempo*; *mancare*, *vi. (a)* — verb intransitiv conjugat cu *avere* — în sensul „commettere un fallo”, „non rispettare un obbligo”: *ho mancato di rispetto al professore*; *hai mancato alla parola data*.

reflexive aparente, al căror auxiliar este în mod evident întotdeauna *essere* PP:

Questa notizia mi ha rallegrato.

A questa notizia mi sono rallegrato.

E' stato questo modo di vita che l'ha ammalato.

Si è ammalato gravemente.

La madre ha addormentato il bambino.

Il bambino si è addormentato nelle braccia della madre.

Tutte queste chiacchiere mi hanno annoiato.

Mi sono annoiato ascoltando queste chiacchiere.

Mi ha svegliato la luce del sole.

Mi sono svegliato bruscamente.

Verbele care arată momente ale acțiunii, de tipul *cominciare*, *continuare*, *finire* pot fi folosite atît absolut, fără complement sau completivă, deci intransitiv, avînd drept subiect un substantiv cu trăsătură semantică [+ Temporal] și atunci cer auxiliarul *essere* PP, cît și tranzitiv, urmate de un complement sau o propoziție completivă, și atunci cer auxiliarul *avere* PP:

Lo spettacolo è cominciato.

Hanno cominciato a mettere in scena un nuovo spettacolo.

Ho cominciato un altro libro.

La guerra è finita.

Ho finito questo capitolo.

Ho finito di leggere questo capitolo.

3.2.2. Verbele de mișcare selectează auxiliarul de cele mai multe ori în funcție de aspectul inherent al verbului respectiv. Verbele care indică o acțiune împlinită sau o acțiune privită din perspectiva unui scop, așadar a încheierii ei — prezintă deci aspect perfectiv — formează timpurile compuse cu ajutorul auxiliarului *essere* PP: *andare*, *arrivare*, *partire*, *uscire*, *salire*, *venire*, *entrare*, *scappare*, *tornare*; toate aceste verbe arată o mișcare orientată într-un anume sens:

Invano siamo andati a cercarlo...

Il direttissimo è arrivato al terzo binario.

Il bambino è scappato di casa.

Non ero mai entrato in quei vicoli...

Mi è pervenuta una lettera.

Sei già tornato?

Verbele care indică o acțiune în sine, fără să implice încheierea ei, avînd deci aspect imperfectiv, cer auxiliarul *avere* PP. Verbele de mișcare imperfective nu implică orientarea mișcării: *camminare*, *vagare*, *girare*, *passaggiare*, *viaggiare*, *ballare*, *errare*:

Avevano camminato per ore e non ce la facevano più.

Ho girato a lungo per le strade.

Abbiamo ballato fino a tardi.

Da giovane aveva molto viaggiato.

Aveva passeggiato, penseroso, lungo la riva.

Unele verbe de mișcare pot implica fie acțiunea în sine și atunci au auxiliarul *avere* PP, fie acțiunea văzută prin prisma încheierii ei și atunci cer auxiliarul *essere* PP; în ambele cazuri verbul este intransitiv:

Non ho mai volato.

Il passero è volato sul tetto.

Oggi ho corso due ore per allenarmi.

Sono corsa a vedere che cosa era successo.

Il bambino ha saltato tutto il giorno.

Il bambino era saltato dalla finestra.

Abbiamo approdato alle sei.

Sono approdati all'Acana.

3.2.3. Numeroase verbe intransitive care indică o acțiune care durează se conjugă cu auxiliarul *avere* PP, specifice imperfectivelor: *dormire*, *piangere*, *ridere*, *sorridere*, *russare*, *respirare*, *parlare*, *tossire*, *gridare*, *urlare*, *abbaiare*, *miagolare*, *partecipare*, *assistere*, *pranzare*, *cenare* etc. Pentru unele dintre acestea s-ar putea presupune un complement direct intern (*dormire un sonno*, *piangere un pianto*) omis aproape întotdeauna, deoarece repetă o informație care există deja în structura semantică a verbului. Auxiliarul *avere* PP ar putea fi deci considerat drept o consecință a folosirii tranzitive:

Non ho dormito perché lui ha russato tutta la notte.

Il bambino mi ha sorriso.

Il cane ha abbaiato.

Il cavallo ha nitrito.

3.2.4. Verbele care indică fenomene atmosferice, fiind intransitive, formează timpurile compuse cu *essere* PP în Toscana, în timp ce în alte regiuni se preferă auxiliarul *avere* PP:

Stanotte ha piovuto dar (tosc.) *è piovuto.*

Non ha mai nevicato tanto dar (tosc.) *è nevicato.*

Ha tuonato più volte dar (tosc.) *è tuonato.*

Verbul *fare* cere auxiliarul *avere* PP în expresiile de tipul:

Ha fatto caldo stanotte; Ha fatto freddo.

4. Transformări care antrenează schimbarea auxiliarului temporal.

4.1. Atunci cînd complementul direct este identic cu subiectul verbului, și cînd acest complement este exprimat printr-o formă pronominală atonă, auxiliarul *avere* PP este înlocuit cu *essere* PP: *Ho pettinato me / Mi sono pettinato*; de asemenea cînd complementul indirect datival este identic cu subiectul și reprezentat de o formă pronominală atonă: *Ho comprato un paio di scarpe / Mi sono comprata un paio di scarpe* (v. și mai sus, p. 19). Tot auxiliarul *essere* PP apare în contextul verbelor reflexive reciproce:

Io ho incontrato te e tu hai incontrato me — Noi ci siamo incontrati.

Io ho augurato a te la buona notte e tu hai augurato a me la buona notte — Noi ci siamo augurati la buona notte.

4.2. Verbele modale selectează în mod normal auxiliarul caracteristic verbului următor, la infinitiv. Aceste verbe sînt *volere*, *potere*, *dovere* și *sapere*:

Ho voluto mangiare pentru că *mangiare* cere *avere* PP dar *Sono voluta venire* pentru că *venire* cere *essere* PP

Non avrei dovuto dirtelo, certe cose...

Non sarei dovuto partire.

Non ho potuto assistere alla rappresentazione.

Non sono potuta andare avanti.

Non ho saputo rifiutarlo.

Una volta entrato, non ne è saputo più uscire.

Verbele modale sînt tranzitive și auxiliarul lor este în mod normal *avere* PP. Acesta este înlocuit cu *essere* PP numai în funcție de realizarea completivei. Folosite în mod absolut, ele cer întotdeauna *avere* PP chiar dacă verbul la infinitiv, subînțeles, se conjugă cu *essere* PP :

Perché non sei venuto? — Non ho potuto (venire)

În limba contemporană vorbită există tendința de a se folosi auxiliarul *avere* PP chiar atunci cînd verbul la infinitiv cere *essere* PP, nerespectîndu-se regula enunțată mai sus : *Ho voluto venire; Avrei dovuto partire; Ho potuto andare avanti.*

În cazul în care verbul la infinitiv este însoțit de una din formele reflexive *mi, ti, si, ci, vi, si* (verbul este reflexiv propriu-zis sau aparent) auxiliarul verbului modal este *avere* PP dacă forma reflexivă stă în poziție enclitică după verbul la infinitiv, și *essere* PP dacă forma reflexivă însoțește verbul modal :

<i>Ho dovuto lavarmi.</i>	dar	<i>Mi sono dovuto lavare.</i>
<i>Non ho potuto accorgermi.</i>		<i>Non mi sono potuto accorgere.</i>
<i>Tutti hanno voluto fermarsi.</i>		<i>Tutti si sono voluti fermare.</i>
<i>Non ha saputo adattarsi alle circostanze.</i>		<i>Non si è saputo adattare alle circostanze.</i>

4.3. În propozițiile în care subiectul uman și nedefinit este reprezentat de pronumele impersonal aton *si* (sau variantele sale *se* și *ci*) auxiliarul verbului este întotdeauna *essere* PP indiferent de auxiliarul specific verbului respectiv. Aceasta înseamnă că atunci cînd verbul cere auxiliarul *avere* PP, acesta trebuie înlocuit cu *essere* PP. Diferența între verbele care se conjugă cu *avere* PP și cele care se conjugă cu *essere* PP se manifestă în cazul construcției cu *si* impersonal și în absența unui complement direct prin acordul participiului; acest acord se face în mod diferit : verbele care în mod normal cer *avere* PP, în construcțiile cu *si*-impersonal au participiul la masculin singular, în timp ce verbele care se conjugă de obicei cu *essere* PP au participiul la masculin plural.

Auxiliarul *essere* PP este însă întotdeauna la persoana a III-a singular :

<i>Uno ha parlato</i>	—	<i>Si è parlato.</i>
<i>Uno ne ha parlato</i>	—	<i>Se ne è parlato.</i>
<i>Uno ha mangiato</i>	—	<i>Si è mangiato.</i>
<i>Uno ha camminato</i>	—	<i>Si è camminato.</i>
<i>Uno è arrivato tardi</i>	—	<i>Si è arrivati tardi.</i>
<i>Uno si è accorto subito</i>	—	<i>Ci si è accorti subito.</i>
<i>Uno si è lavato</i>	—	<i>Ci si è lavati.</i>

În prezența unui complement direct, *si*-impersonal cere de asemenea auxiliarul *essere* PP dar atît auxiliarul cît și participiul se acordă în număr și persoană (participiul și în gen) cu complementul direct care devine subiect gramatical :

<i>Uno ha mangiato le pere</i>	—	<i>Si sono mangiate le pere.</i>
<i>Uno ha venduto la casa</i>	—	<i>Si è venduta la casa.</i>

În prezența unei completetive directe, verbul auxiliar *essere* va fi la persoana a III-a singular, iar participiul la masculin singular :

<i>Uno ha osservato che...</i>	—	<i>Si è osservato che...</i>
<i>Uno ha cercato di dare un nuovo orientamento</i>	—	<i>Si è cercato di dare un nuovo orientamento...</i>

4.4. Atunci cînd verbele tranzitive *fare, lasciare* (verbe factitive sau cauzative) și *vedere, sentire, udire* (verbe de percepție) sînt urmate de completetive directe care conțin un complement direct sau datival identic cu subiectul verbului regent, acest complement se substituie printr-o formă reflexivă atonă care trece lingă verbul regent. În acest fel verbul regent, tranzitiv, devine în mod formal reflexiv și ca atare se conjugă cu auxiliarul *essere* PP :

<i>Io faccio [il medico mi vede]</i>	—	<i>Io mi faccio vedere dal medico.</i>
<i>Io ho fatto [il medico mi vede]</i>	—	<i>Io mi sono fatto vedere dal medico.</i>
<i>Io ho fatto [la sarta mi fa un vestito]</i>	—	<i>Io mi sono fatta fare un vestito dalla sarta.</i>

Alte exemple :

Mi sono già lasciato passare un'occasione.

Tutta quella roba se l'era fatta fare lui.

Improvvisamente si era sentito afferrare violentemente per il braccio.

David, che m'adorava, s'è visto rifiutare da me tutto quello che m'offriva.

*Si è visto addebitare una bolletta telefonica dall'ammon-
tare addirittura piramidale.*

Antonio si era sentito mancare il fiato.

Verbele de percepție, precum și verbul *lasciare* devin formal reflexive și atunci cînd subiectul lor este identic cu subiectul complementivei directe; în consecință auxiliarul lor, *avere* PP, specific verbelor tranzitive, este înlocuit cu *essere* PP :

Io sento [io parlo] — Io mi sento parlare.

La timpurile compuse : *Io mi sono sentita parlare*;
Alte exemple :

Mara si è lasciata cadere lungo il muro.

Quando lui è morto, mi sono sentito impazzire.

In quel momento, si era sentito scenire.

Exercitii

1. Înlocuiți prezentul indicativului cu perfectul compus :

a. In questo momento *guardo* me attentamente nello specchio. *Mi guardo nello specchio mille volte nella giornata.* *Capisco che hai voglia di mangiare delle mele.* *Te ne compro un chilo.* In questo modo *vi fate coraggio.* La mia amica *si sposa.* *Il nuovo direttore si acquista la simpatia di tutti.* *Ti mangi tutto il dolce?* *Si rassegnano a restare in casa.*

b. *Camminiamo* per i sentieri scoscesi delle montagne sarde. Dove *giri* tutta la giornata? *Balli qualche volta la tarantella?* Nei lunghi pomeriggi *passiamo* per le strade deserte. Questo bambino *gioca e salta* da qualche ora e non sembra stanco. *Vedo* il bambino che *salta* dalla

finestra nel giardino, ma non oso rimproverarlo. *Corro e nuoto tutte le mattine.* *Corriamo a comprare l'ultima edizione dei giornali.*

c. *Non dobbiamo più rivederci.* *Non ci dobbiamo più rivedere.* Loro *sanno aiutarsi da soli.* Loro *si sanno aiutare da soli.* Innanzi tutto, *dobbiamo difenderci.* Innanzi tutto, *ci dobbiamo difendere.* *Non mi posso lavare con quest'acqua gelata.* *Non posso lavarmi con quest'acqua gelata.* *Voglio fermarmi a questo punto, prima che sia troppo tardi.* *Me voglio fermare prima che sia troppo tardi.*

2. Înlocuiți perfectul simplu cu perfectul compus al indicativului :

a. Il ragazzo *fu promosso* con ottimi voti alle scuole secondarie. Gli inquilini *furono obbligati* ad accettare senza discutere le condizioni imposte. Anfare *considerazioni furono fatte* da Cassius Clay subito dopo il vittorioso combattimento. L'attività della sezione *fu presa* di mira dalla maggior parte dei parlanti.

b. *Salii* d'un fiato gli ultimi piani. Nello scrivere a macchina, *saltai* per sbaglio una riga. *Salii* fino all'ultimo piano e *mi fermai* davanti a una porta socchiusa. *Vissero* insieme un anno di lavoro pesante, ma anche di soddisfazioni.

c. Nell'ultimo anno *dimagrì* molto. La malattia lo *dimagrì*. Il rumore *diminui* dopo un po', ma poi *ricominciò*. Per la fine stagione i produttori *diminuiro* i prezzi per far fronte alla concorrenza. Dopo tanti giorni a letto, finalmente *guarì*. Il medico lo *guarì* imponendogli una dieta severissima.

3. Înlocuiți viitorul prin perfectul compus al indicativului :

Il dibattito *continuerà* così per ore e ore. *Cominceranno* a tagliare gli alberi lungo il viale. Allora anche le mitragliatrici *smetteranno* di sparare. Quando *finirà* lo spettacolo? La pioggia *cesserà* stasera. Le ricerche *cominceranno proprio quest'anno.* Con questo tempaccio, *smetterò* di uscire in bicicletta. La discussione vera e propria *comin-*

cerà nelle assemblee regionali. Nel 1913 comincerà la pubblicazione della „Ricerca del tempo perduto” di Proust.

4. *Treceți verbele tipărite în cursiv la perfectul compus al indicativului :*

a. Dopo sette anni di intermezzo cittadino, *si tornava* in campagna. Proseguire in bicicletta in queste condizioni, non *si può*. *Ricontammo* i nostri pochi soldi : in due non *si arrivava* a cento lire. Perché *si è* senza quattrini, *si va* a piedi. *Si viene* così a sapere la verità. Intanto *si giunge* a questo accordo, avendo ciascuno compiuto, con l'esperienza, le necessarie autocritiche. Benché non sia una partita avvincente, *si può* assistere a qualche pregevole azione d'attacco. Per la preparazione dell'incontro, *ci si rivolge* inizialmente a un gruppo di persone conosciute.

b. La macchina fotografica non è mia : *me la faccio prestare* da un amico. E ora, che quello *si fa* vincere, cosa vuoi ? *Mi farà mandare* dei libri. E' un problema difficile e *me lo farà spiegare* da uno che se ne intende. *Vi farete rovinare* la macchina da uno come lui ? Quello sì che *si fa conoscere* ! *Mi farà curare* in casa. Per visitare il museo, *ci facciamo dare* dei biglietti d'ingresso.

Auxiliarele aspectuale

0. Spre deosebire de timpul verbelor, care reflectă relația dintre timpul acțiunii și un alt moment — al vorbirii sau al altei acțiuni —, aspectul verbelor reflectă timpul immanent, propriu, al acțiunii. Acest timp immanent se poate prezenta sub diverse forme : acțiune continuă sau discontinuă (opozitia durativ / iterativ), acțiune încheiată sau neîncheiată (opozitia perfectiv / imperfectiv), acțiune surprinsă în punctul inițial sau final (opozitia incioativ / rezultativ) etc. Redarea aspectului este strins legată de timpul verbului dar și de aspectul intrinsec al temei verbale. Astfel imperfectul exprimă durata în contextul unor verbe care indică o acțiune care durează (*leggeva*), dar exprimă repetiția (iterația) în contextul unor verbe care indică o acțiune momentană (*saltava*). În contextul aceluiași verb, imperfectul poate exprima uneori atât durata cât și repetiția și atunci timpul ca atare nu mai este suficient pentru a indica diferența ; în această situație se recurge la alte mijloace și anume la adverbe sau la auxiliare aspectuale : *stavano parlando* „vorbeau” (aspect durativ), *andavano parlando* „vorbeau” (aspect iterativ, acțiune repetată) sau *in quel momento parlavano* (aspect durativ) dar *parlavano sempre delle stesse cose* (aspect iterativ, acțiune repetată). Pentru a reda diferențele aspectuale, unele verbe pot recurge la auxiliare diferite la timpurile compuse : *avere* PP pentru aspect durativ, acțiune neîncheiată, și *essere* PP pentru acțiune încheiată : *Ho corso due ore / Sono corsa a vedere cosa succede* (v. mai înainte p. 22).

În limba italiană există următoarele auxiliare aspectuale :

essere PP (aspect perfectiv, acțiune încheiată)
stare Ger (aspect imperfectiv, acțiune care durează)
andare Ger (aspect imperfectiv, acțiune care se repetă)
venire Ger (aspect imperfectiv, acțiune progresivă)

stare per Inf (aspect imperfectiv, acțiune neîncheiată dar iminentă).

1. Auxiliarul *essere* PP apare în contextul unui număr redus de verbe, de cele mai multe ori la timpurile așa-zise simple, și anume care nu cer folosirea unui auxiliar temporal: prezent, imperfect indicativ, conjunctiv prezent și imperfect. Auxiliarul aspectual *essere* PP creează forme compuse (verbul de bază apărind la participiul trecut) care se opun formelor simple respective, de prezent, imperfect etc., în privința aspectului: formele compuse cu auxiliarul *essere* PP arată o acțiune încheiată, în timp ce formele simple indică o acțiune neîncheiată. Opoziția acțiune neîncheiată / acțiune încheiată se suprapune în cazul unor verbe opoziției incoativ / rezultativ. Astfel, *si siede* „se așază” (incoativ) se opune formei *è seduto* „este așezat” (rezultativ). Forma *è seduto* se opune însă și formei *siede*.

Verbele care acceptă auxiliarul aspectual *essere* PP intră în următoarele tipuri de paradigme:

a. Verbul *solere* „a obișnui” acceptă numai auxiliarul aspectual, dar nici un auxiliar temporal:

Aspect		Imperfectiv	Perfectiv
Timpuri			
Simple	Prezent	<i>suole</i>	<i>è solito</i>
	Imperfect	<i>soleva</i>	<i>era solito</i>
Compuse	Perfect compus	—	—
	Mai mult ca perfect	—	—

b. Citeva verbe ca *propendere*, *inclinare* „a inclina” acceptă auxiliarul aspectual *essere* PP (perfectiv) și auxiliarul temporal *avere* PP pentru sensul imperfectiv:

Aspect		Imperfectiv	Perfectiv
Timpuri			
Simple	Prezent	<i>propende</i>	<i>è propenso</i>
	Imperfect	<i>propendeva</i>	<i>era propenso</i>
Compuse	Perfect compus	<i>ha propenso</i>	<i>è stato propenso</i>
	Mai mult ca perfect	<i>aveva propenso</i>	<i>era stato propenso</i>

c. Unele verbe ca *occuparsi*, *interessarsi*, *meravigliarsi*, *abituarsi* — verbe intransitive, reflexive aparente — acceptă auxiliarul aspectual *essere* PP (perfectiv) precum și auxiliarul temporal *essere* PP pentru sensul imperfectiv: cele două serii de forme, perfective și imperfective, se deosebesc prin absența / prezența formei reflexive; în contextul auxiliarului perfectiv lipsește pronumele reflexiv, care în schimb apare numai la formele imperfective (fără auxiliar sau cu auxiliarul temporal *essere* PP, datorat tocmai prezenței formei reflexive):

Aspect		Imperfectiv	Perfectiv
Timpuri			
Simple	Prezent	<i>si occupa</i> <i>si abitua</i>	<i>è occupato</i> <i>è abituato</i>
	Imperfect	<i>si occupava</i> <i>si abituava</i>	<i>era occupato</i> <i>era abituato</i>
Compuse	Perfect compus	<i>si è occupato</i> <i>si è abituato</i>	<i>è stato occupato</i> <i>è stato abituato</i>
	Mai mult ca perfect	<i>si era occupato</i> <i>si era abituato</i>	<i>era stato occupato</i> <i>era stato abituato</i>

Diferența între aceste verbe și cele de tipul *propendere* constă numai în prezența formei reflexive pentru valoarea imperfectivă, care determină și auxiliarul temporal. Pronumele reflexiv servește însă la diferențierea acestor verbe, intransitive, de alte verbe, altfel identice, tranzitive: *occupare*, *interessare*, *meravigliare*, *abituare*. Existența acestor verbe tranzitive creează dealtfel și o serie de ambiguități: toate formele perfective, formate cu auxiliarul aspectual *essere* PP, pot fi confundate cu formele pasive ale verbelor tranzitive corespunzătoare. Ambiguitatea se rezolvă de obicei prin context. Prezența complementului de agent actualizează sensul pasiv. Absența lui nu înseamnă însă neapărat că este vorba de verbul intransitiv la forma perfectivă:

Il cane è abituato dal padrone a non abbaiare durante la notte (sens pasiv datorat prezenței complementului de agent *dal padrone*);

Il cane è abituato a non abbaiare durante la notte (frază ambiguă: — sens activ dacă *è abituato* este echivalent

cu *suole*; — sens pasiv dacă se presupune un complement de agent indefinit: *da qualcuno*).

Uneori ambiguitatea se rezolvă datorită trăsăturilor semantice ale subiectului. Astfel într-o frază ca *Luigi è occupato a risolvere un problema difficile* — *è occupato* reprezintă forma perfectivă a verbului *occuparsi*. În schimb în contextul *Il paese è occupato* este prezent sensul pasiv chiar dacă lipsește complementul de agent. Diferența constă deci în trăsătura [\pm Animat] a subiectului.

Datorită acestei ambiguități, verbele de tipul *coricarsi*, *distendersi*, *sdraiarsi* nu se folosesc cu auxiliarul perfectiv decât la prezent și imperfect indicativ sau conjunctiv. Formele imperfective ale verbelor *coricarsi*, *distendersi*, *sdraiarsi* prezintă și un sens aspectual incoativ (arată începutul acțiunii) în timp ce formele perfective corespunzătoare au și sens rezultativ.

d. Verbul *seder(si)*, întotdeauna intransitiv, realizează cu ajutorul formei reflexive și a auxiliarului perfectiv *essere* PP următoarele sensuri aspectuale:

Aspect	Imperfectiv	Perfectiv
	[+ Incoativ]	[- Incoativ]
Simple	Prezent	<i>si siede</i> <i>siede</i> <i>è seduto</i>
	Imperfect	<i>si sedeva</i> <i>sedeva</i> <i>era seduto</i>
Compuse	Perfect compus	<i>si è seduto</i> — —
	Mai mult ca perfect	<i>si era seduto</i> — —

În toate cazurile, verbele însoțite de auxiliarul aspectual *essere* PP sînt interpretate drept predicate nominale: participiul trecut este considerat adjectiv iar auxiliarul drept copulă. Dealtfel, din punct de vedere aspectual, predicatele nominale au valoare statică atunci cînd copula este *essere*, opunîndu-se valorii dinamice, de proces, a unor predicate verbale. Interpretarea construcțiilor formate cu auxiliarul aspectual *essere* PP drept predicate nominale conținînd adjective explică posibilitatea folo-

sirii auxiliarului la timpurile compuse în contextul verbelor de tipul *propendere*, *inclinare*, *occuparsi*, *abituarsi*, precum și a unor superlative de tipul *occupatissimo*. Tot astfel se explică posibilitatea înlocuirii lui *essere* cu *rimanere*, *restare* în contextul unor verbe: *restare* sau *rimanere* admit timpurile compuse atunci cînd auxiliarul aspectual nu le permite: *è rimasto seduto*, *era rimasto seduto*, și elimină ambiguitatea în cazul unor verbe ca *coricarsi*, *sdraiarsi*, *distendersi*; forme ca *resta coricato* nu mai pot fi confundate cu pasivul.

2. Auxiliarul *stare* Ger apare numai în contextul verbelor avînd trăsătura semantică [— Static], cu alte cuvinte numai în contextul acelor verbe care presupun o desfășurare în timp, deoarece *stare* Ger are sens durativ. Verbele statice nu acceptă auxiliarul *stare* Ger:

Sto studiando, sto leggendo, sto uscendo.

Che cosa sta succedendo?

Stava riaccompanando suo padre alla stazione.

Don Calogero stava salendo le scale.

Sta tornando il sole.

Mi sta tornando il coraggio.

Verbul *stare* primește morfemele de timp, mod, număr și persoană iar verbul de bază preia morfemul de gerunziu introdus de auxiliar. După cum rezultă din exemple, în calitate de auxiliar, verbul *stare* pierde mărcile semantice proprii, exprimînd numai durata. Verbele de tipul *sapere*, *esistere*, *avere fame*, *valere* precum și predicatele nominale cu copula *essere* au trăsătura semantică [+ Static] și ca atare nu acceptă auxiliarul durativ. Auxiliarul *stare* Ger nu apare, datorită valorii sale aspectuale, la timpurile compuse și nici la perfectul simplu al indicativului (timp care implică aspectul perfectiv): *sto studiando*, *stavo studiando*, *starà studiando*, (*credo che*) *stia studiando*, (*credevo che*) *stesse studiando*.

În contextul unui verb însoțit de auxiliarul *stare* Ger este posibilă transpoziția formelor pronominale atone. Aceasta înseamnă că formele pronominale atone, care reprezintă complemente ale verbului de bază sau sînt pronume reflexive aparente, pot sta fie în poziție enclitică, după gerunziu, fie alături de auxiliar: *sto ammirando* — *ti sto ammirando*.

I lavoratori di tutta la Toscana stanno mobilitandosi in vista dello sciopero generale — ... si stanno mobilitando... Già adesso stanno intensificandosi le riunioni sindacali — ... si stanno intensificando...

3. Auxiliarul *andare* Ger, cu sens iterativ (arată repetarea acțiunii), apare în contextul verbelor nonstatice:

Da anni andiamo dicendo a tutti la nostra opinione.

Spre deosebire de auxiliarul durativ, *andare* Ger poate apărea atît la timpurile compuse, cît și la perfectul simplu:

Nel tempo stesso si è andata attenuando la polemica tra il redattore della rivista e i suoi collaboratori.

Così si andò delineando una nuova teoria...

Și în contextul auxiliarului *andare* Ger este posibilă transpoziția formelor pronominală atone:

La situazione della meccanizzazione in agricoltura è andata facendosi sempre più complessa — ... si è andata facendo... Il patrimonio genetico è andato via via arricchendosi durante tutto lo sviluppo del genere umano — ... si è andato via via arricchendo...

4. Auxiliarul *venire* Ger, cu sens progresiv, are același comportament ca auxiliarul iterativ: apare în contextul verbelor nonstatice, la perfectul simplu și la timpurile compuse; permite transpoziția pronominală;

In questo modo si venne costituendo un nuovo organismo internazionale.

Nei travagliati anni della rivoluzione francese, si era venuta affermando una nuova concezione sulla democrazia.

Dintre cele trei auxiliare care presupun morfemul de gerunziu, cel care indică durata este de departe cel mai frecvent. Cel mai rar întîlnit este *venire* Ger cu valoare progresivă. Întrucît în limba română nu există asemenea auxiliare, în traducere trebuie să se folosească diferite adverbe, în funcție de context, care să recupereze sensul auxiliarului; uneori este însă suficient timpul gramatical. Dealtfel și în limba italiană apar uneori, alături de auxiliar, adverbe care subliniază același sens aspectual:

... un peso abbastanza forte, che va man mano aumentando — ... o greutate destul de mare, care crește treptat.

5. Auxiliarul *stare* per Inf, care indică iminența acțiunii verbului, prezintă restricții similare cu ale auxiliarului durativ *stare* Ger în privința timpurilor la care poate apărea; acest auxiliar este echivalent cu expresia *essere sul punto di* (rom. „a fi pe punctul să”, „a sta să”):

I pochi visitatori stanno per avviarsi alle uscite.

Și în acest caz este posibilă transpoziția formelor pronominală atone, deși pare mai rară decît în cazurile precedente. Pentru a indica iminența unei acțiuni la perfectul simplu se folosește *essere* în locul lui *stare*: *Quando la redazione della rivista fu per chiudere, saranno state le otto, uscii con un compagno.*

Exerciții

1. Distingeți auxiliarele temporale, aspectuale, pasive:

Ero solito passeggiare dopo cena. Ero uscito a prendere una boccata d'aria fresca. Lui sembra di essere molto interessato alla faccenda. Sono stati interessati anche gli operai ai profitti dell'azienda. Stasera non esco: sono occupato col mio lavoro. Mi dispiace ma questo posto è già occupato. Il capo era propenso ad accettare le mie idee. Non è abituato a dare ragione agli altri. Il bambino dev'essere abituato a mangiare da solo. Il malato è stato disteso sulla barella. Quando sono entrata, la madre era distesa sul letto. Gli alunni erano seduti ai loro posti ed aspettavano il professore.

2. Identificați auxiliarele aspectuale; traduceți căutînd un echivalent în limba română:

Il consumo mondiale di tutte le materie prime è andato aumentando quasi in modo costante per tutto il secolo. L'intensificazione della coltivazione del riso è andata progredendo in modo costante dal 1950 in poi. In Italia le masse lavoratrici stanno facendo la dura esperienza dell'erosione crescente del proprio potere d'acquisto. La macchina organizzatrice del Festival è in moto da tempo e già si stanno raccogliendo e riordinando i risultati del

primo lavoro di selezione dei film. Le contraddizioni vengono crescendo all'interno del movimento.

3. Refaceți frazele de mai jos, adăugînd verbului în *cursive* auxiliarul aspectual al cărui sens este indicat în paranteză :

Model : Adesso leggo (durativ) un libro — adesso sto leggendo un libro.

I sindacati *preparano* (durativ) una grande manifestazione nazionale che avrà luogo a Roma nella prossima settimana. La realtà è che le riforme promesse non si sono fatte e la situazione economica *si è* sempre più *aggravata* (progresiv). Da tempo su Rinascita *poniamo* (iterativ) questo interrogativo direttamente ad autorevoli dirigenti della politica internazionale, ma — confessiamo — senza risultati. La crescita della popolazione insieme all'aumento del benessere *esercita* (durativ) una forte pressione sull'economia. I ragazzi *attraversavano* (durativ) il quartiere di San Tommaso per le strade strette e sudice.

4. Aplicați transpoziția pronominală în frazele de mai jos :

In questo momento sta avvicinandosi un temporale. In quasi tutti i campi, la base di risorse va continuamente restringendosi. Mi vado così accorgendo dell'assoluta necessità degli studi teorici preliminari. A quell'ora i miei amici se ne stavano già andando. Oggi si è andato acutizzando lo scontro all'interno e all'esterno del movimento sindacale europeo. Tutti hanno detto a parole di essere amici nostri, ma nei fatti in ben altro modo stanno comportandosi.

5. Identificați auxiliarele aspectuale ; traduceți :

Il numero sempre maggiore di persone senza occupazione è un fenomeno che sta per diventare uno dei mali sociali più gravi del mondo capitalistico durante l'ultimo quarto del XX secolo. Stavo per chiudere la porta dietro a me, quando squillò il telefono. Quando il pullman fermò finalmente in piazza Castello, stavo già per andarmene. E nonostante il pericolo che la situazione presentava, fui sul punto di scoppiare a ridere.

Auxiliarele pasive

0. O propoziție avînd structura (Subiect) + verb tranzitiv + complement direct acceptă transformarea pasivă. În urma acestei transformări complementul direct devine subiect gramatical, iar subiectul devine complement de agent. Subiectul în propoziția inițială poate fi indefinit și în acest caz la forma pasivă lipsește complementul de agent :

Il professore interroga lo studente — Lo studente è interrogato dal professore.

(Indefinit) *ha fermato la macchina all'entrata sull'autostrada — La macchina è stata fermata all'entrata sull'autostrada.*

Prin transformarea pasivă, verbul de bază trece la diateza pasivă prin introducerea unui auxiliar pasiv. În limba italiană auxiliarele pasive sînt următoarele :

$essere \sim PP \sim \begin{cases} da \\ di \end{cases}$
 $venire \sim PP \sim da$
 $andare \sim PP \sim da$

Essere, venire și andare sînt cele trei verbe auxiliare folosite în transformarea pasivă. Verbul de bază primește morfemul de participiu trecut, reprezentat prin simbolul PP, introdus odată cu auxiliarul. *Da* și *di* sînt prepozițiile care introduc complementul de agent, complement care reprezintă subiectul real al propoziției.

1. Auxiliarul *essere* $\sim PP$ apare la toate timpurile simple și compuse și conferă verbului la pasiv un sens perfectiv, de acțiune încheiată :

Le arance sono vendute. I libri erano venduti anche in edicola. La casa fu venduta prima della guerra. La casa

sarà venduta entro un mese. Sembra che il posto sia occupato. Non credevo che fosse occupato. Un simile libro sarebbe letto da tutti i giovani.

Le arance sono state vendute. I libri erano stati venduti anche in edicola. Penso che la casa sarà stata già venduta. Sembra che il posto sia stato già occupato. Non credevo che fosse stato occupato. Un simile libro sarebbe stato letto da tutti i giovani.

Din punct de vedere aspectual, secvenței *Le arance sono vendute* îi corespunde la forma activă un timp trecut, care arată o acțiune încheiată: (*Qualcuno*) *ha venduto le arance*. Auxiliarul *essere*^PP este echivalent cu auxiliarul *a fi*^PP din limba română.

2. Auxiliarul *venire*^PP apare numai la timpurile simple și are sens imperfectiv, de acțiune neîncheiată:

Le imposte venivano pagate dai contribuenti. Le leggi vengono discusse nel parlamento. Il paziente viene sottoposto ad una cura energica. I ragazzi vengono spesso aiutati dai genitori. Se non stiamo attenti, veniamo rovinati dalla sua inesperienza. Questo quadro viene considerato molto importante. Non so veramente se venga considerato tanto importante.

Întrucît în limba română auxiliarul pasiv *a veni*^PP este rar folosit și numai în anumite stiluri (*oul vine bătut*) construcțiile pasive cu auxiliarul *venire*^PP din limba italiană se traduc în limba română, pentru a păstra sensul imperfectiv, prin construcțiile reflexiv-pasive: „Impozitele se plătesc de către contribuabili”, „Legile se discută în parlament” etc. Această soluție este posibilă numai cînd subiectul gramatical al propoziției la pasiv este la persoana a III-a. În caz contrar, se va folosi în română auxiliarul *a fi*^PP, eventual la viitor, pentru a păstra sensul de acțiune neîncheiată: ...*veniamo rovinati dalla sua inesperienza* — „vom fi ruinați de lipsa lui de experiență”; sau, atunci cînd complementul de agent este prezent, se va putea traduce prin forma activă: „ne ruinează lipsa lui de experiență”. Opoziția aspectuală dintre *essere*^PP și *venire*^PP dispăre la viitor, care indică întotdeauna o

acțiune nerealizată pînă în momentul vorbirii, deci neîncheiată:

Il giorno successivo la fiaccola verrà portata allo stadio olimpico per la cerimonia di apertura.

Opoziția aspectuală dintre *essere*^PP și *venire*^PP este neutralizată și la perfectul simplu, care arată întotdeauna o acțiune încheiată:

Quando finalmente venne trovata una soluzione soddisfacente, sembrava che fosse troppo tardi.

În ambele situații se traduce în limba română cu auxiliarul pasiv *a fi*^PP al cărui sens aspectual, perfectiv sau imperfectiv, rezultă din timpul verbului.

3. Auxiliarul *andare*^PP apare atît la timpurile simple, cît și la cele compuse, avînd sens perfectiv, de acțiune încheiată. Caracteristic acestui auxiliar este faptul că la prezent, imperfect și viitor, sensului pasiv perfectiv i se adaugă sensul de necesitate. Propoziția:

Con questo traffico, i ragazzi vanno accompagnati a scuola dai genitori o da qualcun'altro.

este echivalentă cu ... *i ragazzi devono essere accompagnati* („...copiii trebuie să fie conduși...”).

Il titolo andava ripetuto su ogni pagina — ... doveva essere ripetuto ...

Quel ragazzo andrà punito — ... dovrà essere punito.

La timpurile trecute cu excepția imperfectului, *andare*^PP este perfect sinonim cu *essere*^PP: *Le lettere sono andate perdute* = *Le lettere sono state perdute*.

Exerciții

1. Identificați auxiliarul pasiv. Traduceți în limba română respectînd sensul aspectual:

Le rivendicazioni da tempo presentate dai braccianti vanno soddisfatte. La luce rossa del cielo veniva assorbita da un pulveriscio spesso. Questa decisione era stata già presa nei giorni scorsi dalle organizzazioni sindacali.

Vanno notate comunque, nella relazione presentata, alcune incongruenze. Così veniva comunicato ai passeggeri che potevano usufruire del volo successivo. Questa affermazione va sottolineata da due punti di vista. I sindacati verranno convocati nuovamente dal governo. Non abbiamo nulla da obiettare sul diritto di ciascuno di pensarla come vuole sulla nostra politica, posto che essa venga riferita come essa è veramente.

2. *Înlocuiți auxiliarul pasiv andare*^PP *cu essere*^PP *sau dover essere*^PP, *după caz*:

Siccome tutti i documenti erano andati perduti, non si poteva provare l'anzianità di lavoro. Questi fatti vanno tutti ricordati, per poter avere un'immagine d'insieme. Tutto ciò non stupisce, ma va rilevato e combattuto lucidamente: le radici del fascismo non sono state estirpate in Italia, né potevano esserlo soltanto dalla Resistenza. Tutto ciò è giusto, ma andava sottolineato anche un altro aspetto. Riassunta in termini gramsciani tale teoria si può esporre così: le „crisi” vanno sempre viste come crisi del blocco storico dominante.

3. *Aplicați transformarea pasivă propozițiilor al căror verb este tipărit cursiv*:

L'espansione dell'attività economica *obbliga* oggi l'umanità a impostare in un contesto nuovo il problema della collaborazione economica tra i vari paesi. Gli uomini *hanno costretto* il corso dell'acqua entro due argini per aiutarla a raggiungere il mare. *E' necessario annettere* questi disegni al progetto. La maggior parte dei parlanti *hanno preso* di mira l'attività della sezione. A quell'ora un vigile notturno *ha notato* l'incendio.

Acordul participiului trecut

1. Acordul participiilor trecute însoțite de auxiliar.

1.1. *Acordul participiilor trecute la timpurile compuse.*

1.1.1. Verbele care se conjugă la timpurile compuse cu auxiliarul *essere*^PP cer acordul participiului trecut în număr și gen cu subiectul:

Siamo andati al mare durante le vacanze.

Mara era uscita ma non era più ritornata.

Tutte le foglie sono ingiallite.

La rappresentazione era finita.

În această categorie se încadrează și toate verbele reflexive propriu-zise și aparente, care se conjugă cu auxiliarul *essere*^PP:

Tutti ci siamo lavati con l'acqua fredda della sorgente.

La ragazza si era accorta.

De asemenea, se acordă cu subiectul participiile verbelor care devin reflexive în urma unor transformări:

— verbele modale, atunci când prin transpoziție pronominală forma reflexivă a infinitivului trece lângă verbul modal:

Non ho potuto accorgermi — Non mi sono potuta accorgere.

La ragazza ha dovuto pentirsi — La ragazza si è dovuta pentire.

— verbele cauzative, *fare* și *lasciare*, precum și verbele de percepție *vedere*, *sentire*, *udire* etc. care devin reflexive atunci când un complement, direct sau datival, din subordonată este identic cu subiectul verbului regent:

La donna si è fatta vedere dal medico.

Noi ci siamo fatti dare un lasciapassare.

Mi sono sentita dare del tu da uno come lui...

— verbul *lasciare* și verbele de percepție, atunci când au subiectul identic cu subiectul subordonatei :

*La ragazza si è lasciata cadere sul divano.
Non mi sono mai sentita parlare alla radio.*

1.1.2. Verbele care se conjugă la timpurile compuse cu auxiliarul *avere* PP nu cer niciodată acordul participiului trecut cu subiectul :

*Evidentemente, lei non ha potuto capirmi.
I due medici hanno guarito il bimbo.
Abbiamo incontrato pochi casi simili.
In quel momento tutti hanno cominciato a ridere.*

Participiul verbelor conjugate cu auxiliarul *avere* PP se acordă în gen și număr cu complementul direct, dacă acesta precedă verbul :

*Non li ho mai visti.
Li ho riconosciuti, senza averli mai visti.*

În cazul în care complementul direct nu precedă verbul, participiul este, invariabil, la forma de masculin singular. Cu toate acestea, sînt considerate normale și construcții ca : *Non appena ebbe aperte le finestre, la tempesta si scatenò*, atunci când se subliniază sensul rezultativ al participiului : *le finestre sono aperte*.

Complementul direct care precedă verbul poate fi exprimat prin :

— pronume atone în acuzativ, inclusiv particula pronominală *ne* cu valoare partitivă :

*Ho scritto la lettera e l'ho spedita.
Ho smarrito le matite ma le ho trovate subito.
Ho studiato i verbi ma li ho dimenticati.
Ho cercato gli errori e ne ho trovati tre.
La risposta l'ho pensata a lungo.*

Aceste pronume în acuzativ cer acordul participiului chiar atunci când sînt folosite pleonastic, anticipînd complementul, în limbajul colocvial :

*Ne hanno spesi dei soldi.
Io non ce l'ho mica avuta la fidanzata.
Oggi però se l'è presa una giornata di libertà.
Ne aveva sentite di belle di quella casa abbandonata.*

— pronume relativ (*che*) ; în acest caz acordul participiului cu complementul direct este facultativ :

$\left\{ \begin{array}{l} I \text{ libri che ho comprati} \\ I \text{ libri che ho comprato} \end{array} \right\} \text{ erano interessanti.}$

Atunci când complementul direct care precedă verbul este exprimat printr-un pronume interogativ, un nume însoțit de un adjectiv (determinant) interogativ sau exclamativ, în limba italiană modernă se preferă participiul invariabil, neacordat :

*Tra tanti libri, quanti hai letto?
Da queste borse, quale hai scelto?
Quale borsa hai scelto?
Che bella idea hai avuto!*

Participiile verbelor modale se acordă cu complementele directe ale verbelor la infinitiv care urmează, dacă aceste complemente sînt exprimate printr-un pronume aton care precedă modalul în urma aplicării transpoziției pronominale :

*Mi ha offerto dei panini ma non ho voluto mangiarli.
...non li ho voluti mangiare.*

Participiile verbelor cauzative, *fare* și *lasciare*, și ale verbelor de percepție, *vedere*, *sentire*, *udire* etc. se acordă cu pronumele atone în acuzativ care le precedă și care reprezintă fie subiectul, fie complementul direct al verbului următor la infinitiv :

*Alla porta c'erano degli amici e li ho fatti entrare (li este subiectul verbului entrare) ;
Ho ricevuto alcuni libri e li ho fatti vedere agli amici (li reprezintă complementul direct al verbului vedere).
Non l'avevo mai sentita uscire (l' este subiectul verbului uscire).*

1.1.3. Verbele reflexive în dativ, care se conjugă cu auxiliarul *essere* PP, cer acordul participiului cu subiectul atunci când complementul direct stă după verb sau, rar, cu complementul ; când complementul direct precedă ver

bul, participiul se poate acorda fie, rar, cu subiectul, fie cu complementul direct :

Io mi sono comprata questi libri.
sau (rar)

Io mi sono comprati questi libri.

Il nuovo direttore si è acquistato la simpatia di tutti.
sau

Il nuovo direttore si è acquistata la simpatia di tutti.

Questi libri, me li sono comprati ieri.
sau (rar)

Questi libri, me li sono comprata ieri.

Același tip de acord se întâlnește în cadrul construcțiilor cu verbele *fare* și *lasciare*, ca de exemplu :

Tutta quella roba se l'era fatta fare lui.

Mi sono già lasciato passare l'occasione.
dar

C'è stata un'occasione ma me la sono lasciata passare.

În limba modernă se preferă acordul cu subiectul când complementul stă după verb și cu complementul când acesta precedă verbul.

1.2. Acordul participiilor trecute la diateza pasivă.

În cadrul formelor pasive, participiul trecut al verbului se acordă în gen și număr cu subiectul gramatical, care reprezintă complementul logic :

La studentessa è interrogata dal professore.

I sindacati verranno convocati nuovamente dal governo.

Vanno notate alcune incongruenze.

Dacă auxiliarul pasiv este la un timp compus, atât participiul auxiliarului pasiv cât și cel al verbului de bază se acordă cu subiectul gramatical :

La casa era stata costruita nella pineta.

Tutte le lettere sono andate perdute.

De asemenea, se acordă cu subiectul gramatical, care reprezintă complementul logic, participiile verbelor înso-

țite de *si* impersonal, care reprezintă subiectul nedefinit, și care în prezența unui complement direct conferă verbului un sens pasiv (*si* passivante) :

Tutte le arance si sono vendute.

Si sono viste anche cose peggiori.

1.3. Acordul participiilor trecute în contextul auxiliarelor aspectuale.

Participiul apare în contextul auxiliarului *essere* PP care are sens perfectiv, de acțiune încheiată, și se acordă întotdeauna cu subiectul :

Tutti eravano seduti.

Il giovane era coricato sul divano.

1.4. Acordul participiului trecut la timpurile compuse ale verbelor cu subiect indefinit, exprimat printr-un *si* impersonal.

În această situație nu se poate vorbi propriu-zis de acord. Participiul trecut apare la :

a. masculin singular, dacă verbul respectiv se conjugă în mod normal cu *avere* PP, dar este însoțit de *essere* PP atunci când subiectul este înlocuit de *si* impersonal :

Si è ballato tutta la notte (Uno ha ballato).

b. masculin plural, dacă verbul respectiv se conjugă și în mod normal cu *essere* PP ; în acest caz auxiliarul este la singular, iar participiul la plural :

Si è partiti all'alba (Uno è partito).

Ci si è accorti subito (Uno si è accorto).

De asemenea, participiul apare la masculin plural dacă verbul având drept subiect un *si* impersonal este la pasiv sau conține auxiliarul aspectual *essere* PP :

Quando si è salutati, bisogna rispondere.

Quando si è abituati a un certo tipo di vita, difficilmente si accettano i cambiamenti.

(Dealtfel, același tip de acord cer și adjectivele din predicatele nominale : *si è giovani*).

2. Acordul participiului trecut în construcțiile participiale absolute.

În construcțiile participiale absolute, participiile se acordă cu subiectul, exprimat sau subînțeles, dacă verbul este intransitiv conjugat cu *essere* PP. Participiul unui verb tranzitiv cu complement direct rezultă dintr-o structură pasivă și ca atare se acordă cu complementul direct, devenit subiect gramatical:

- a. *Diventato allenatore, si occupò dei più giovani atleti (Essendo diventato allenatore...)*
Partiti loro, non ci divertimmo più (Essendo partiti loro...)
Accortosi dell'inganno, Carlo non ci rivolse più la parola (Essendosi accorto dell'inganno...)
- b. *Cambiate le gomme, potemmo ripartire (Essendo state cambiate le gomme...)*

3. Acordul participiului trecut cu funcție de adjectiv.

Participiile trecute ale verbelor cer același tip de acord ca și adjectivele în următoarele situații:

3.1. Cu funcție de atribut, participiile se acordă în gen și număr cu substantivele pe care le determină. Participiile devin atribute în urma reducerii unei propoziții relative care conține verbul *essere* cu funcție de: a. auxiliar temporal, b. auxiliar aspectual și c. auxiliar pasiv; în propoziția relativă respectivă participiile se acordă în gen și număr cu subiectul:

- a. *Il treno che è arrivato — il treno arrivato.*
I fiori che sono sbocciati — i fiori sbocciati.
I recenti avvenimenti che si sono verificati nel Medio Oriente — I recenti avvenimenti verificatisi nel Medio Oriente.

Participiile verbelor intransitive care se conjugă cu *avere* PP nu apar niciodată cu funcție de atribut: *l'uomo che ha camminato*.

- b. *La ragazza che è seduta sul letto — la ragazza seduta sul letto.*

Una persona che è preoccupata — una persona preoccupata.

Un tizio che è abituato ad avere sempre ragione — un tizio abituato ad avere sempre ragione.

c. *La torre che è vista da lontano — la torre vista da lontano.*

Lo studente che è stato interrogato dal professore — lo studente interrogato dal professore.

3.2. Participiile cu funcție de element predicativ suplimentar se acordă cu subiectul propoziției și au sens modal. Ele derivă din reducerea unei propoziții în care participiul este însoțit de auxiliarul *essere* (temporal, aspectual sau pasiv):

Lui mi guardava preoccupato (...era preoccupato).
Non seppa più trattenersi ed accigliato rispose (...era accigliato).

Il piloti escono dal tunnel abbagliati dal sole (...sono abbagliati dal sole).

Si può andare non visti (...senza essere visti).

3.3. Participiile se acordă cu complementul direct al propoziției regente atunci când acestea derivă dintr-o propoziție completivă directă din care a fost omis auxiliarul temporal, aspectual sau pasiv, în contextul anumitor verbe în propoziția regentă:

Io credevo che lui fosse già partito — Io lo credevo già partito.

La prossima volta che ti trovo affacciato...

La consideravo abituata a questo tipo di vita.

Exerciții

1. Acordați, dacă este necesar, participiile trecute din paranteze:

a. Non ho mai (saputo) mentire, questa è la verità. Non avrei (voluto) dirglielo, certe cose. Mi hanno (dichiarato) apertamente di essere (disposto) a collaborare.

Molti anziani non hanno (saputo) trattenere le lagrime, sono (scoppiato) in pianto, hanno (voluto) accarezzarlo un'ultima volta. Così è (nato) una discussione che inutilmente gli amici hanno (cercato) di sedare. Voi siete (riuscito) a capire qualcosa? Non era (abituato) la nostra squadra a giocare all'altitudine di 1850 metri. Ci siamo (limitato) ad aggiungere alcuni particolari.

b. Avevo quindici giorni di vacanza e ne ho (passato) dieci in una regione montuosa. Certe risposte non le ha (voluto) dare. La casa l'ho (cercato) io. Io le cose di nascosto mica le ho (voluto) fare. La sua disubbidienza l'ha (pagato) cara. I biglietti non li ho (potuto) più ottenere. I vestiti ve li siete (cucito) voi stessi? Macerie se ne vedono ormai poche; la città è (cresciuto). La faccia te la sei (lavato)? La rottura l'hai (voluto) tu. Gli esami li abbiamo (fatto) in dicembre.

c. Tutto ciò succede perché non si è (intervenuto) al momento giusto. Si è (giunto) a questo accordo, avendo ciascuno (compiuto) con l'esperienza, le necessarie autocritiche. Per organizzare la riunione ci si è (rivolto) prima agli insegnanti. In che modo è (riuscito) a preparare tutto in tempo, non si è (saputo). Benché non sia stata una partita molto avvincente, si è (potuto) assistere a qualche pregevole azione d'attacco.

d. I dizionari non sono miei, me li sono (fatto) prestare. Era una lezione difficile e me la sono (fatto) spiegare ancora una volta dal mio fratello maggiore. In questo modo, ci siamo (fatto) conoscere. Immaginati che si sono (lasciato) prendere dal panico e non hanno più saputo cosa fare. Non li avete (visto) per caso uscire? Quando vi ho (visto) entrare, ho (creduto) che aveste bisogno di me. Hai udito i cani abbaiare? Sì, mi sembra di averli (udito).

e. In molte zone la terra ha una conformazione speciale e quando viene (esposto) all'aria, diventa dura come un mattone. Questo fatto va (sottolineato) da parecchi punti di vista. Tutti i bambini furono immediatamente (trasferito) in altri istituti. In questi articoli è (compiuto) una seria ed acuta analisi della situazione attuale.

2. Treceți verbele cursive la perfectul compus acordînd, după caz, participiile trecute:

a. Quando si parte? Qui si mangia sempre a più non posso. L'errore è evidente: ci se ne accorge subito. Di queste cose si parla molto ma non si fa niente. Dopo sette anni di intermezzo cittadino, si torna di nuovo in campagna. Si giunge così che ad ogni riunione siano riuniti una quarantina di specialisti nel problema discusso. Nell'impostare il discorso si tiene sempre conto del livello dei discenti.

b. Si scrivono molte lettere. Non mi posso mai confidare con nessuno. Si appoggia al gomito per spostarsi di peso sul fianco. Ci convinciamo sempre di più di questa verità. Ma guarda che vi spaventate per nulla. Si annoiano di vivere in campagna. Mi dispiace che non vi possiate divertire. Questa volta se la prende al cuore. Sono così stanca che non mi posso alzare così presto. Allora, facciamo così: ci separiamo pur non restando tanto lontano l'uno dall'altro. Ci salutiamo in fondo alla scaletta della nave. Punti di vista opposti si affrontano. Dopo tanto tempo, ci riconosciamo a stento. In questo modo, gli estremi si toccano.

3. Acordați, după caz, participiile trecute din următoarele construcții participiale absolute:

Ma poi, (morto) la madre, rimasero soli al mondo. La signora, (voltatosi) al suo compagno, lo pregò di tacere. Litigarono, ma (ristabilitosi) la bonaccia, tornarono amici. (Considerato) tutte le difficoltà, rifiutai l'offerta. (Stretto-gli) la mano, si allontanò. (Risvegliatosi) ai primissimi albori, immersa nel sudore, la donna cercava di ricordarsi dove si trovava. Era nato in una famiglia che, durante il ventennio, (radicatosi) il fascismo in Italia, si era data alla macchia.

Folosirea formelor modale

0. Forma modală a unui verb depinde de tipul de propoziție în care apare : propoziție principală sau propoziție subordonată. În propozițiile principale, verbele pot apărea la indicativ, prezumtiv, condițional sau imperativ. Alegerea unuia din cele patru moduri posibile depinde de sensul pe care vorbitorul vrea să-l exprime în propoziție, deci în ultimă instanță alegerea este condiționată extralingvistic. În propozițiile subordonate, verbele pot apărea la toate modurile, în afară de imperativ : indicativ, prezumtiv, conjunctiv, condițional, infinitiv, gerunziu, participiu trecut sau prezent. Alegerea modului în propozițiile subordonate este condiționată în primul rând *sintactic* (tipul de propoziție subordonată, anumite relații de identitate între subiectul subordonatei și un nominal din principală, elementul de relație care introduce propoziția subordonată) iar în al doilea rând *semantic* (în anumite condiții sintactice, modul verbului subordonat depinde de sensul verbului principal sau de sensul nominalului determinat de propoziția subordonată).

1. Modul verbelor în propozițiile principale.

1.1. Indicativ :

Su una piccola altura, alla mia sinistra, sorge una torre di pietra...

Tutte le mie idee si confondevano.

In un momento si levò il vestito, indossò la gonna e la camicetta e si legò i capelli con un nastro.

Tua madre ti ha tagliato le ali con le sue forbici !

Avevo parlato troppo ed ero stanco.

Ti dirò tutto, se vuoi !

1.2. Prezumtiv :

Chi sarà dentro? Saprà lui qualcosa, se parla così.

Chi sarà stato al telefono?

Che cosa gli avrà detto suo padre?

1.3. Condițional :

Chi le darebbe trent'anni, anzi trentadue?

Anche se avesse avuto due carrettini, non sarebbero bastati.

1.4. Imperativ :

Vienti a sedere !

Vattene via !

În afară de aceste moduri caracteristice propozițiilor principale, și a căror alegere este condiționată numai de realitatea extralingvistică, și alte moduri pot apărea în propozițiile principale și anume : conjunctivul și infinitivul. Este vorba însă de propoziții numai aparent principale. În toate aceste cazuri propoziția principală reală a fost omisă, rămânând numai subordonată. Omiterea principalei reale este posibilă numai în anumite situații.

1.5. *Conjunctivul* apare în propoziții aparent principale de tipul :

a. *Se lo avessi potuto vedere !*

Magari facesse più caldo !

Sapessi tu !

Aceste propoziții sînt în realitate propoziții condiționale, introduse de conjuncția *se* care poate fi de asemenea omisă. În absența principalei reale, propozițiile condiționale devin exclamative și exprimă o condiție dorită dar nerealizată.

b. *(Che) possa lui rimanere con noi !*

Aceasta este o propoziție completivă directă. În absența principalei este exclamativă, exprimă o dorință și presupune în principală omisă un verb de dorință : *volere, desiderare, sperare, preferire*.

c. *Che abbia cambiato idea?*

Este o propoziție cu sens interogativ care presupune în principală un verb de tipul *essere possibile* — și în acest

caz este vorba de o propoziție subiectivă — sau de tipul *credere, pensare* — în care caz avem de-a face cu o completivă directă :

$\left\{ \begin{array}{l} E' \text{ possibile} \\ Pensi \end{array} \right\} \text{ che abbia cambiato idea?}$

Omiterea principalei reale este deci posibilă numai în prezența interogației totale a propoziției principale. Prin omitere, subordonata preia sensul interogativ, la care se adaugă sensul dubitativ al verbului principal presupus.

1.6. *Infinitivul* apare în propoziții aparent principale de tipul :

a. *Cosa fare adesso?*
Io parlare con lui? Neanche per sogno!
Con chi venire?

Infinitivul este cerut de verbul principal omis, *dovere* sau *potere*. Omiterea verbului principal este posibilă numai în prezența interogației, totale sau parțiale, în propoziția principală : *Cosa (si deve, si può) fare adesso? Io (devo) parlare con lui? A chi (possiamo, dobbiamo) rivolgerci? Con chi (si può, si deve) venire?* Propozițiile cu verbul la infinitiv reprezintă completeive directe. Aceste propoziții pot apărea și în vorbirea indirectă (interogative indirecte) : *Non sappiamo a chi rivolgerci; Vogliamo sapere con chi venire; Non sapevo se parlare con lui o no; Si deve stabilire cosa fare adesso.*

b. *Una ragazza dire simili cose!*
E pensare che erano dei bambini!

Infinitivul este cerut în acest tip de propoziții de un verb principal, de tipul *potere, dovere*, care poate fi omis în context exclamativ : *Una ragazza (può) dire simili cose! E (dobbiamo, si deve) pensare che erano dei bambini!*

c. *Rallentare all'entrata sull'autostrada.*
Non fumare durante i pasti.

Sensul de imperativ cu subiect nedeterminat al infinitivului este datorat verbului omis, de tipul *occorrere, bisognare, essere necessario* care cer în subiectivă infinitivul, dacă subiectul acesteia este indefinit : *(Occorre) rallentare...; (Occorre) non fumare...*

d. *E lui a ridere.*

Infinitivul presupune un verb principal, de tipul *cominciare, continuare*, omis uneori în narațiuni, verb care este sugerat de prepoziția *a* : *E lui (cominciava sau continuava) a ridere.*

În afara conjunctivului și infinitivului, în propoziția principală verbul poate apărea la participiu trecut. În aceste situații, participiul trecut face parte efectiv din propoziția principală, formînd predicatul acesteia împreună cu auxiliarul pasiv *essere* PP : *E' vietato fumare nelle aule.* Auxiliarul poate fi omis în anumite contexte stilistice (anunțuri, indicații etc.) în așa fel încît predicatul principal este reprezentat numai de participiu : *Vietato fumare nelle aule.*

2. Modul verbelor în propozițiile subordonate.

2.0. Alegerea modului verbelor este condiționată în primul rînd de tipul de propoziție subordonată în care apar și numai în cadrul diverselor tipuri intervin alte condiții ale selecției. Propozițiile subordonate se pot clasifica în următoarele tipuri :

I. Propoziții subordonate care fac parte din nucleu :

- propoziții completeive directe
- propoziții completeive indirecte
- propoziții subiective
- propoziții predicative

II. Propoziții relative :

- propoziții relative introduse de pronumele relative *che* sau *il quale*
- propoziții relative introduse de pronume mixte (propoziții aparent completeive, subiective, predicative, circumstanțiale)
- propoziții relative aparente, rezultate în urma unor transformări (nominalizare și emfază)

III. Propoziții circumstanțiale :

- propoziții circumstanțiale temporale
- propoziții circumstanțiale locale
- propoziții circumstanțiale modale
- propoziții circumstanțiale cauzale
- propoziții circumstanțiale finale

- propoziții circumstanțiale concesive
- propoziții circumstanțiale condiționale sau ipotetice
- propoziții circumstanțiale comparative
- propoziții circumstanțiale consecutive

IV. Propoziții care reprezintă adverbul propozițional : propoziții limitative.

2.1. Modul verbelor în propozițiile subordonate care fac parte din nucleu.

În propozițiile complete, subiective și predicative, modul verbului este selecționat strict de două tipuri de criterii : criteriul *sintactic* impune alegerea între infinitiv și un mod personal. Alegerea unui anume mod personal este reglată de criteriul semantic. Așadar, selecționarea infinitivului nu implică cîtuși de puțin latura semantică, de conținut. În schimb, selecționarea modului personal este condiționată atât sintactic, cît și semantic. Criteriul *semantic* este de cele mai multe ori strict : în funcție de sensul verbului regent se impune un anumit mod personal. Uneori există posibilitatea ca în același context semantic să poată fi selectate două moduri : acestea corespund în general unei diferențe semantice sau stilistice. Numai în cazuri foarte rare, alegerea este liberă.

2.1.1. Modul verbelor în propozițiile complete directe.

2.1.1.1. Propozițiile complete directe cerute de verbe ca *volere, preferire, sperare, sapere, credere, supporre, confessare, dimenticare, fingere, promettere, sognare, tentare* etc. au verbul la INFINITIV dacă subiectul completei este identic cu subiectul verbului regent :

Io voglio partire (Io voglio che [io parto]).

Speriamo di riuscire a finire in tempo.

Credo di sapere il titolo.

Carlo ha confessato di aver sbagliato.

Gli alunni imparano a scrivere.

Întrucît apariția infinitivului implică în mod obligatoriu identitatea subiectelor, subiectul completei este omis. Infinitivul cere de asemenea schimbarea elementului de relație : în locul conjuncției *che* se introduce o prepozi-

ție : *di, a* sau zero. Prepoziția este impusă de verbul regent. Astfel :

— verbele *volere, dovere, potere, sapere* (cu sensul „*potere*”, „*essere capace*”), *solere* (verbe modale) sint urmate direct de infinitivul din completivă (prepoziție zero) :

Vogliamo andare adesso.

Tu dovrai essere più cauto.

Nessuno può sapere tutto.

Non so sciare.

Il vecchio solea uscire ogni sera.

— verbele *imparare* și *provare* cer prepoziția *a* înaintea infinitivului din completivă :

Ho imparato a scrivere bene.

Prova a dirglielo, se hai il coraggio !

— cea mai mare parte a verbelor care cer infinitivul în completivă directă cu subiectul identic se construiesc cu prepoziția *di* :

Cercherò di finire in tempo.

So di aver sbagliato (*sapere* = „*essere consapevole*”).

Carlo fingeva di non sapere niente.

Hanno deciso di partire domani.

O serie de verbe care se încadrează în această categorie pot fi urmate direct de infinitiv, fără un element de relație (prepoziție zero). Aceasta se datorează unei anumite sinonimii cu verbe modale, din prima categorie. Verbe care se pot construi atât cu prepoziția *di* cît și cu zero sînt : *amare, desiderare, intendere, preferire, gradire, favorire, osare, ardere, usare*. În limba modernă se preferă introducerea infinitivului fără element de relație :

Preferirei andar via da Volterra.

Amava divertirsi.

Non oso insistere ; Non osavo credere.

La mattina usava levarsi di buon'ora.

Non ardiva neppure alzare gli occhi.

Dove gradisce accomodarsi ?

Favorisca seguirmi al commissariato !

Che cosa intendi dire ?

Non aveva mai desiderato andar via.

Nu toate verbele care au o completivă directă, cu verbul la infinitiv în cazul identității subiectelor, acceptă ca propoziția completivă să aibă subiect diferit, și ca atare verbul la un mod personal. Verbe ca *potere, dovere, solere, sapere* (= „*potere*”), *cercare, fingere, simulare, tentare, provare, imparare* sînt urmate întotdeauna de completive cu verbul la infinitiv, deoarece nu acceptă o completivă cu subiect diferit. A se compara :

<i>Io voglio che</i> $\begin{cases} \text{io parto} \\ \text{tu parti} \end{cases}$	<i>Io voglio</i> $\begin{cases} \text{partire} \\ \text{che tu parta} \end{cases}$
<i>Io posso che</i> $\begin{cases} \text{io vengo} \\ \text{tu vieni} \end{cases}$	<i>Io posso venire</i>

Rezultă că numărul verbelor care acceptă completive cu verbul la infinitiv este mai mare decît numărul verbelor care acceptă completive cu verbe la un mod personal.

2.1.1.1.2. Propozițiile completive directe cerute de verbe ca *volere, preferire, sperare, sapere* („*essere consapevole*”, „*avere conoscenza*”), *credere, suporre, dimenticare* etc. au verbul la un mod personal, dacă subiectul completivei nu este identic cu subiectul verbului regent, și anume :

— INDICATIV sau CONDITIONAL, dacă verbul regent exprimă o aserțiune sau o certitudine :

So che tu mi vuoi bene.
Ho dimenticato che lui non può venire.
Ricordi che io ho detto la stessa cosa?
So che lui verrebbe volentieri.

— CONJUNCTIV, dacă verbul regent exprimă incertitudine, teamă, dorință, ordin :

Credo che tutti siano già arrivati.
Temì che sia troppo tardi?
Desideravo che voi veniste con me.
Vuoi che io rimanga qui?

Uneori verbul regent exprimă incertitudine numai dacă este negat sau dacă propoziția în care apare este interogativă :

Sapevo che lui era malato.
Non sapevo che lui fosse malato.

Opoziția indicativ / conjunctiv se neutralizează atunci cînd subordonata exprimă un viitor în trecut (este posterioară regentei care este la un timp trecut, dar anterioară momentului vorbirii). În această situație, indiferent de trăsăturile semantice ale verbului principal, în completivă se folosește condiționalul trecut :

Sapevo che lui sarebbe venuto.
Non credevo che lui sarebbe venuto.

Unele verbe pot accepta în completivă atît indicativul cît și conjunctivul, cu diferența semantică corespunzătoare :

ammettere + indicativ = „*riconoscere*”
ammettere + conjunctiv = „*supporre*”, „*accettare*”

Dovrai ammettere, almeno, che non sono una donna interessata.

Non era stupido, ma ammettiamo che lo fosse.
Non ammetto che mi si disturbi durante la lezione.

calcolare + indicativ = „*dedurre*”, „*concludere*”
calcolare + conjunctiv = „*supporre*”

Calcolavano che tra un mese potevano tornare a casa.
Calcolavo che Cecilia avesse preso l'autobus.

capire + indicativ = „*constatare*”, „*rendersi conto*”
capire + conjunctiv = „*trovare giusto, naturale*”

... *e capivo che tutto perduto non era.*
Capiva che in città si lamentassero e non volessero saperne.

comprendere + indicativ = „*constatare*”, „*rendersi conto*”

comprendere + conjunctiv = „*trovare giusto*”

Quando le udii, compresi soltanto che non dovevo tardare a fuggire.

Lei comprenderà che io lasci alla Sua discrezione la scelta.

considerare + indicativ = „*tener presente*”
considerare + conjunctiv = „*supporre*”

Si doveva considerare che le persone venute da lui rappresentavano il fior fiore del paese.

Parlami della tua famiglia, considera che io non ne sappia niente.

credere + indicativ = „sapere”

credere + conjunctiv = „supporre”

Creda che sono veramente mortificato (Sappiate che...).
Gli altri italiani credono che fede e libertà fanno a pugni.
Credevo proprio che ti fossi sposato.

A quel tempo preferivo credere che avesse parlato senza senso.

Credere are sensul de „supporre” și cînd este urmat de indicativ viitor sau de condițional: *Credo che andrò spesso da loro; Io credo che un po' di movimento ti farebbe bene.*

decidere + indicativ = „dire”, „rendersi conto”

decidere + conjunctiv = „volere”

Decisero che era meglio andare a piedi.

Un paese che ha deciso che sia nel suo interesse mantenere uno stato di neutralità rimarrà neutrale.

dire + indicativ = „affermare”

dire + conjunctiv = „chiedere”, „ordinare”

Ogni tanto dice che si sta meglio in città.

Dicono che da giovane studiava le stelle.

Cecilia disse al padre che sedesse.

La ragazza fece un gesto impaziente, come a dire che si decidesse.

Dire, cu sensul de „affermare” poate cere conjunctivul cînd are subiect nedeterminat și în special cînd face parte dintr-o propoziție interogativă:

C'è chi dice che l'abbiano sistemato perché aveva dei rimorsi.

Alcuni dicono che egli sia stato fucilato dopo la guerra.

E chi ti ha detto che loro non siano colpevoli?

E chi ti dice che i loro padri, i loro nonni, i loro avi non abbiano sognato le stesse cose?

ricordare + indicativ (verb de declarație)

ricordare + conjunctiv (verb de comandă)

Ricordi che l'ho visto spesso da queste parti?

Ricordagli che venga domani mattina.

Verbele care pot accepta în completivă atât indicativul cît și conjunctivul, fără nici o diferență semantică, sînt extrem de rare.

ignorare:

Nessuna ragazza, alla nostra età ignorava che l'amore è un problema d'astuzia.

...ignorando che questo improvvisato ministro al servizio dei tedeschi promettesse ai siciliani di riportare in Sicilia la schiavitù.

trovare:

Io trovo che si poteva benissimo.

Non trovi che abbia tutte le ragioni?

Verbele de declarație care în completele cu subiect diferit cer indicativul, acceptă indicativul în locul infinitivului și atunci cînd cele două subiecte sînt identice. Indicativul caracterizează în acest caz limba vorbită iar infinitivul limba scrisă, literară, îngrijită:

Ho detto soltanto { *di averlo visto.*
 che l'ho visto.

Dimentico sempre { *di avertelo già detto.*
 che te l'ho già detto.

Non vuol ammettere { *di aver sbagliato.*
 che ha sbagliato.

Capisco { *di aver fatto un errore.*
 che ho fatto un errore.

În limba vorbită se poate întîlni de asemenea conjunctivul în completele cu subiect identic după verbe de incertitudine: ca *supporre*, *credere*:

Credo { *di averlo visto.*
 che lo abbia visto.

Propozițiile completele directe care depind de verbe de certitudine, și care în mod normal au verbul la indicativ, cer conjunctivul dacă propoziția completivă precedă principală:

Sapero che tu lo conoscevi — Che tu lo conoscesti, lo sapevo.

2.1.1.2. Propozițiile completive directe cerute de verbe ca *augurare, chiedere, impedire, insegnare* au verbul la **INFINITIV** dacă subiectul completivei este identic cu complementul datival al verbului regent, și ca atare omis :

Io chiedo a Giovanni [che Giovanni venga] — Io chiedo a Giovanni di venire.

Ti auguro di riuscire.

Il medico gli ha consigliato di cambiare l'alimentazione.

Non gli permetto di scherzare.

La vecchia mi disse di entrare.

Chi gli ha insegnato a scrivere?

Infinitivul impune de asemenea schimbarea elementului de relație : în locul conjuncției *che* completiva este introdusă de o prepoziție, *di* sau *a*, selectată de verbul regent. Astfel :

— verbele *insegnare* și *dare* (în expresia *dare ad intendere*) cer prepoziția *a* :

Il professore insegna agli studenti a distinguere le rocce. Gli hanno dato ad intendere che era meglio partire.

— cele mai multe verbe care intră în această structură cer prepoziția *di* : *augurare, chiedere, comandare, concedere, dire, domandare, impedire, imporre, ingiungere, intimare, ordinare, permettere, proibire, raccomandare, rimproverare, ricordare, suggerire, telefonare, telegrafare, vietare* :

Imponeva sempre ai suoi sudditi di lavorare tutto il giorno. Nell'articolo si rimproverava al presidente di seguire a tacere.

Il giudice chiese al testimone di dire la verità.

Numai câteva dintre verbele care cer acest tip de completive acceptă în subordonată infinitivul trecut, ceea ce înseamnă că subordonata este anterioară față de regentă : *dire, ricordare, rimproverare* :

Mi ha rimproverato di aver approfittato della sua indulgenza.

În cazul verbelor *dire* și *ricordare*, infinitivul prezent sau trecut din completivă distinge sensuri diferite :

Ti dico di aver sbagliato (...che hai sbagliato).
(verb de declarație)

Ti dico di venire. Ti chiedo di venire.
(verb de comandă)

Propozițiile completive directe cerute de verbe ca *chiedere, comandare, dire, domandare, impedire, permettere* etc. au verbul la **CONJUNCTIV** dacă verbul principal nu are un complement datival sau are un complement datival diferit de subiectul completivei :

Mio padre chiedeva che gli fossimo intorno.

Lui accettò ma chiese che l'articolo fosse firmato dal capo.

Domandò, con una certa ironia, che il marito le descrivesse la scena.

În limba vorbită poate apărea conjunctivul chiar dacă este îndeplinită condiția identității subiectului completivei cu complementul datival al verbului regent :

Cecilia disse al padre che sedesse.

Stasera gli ho chiesto che mi parlasse di sé.

2.1.1.3. Propozițiile completive directe dominate de verbe de percepție ca *vedere, sentire, udire, ascoltare, guardare* au verbul la **INFINITIV** :

Vedo partire il treno.

Sento uno esclamare e mi volto di scatto...

La gente guardava il carro passare.

Întrucît infinitivul nu presupune subiecte identice, în cazul în care subiectul completivei este identic cu al regentei, subiectul completivei rămîne, în formă pronominală de acuzativ, alături de subiectul principalei :

Io sento che io suono — Io mi sento suonare.

Dacă subiectul completivei este indefinit, acesta se omite :

Io ho sentito che alcuni dicono che... — Io ho sentito dire che...

După verbele de percepție, și în limba română, completiva are verbul la un mod nepersonal, și anume la gerunziu :

Vedo partire il treno — Văd trenul plecînd.

Și în limba italiană este posibil un gerunziu după aceste verbe, dar acesta are funcție circumstanțială, și deci nu reprezintă o completivă. Cu funcție circumstanțială, în

limba română, gerunziul este despărțit printr-o pauză de nucleul propoziției. A se compara :

Io vedo partire il treno (Io vedo che il treno parte).

Io vedo partendo il treno (Io vedo, mentre parto, il treno).

Eu văd plecînd trenul (Eu văd că trenul pleacă).

Eu văd, plecînd, trenul (Eu văd trenul, în timp ce plec).

Verbele de percepție cer infinitivul în completivă atunci cînd exprimă efectiv perceperea unui fenomen sau a unei acțiuni — exprimate în completivă — percepere simultană cu acțiunea complementivei. În toate cazurile este posibilă folosirea în completivă a indicativului.

Hai visto che puoi fare a meno dei regali del nonno?

Cele două acțiuni nu sînt simultane. Verbul *vedere* nu este în acest caz un verb de percepție, ci este sinonim cu „constatare”, „osservare”. V. și *Sentivo di aver detto una cosa grave unde sentire* este echivalent cu „intuire”, „rendersi conto”.

Construcțiile cu verbe de percepție urmate de complementive la infinitiv pot fi parafrazate prin construcții cu complementive la indicativ sau prin construcții cu complement direct urmat de o relativă :

Vidi la mamma di Antonio uscire.

— *Vidi che la mamma di Antonio usciva.*

(Am văzut că mama lui A. ieșea)

— *Vidi la mamma di Antonio che usciva.*

(Am văzut-o pe mama lui A. care ieșea).

2.1.1.3.1. Infinitivul în complementive dominate de un verb de percepție antrenează și alte modificări în subordonată :

a. subiectul complementivei trece în acuzativ, atunci cînd în completivă nu există un complement direct al verbului la infinitiv :

Io vedo la ragazza uscire — Io la vedo uscire.

Io guardavo i giovani ballare — Io li guardavo ballare.

b. atunci cînd în completivă, verbul la infinitiv are atît subiect cît și complement direct, sînt două posibilități :

— atît subiectul cît și complementul direct sînt la acuzativ, cu condiția să nu stea alături unul de celălalt ;

acest lucru este posibil dacă unul dintre cele două nominale (subiectul sau complementul direct) este exprimat printr-un pronume aton și ca atare precedă verbul de percepție iar celălalt printr-un nume cu determinanți care stă după infinitiv ; același lucru se întîmplă dacă ambele sînt exprimate prin substantive, unul înaintea infinitivului, iar celălalt după infinitiv :

Non l'ho mai sentito pronunciare una parola.

Ho visto Aldo perdere completamente la testa in gara.

Guardavo i suoi occhi inseguire le mani, le dita dell'artigiano.

— subiectul infinitivului trece în dativ, iar complementul direct rămîne în acuzativ :

Gli avevo sempre sentito usare con noi questo tono.

Il nome di Nanni ricordo di averglielo sentito pronunciare.

c. dacă în propoziția completivă la infinitiv există un complement direct sau datival identic cu subiectul verbului regent de percepție, acesta devine aparent reflexiv, și în consecință cere auxiliarul *essere* PP :

Antonio sentiva che i compagni lo chiamavano —

Antonio si sentiva chiamare dai compagni.

Io non voglio sentire che uno come te mi da del tu —

Io non voglio sentirmi dare del tu da uno come te.

Luigi sentiva che gli mancava il fiato —

Luigi si sentiva mancare il fiato.

2.1.1.4. Propozițiile complementive directe dominate de verbele *fare* și *lasciare*, cu sens factitiv (cauzativ), au verbul la INFINITIV. În aceste construcții *fare* nu înseamnă „produrre” ci este oarecum sinonim cu „obbligare” (uno a fare qualcosa), „determinare” (uno a fare qualcosa). Acțiunea verbului din subordonată este cauzată sau determinată de subiectul verbului regent, *fare*. De asemenea *lasciare* în aceste construcții nu înseamnă „abbandonare”

ci este oarecum sinonim cu „permettere” (a uno di fare qualcosa), „non impedire” :

Io faccio venire il medico (Eu chem medicul; *literal* : Eu fac să vină medicul).

Io lo lascio parlare (Eu îl las să vorbească).

În cazuri foarte rare, subordonata poate avea verbul la CONJUNCTIV :

Fai che ne senta uno (di questi discorsi) e poi vedi come gliene levo la voglia.

Nostro Signore, fa' che non mi abbia sentito.

Lascio che dica e le rispondo a smorfie.

Lasciai che mi telefonasse e mi aspettasse nei caffè.

Urmărit de conjunctiv, *fare* prezintă o oarecare modificare semantică : „far di modo che”, „agire di modo che” (a face, a proceda în așa fel încît) iar propoziția completivă are sens consecutiv. *Lasciare* apare mai frecvent cu conjunctivul dar diferența semantică este minimă.

2.1.1.4.1. Verbele *fare* și *lasciare* determină în completiva infinitivală următoarele modificări :

a. în absența unui complement direct în subordonată, subiectul completei trece la acuzativ ; în forma pronominală atonă, acesta însoțește verbul regent :

Faccio venire il meccanico ; Lo faccio venire ; Devo farlo venire.

Faccio leggere il ragazzo ; Lo faccio leggere ; Dovrei farlo leggere.

b. dacă în subordonată lipsește subiectul, dar este prezent un complement direct, acesta stă în acuzativ și în forma pronominală atonă însoțește verbul regent :

Farò leggere questa poesia. La farò leggere.

c. în prezența unui complement direct în subordonată (care stă în acuzativ), subiectul subordonatei stă în dativ, introdus de prepoziția *a* ; în forma pronominală atonă, atît subiectul (în dativ) cît și complementul direct (în acu-

zativ) din propoziția subordonată se atașează verbului regent :

Faccio leggere il libro a Carlo.

Gli faccio leggere il libro.

Lo faccio leggere a Carlo.

Glielo faccio leggere.

d. dacă în subordonată există un complement direct sau datival identic cu subiectul verbului regent, atunci verbul regent devine aparent reflexiv iar subiectul infinitivului este introdus cu prepoziția *da* :

Io faccio [che il medico mi veda] — Io mi faccio vedere dal medico.

Io faccio che [la sarta mi fa un vestito] — Io mi faccio fare un vestito dalla sarta.

Regula de la punctul c., în foarte puține cazuri, nu este respectată în limba vorbită :

Lo lasci vivere la sua vita.

Bisogna che li lasci fare tutte le radiografie che vogliono.

2.1.1.4.2. Propoziția completivă dominată de verbele *fare* sau *lasciare* nu poate avea verbul la infinitiv dacă :

— completiva este o propoziție negativă totală ;

— completiva este interogativă totală sau parțială ;

— în completivă lipsesc atît subiectul cit și un complement direct ;

— completiva are subiectul indefinit exprimat printr-un *si* impersonal ;

— completiva are verbul la pasiv.

În aceste situații se folosește conjunctivul, cu modificările semantice amintite :

Fa' che non mi abbia sentito.

Lascia che non parli.

Fate che piova! Lasciate che piova!

Lascia che si sappia tutto!

Lascia che sia visto!

2.1.1.5. Modul verbelor în principalele tipuri de propoziții complete directe.

Tip de structură	Verbul regent	Modul verbului subordonat	Element de relație	Exemple
A. Subiectul complementivului identic cu subiectul verbului regent	<i>volere</i> <i>dovere</i> <i>credere</i> <i>sperare</i> <i>imparare</i> etc.	INFINITIV	O di a	<i>Voglio partire.</i> <i>Dovena uscire.</i> <i>Cerco di aprire la porta.</i> <i>Credo di venire.</i> <i>Spero di arrivare.</i> <i>Imparava a sciare.</i>
B. Subiectul complementivului identic cu complementul datival al verbului regent	<i>chiedere</i> <i>augurare</i> <i>suggerire</i> <i>indicare</i> <i>insegnare</i> etc.	INFINITIV	di a	<i>Gl'chiedo di venire.</i> <i>Ti auguro di riuscire.</i> <i>Gl'i suggerisco di farlo.</i> <i>Gl'i hanno insegnato a sciare.</i>
C. Subiectul complementivului identic sau diferit de subiectul verbului regent	<i>vedere</i> <i>scrivere</i> <i>udire</i> <i>guardare</i> <i>ascoltare</i>	INFINITIV INDICATIV	O che	<i>Vedo partire il treno.</i> <i>Mi sento parlare.</i> <i>Ascolto suonare le campane.</i> <i>Vedo che parte il treno.</i> <i>Sento che parlo.</i> <i>Ascolto che suonano le campane.</i>
D. Subiectul complementivului diferit de subiectul sau de un complement al verbului regent	<i>fare</i> <i>lasciare</i>	INFINITIV	O	<i>Lo faccio venire.</i> <i>Farò verniciare la sedia.</i> <i>Farò leggere il testo a Carlo.</i> <i>Si è fatto vedere.</i> <i>Lo lascio parlare.</i>
E. Nu se realizează nici una din structurile precedente	<i>potere</i> <i>credere</i> <i>sapere</i> <i>vedere</i>	CONJUNCTIV sau INDICATIV după criterii semantice	che	<i>Voglio che turesi.</i> <i>Credo che lui venga.</i> <i>So che lui viene.</i> <i>Il regolamento vietava che si fumasse nelle aule.</i>

2.1.1.6. Modul verbelor în interogativele totale cu funcție de complement direct.

Propozițiile interogative totale, care au o structură identică cu a propozițiilor enunțiative, de care diferă numai prin intonație (*Carlo viene adesso.* / *Carlo viene adesso?*), se comportă diferit de enunțiative atunci când apar cu funcție de propoziție subordonată care face parte din nucleu.

Propozițiile interogative totale cu funcție de complement direct sînt introduse întotdeauna de conjuncția *se* și au verbul la un mod personal, selectat după criterii sintactice; în general CONJUNCTIVUL se folosește atunci când verbul regent exprimă incertitudine, iar INDICATIVUL și CONDIȚIONALUL cînd nu este prezentă ideea de nesiguranță:

(indicativ, condițional)

Gli chiedi se aveva visto Giovanni.

Dobbiamo sapere prima se accetta di venire con noi.

Telefonami se non puoi venire.

Vedi se è già partito.

Le ho domandato se questo sarebbe possibile.

Non ha precisato se ritorna ancora stasera.

(conjunctiv)

Non so se lui venga ancora stasera.

Ho dimenticato se te l'abbia detto o no.

Non ho osservato se abbia chiuso o no la porta.

Verbele care acceptă o interogativă totală cu funcție de completivă directă sînt destul de puțin numeroase: *dire*, *decidere*, *dimenticare*, *guardare*, *indovinare*, *vedere*. Mai pot domina interogative totale unele verbe ca *aggiungere*, *capire*, *comprendere*, *confermare*, *osservare*, *precisare*, *provocare*, *ricordare*, *sapere*, *scrivere*, *sentire*, *spiegare*, *stabilire* etc., numai la forma negativă sau dominate la rîndul lor de verbul *dovere*, *non potere* sau *non volere*:

Non ha precisato se ci da la risposta oggi.

Ha precisato se ci da la risposta oggi?

Doveva precisare se ci da la risposta oggi.

Non poteva precisare se ci da la risposta oggi.

Completivele interrogative totale nu au niciodată verbul la infinitiv. În fraze de tipul :

Non so se restare ancora.

verbul completivei interrogative este *dovere* sau *potere* și este omis datorită contextului interrogativ (v.p. 52) :

Non so se deco sau *posso restare ancora.*

Această omisiune este posibilă dacă subiectul propoziției interrogative este identic cu subiectul verbului regent :

Io non so se io devo restare — Io non so se restare.

în schimb în :

Io non so se tu devi restare.

nu este posibilă omiterea verbului *dovere*.

Exerciții

1. Completați, unde este cazul, spațiile libere cu prepoziția cerută de context :

Nessuno può... pensare... attraversare questi punti senza che essi lo possano... vedere. Un'azienda elettrica dovrebbe... essere in grado di provvedere alle nuove costruzioni. Non c'è nulla che possa scusarlo... non avere studiato una soluzione seria per questo problema. Nessuno può oggi seriamente... pensare... continuare ad avere un alto stipendio, senza fare un lavoro proficuo per la società. La ragazza ha chiesto al giovane... accompagnarla a casa. Chiediamo a tutti voi... dire la verità. Aveva detto al giocatore... non fare tante mosse in più sul campo. Chi ti ha insegnato... parlare così?

2. Corectați, acolo unde e cazul, modul verbului din propoziția subordonată :

Pensavo che lui *era* già tornato. Tu sai che Cartagine *fu* un tempo la grande antagonista di Roma. Io ignoravo che egli *era* partito prima dell'alba. Gli antichi ritenevano che la terra *era* il centro dell'universo. Il capo non voleva che la fretta *comprometteva* l'esattezza del lavoro. Sapevo

che egli *era* indisposto. Ignoravo però che *si era* poi aggravato. Il comandante ordinò che la pattuglia *si avvicinava* con circospezione agli avamposti nemici. La tradizione vuole che Omero *era cieco*. Puoi tu ignorare che il Tevere *passa* per la città di Roma?

3. Înlocuiți, acolo unde este posibil, infinitivul din completive cu un mod personal :

Spero di poter prendere il treno delle nove. Egli asserì di ignorare l'accaduto. Ti assicuro di non aver pensato nulla di simile. Gli esploratori affermarono di non aver visto nessun animale nella pianura. Ricordo solo adesso di non aver mangiato da parecchie ore. Il vecchio intervenne e disse di essere spiacente dell'accaduto. Giuro di aver detto la verità. Credo di poter dire, adesso, anche la mia opinione. Devi ammettere di avere sbagliato stupidamente. Calcolavo di poter arrivare a casa prima della sera. Capivo di aver toccato una corda molto sensibile.

4. Refaceți frazele de mai jos, introducând în subordonată subiectul indicat în paranteză ; operați modificările necesare :

Model: E voi avreste voluto aiutarla? (io)

E voi avreste voluto che io la aiutassi?

Non avrei voluto dirti certe cose (lui). Speriamo di assistere (il pubblico) domenica ad una bella prova da parte delle due squadre. Preferirei andare a letto (i figli) a leggere un libro o a dormire. Non credere di ingannarmi (lei) con la tua aria di innocente. Speriamo di vincere (la squadra) questa volta. L'allenatore preferiva non assistere al gioco (io).

5. Traduceți în limba italiană :

Nu ați văzut-o cumva plecând? Îmi amintesc că i-am auzit vorbind cu un accent ciudat. Mincea cu poftă iar ceilalți îl priveau mincînd. Se auzea vîntul suierînd printre copaci. Vîno să vezi soldații defilînd ! În fiecare dimineață îl vedeam ieșind din casă în fugă, sărînd în primul autobuz, întotdeauna grăbit dar bine dispus. Aș fi dat orice să o văd rîzînd chiar și numai pentru o clipă. În timp ce păștea, capra auzi un ciine lătrînd și rămase nemișcată.

Cînd se auzi strigat pe nume, într-un oraș necunoscut, rămase surprins și privi în jur neîncrezător. Am văzut-o deseori prefăcîndu-se, cu cea mai mare dezinvoltură, că nu știa nimic.

6. *Traduceți în limba română :*

a. L'allenatore non ha comunicato la formazione che manderà in campo al prossimo incontro, ma l'ha lasciata intendere. Gli chiesi allora di lasciarmi utilizzare certi libri e dizionari. Tutto ciò che è successo dovrebbe far riflettere alla necessità di un cambiamento totale di rotta. Dobbiamo far conoscere a tutti i nostri problemi. Non li lasciavo mai litigare ed ero attento anche a non farli parlare con gli altri. Ti farò io sentire il peso delle mie mani. Questi dati vanno raccolti. Dobbiamo farli sapere ai nostri amici. Ma scusate, ho fretta : lasciatemi scappare. Preferirei farmi curare in casa. I libri, me li facevo mandare, e così pure i giornali. Le piaceva farsi ammirare dalla gente. Per acquistare questa medicina, dovrești farti dare una ricetta medica. Nessuno si lasciava sorprendere con le mani nel sacco. Non ho capito il meccanismo : me lo dovrei far spiegare da uno che se ne intende. La povera ragazza si lasciava convincere dalle sue belle parole. Mi farò tagliare la barba e i capelli e non mi riconoscerete.

b. Vedevo le macchine infilare la bocca posteriore del garage. L'ho visto ancora sporgere in avanti la grande testa bruna e guardarmi negli occhi. Ho sentito già fare questo discorso a più di uno di voi. Ecece un tufo agile, come mai gliene avevo visto fare. Mi sentivo opprimere da un disagio. Prima di sentirmelo dire dagli altri, preferisco dirlo da me che ho sbagliato. Era la prima volta che gli toccava di sentirsi rivolgere un'accusa simile. Alla mia età, mi devo sentir dire che non capisco la vita. C'è chi paga per lasciarsi ignorare o sentirsi ignorare dai giornali. Alla sua età farsi vedere menare al guinzaglio da un ragazzino ! Non osava aprir bocca nemmeno quando si sentiva dire delle bugie.

c. Il discorso ha fatto capire l'enorme importanza di una chiara presa di posizione. Hanno stilato un volantino e l'hanno fatto stampare in migliaia di copie. Farai leggere questa poesia ad alta voce e vedrai l'effetto.

7. *Treceți completiva înaintea principalei, modificînd, dacă este cazul, modul verbului subordonat :*

Model : Sapevo che tu dicevi la verità.

Che tu dicessi la verità, lo sapevo.

Mi aveva detto anche prima che non ci si poteva fidare di lui. Capisco che non hai voglia di lavorare in queste condizioni. Nessuno ignorava che lui voleva abbandonare la casa, ma nessuno cercava di far qualcosa per impedirlo. Sapevo fin da bambino che la sorte è come uno se la fa. Ammetto che la tua idea non è tanto cattiva, ma ho anche certi dubbi. Ho dimenticato assolutamente che lui mi ha detto di aspettarlo. Tutti sanno che io ti ho voluto bene.

2.1.2. *Modul verbelor în propozițiile complementive indirecte.*

2.1.2.1. *Propozițiile complementive indirecte cerute de verbe ca accorgersi, dubitare, pentirsi, esistere, insistere, stentare etc. au verbul la INFINITIV dacă subiectul complementivei este identic cu subiectul verbului regent, și ca atare omis :*

Io mi accorgo di sbagliare — Io mi accorgo che io sbaglio.

Dubito di riuscire a finire tutto in tempo.

Il ragazzo si pentiva di aver parlato senza pensarci.

Esitavano a chiamare il medico.

Insisto a dire che non hai ragione.

Mi sembra tanto strano che stento a credere.

Infinitivul din subordonată cere schimbarea elementului de relație : în locul conjuncției *che*, infinitivul este introdus de o prepoziție, *di* sau *a*, a cărei alegere este impusă de verbul regent. Astfel :

— cer prepoziția *di* înaintea complementivei indirecte infinitivale verbele : *accorgersi, avere paura, badare, consentire, curarsi, dimenticare, dubitare, lagnarsi, lamentarsi, illudersi, meravigliarsi, minacciare, parlare, pensare, pentirsi, preoccuparsi, offrirsi, rendersi conto, rammaricarsi, rifiutarsi, sentirsela, stufarsi* etc. precum și predicatele nominale de tipul *essere capace, essere certo, essere degno, essere desideroso, essere dispiacente, essere incapace, essere sicuro* etc.

— cer prepoziția *a* înaintea complementivei indirecte infinitivale verbele : *accennare, accingersi, acconsentire, appre-*

starsi, aspirare, affaticarsi, arrischiarsi, avventurarsi, azzardarsi, contribuire, decidersi, esitare, farcela, faticare, impegnarsi, ingegnarsi, insistere, inclinare, limitarsi, mirare, mettersi, ostinarsi, prepararsi, rinunciare, riuscire, scoppiare, servire, sfatarsi, stentare, tendere, tenere, tardare, valere etc. precum și predicatelor nominale de tipul *essere scelto, essere rapido, essere lento*.

De cele mai multe ori, prepoziția care introduce complementul indirect, introduce și complementul indirect corespunzător :

Mi accorgo di uno sbaglio.

Mi accorgo di sbagliare.

Rinuncio al libro.

Rinuncio a venire con voi.

Uneori însă prepozițiile diferă :

Conto su questo fatto.

Conto di partire.

Insisto su questo aspetto.

Insisto a dire che non hai ragione.

Badava ai bambini.

Bada di arrivare in tempo.

Cîteva verbe nu acceptă niciodată un complement indirect nominal, ci numai complemente indirecte :

Stento a capire.

Esito a dirglielo.

Non ce la faccio a finire in tempo.

În afară de cazul în care prepoziția care introduce complementul indirect coincide cu cea care introduce complementul direct, nu există un criteriu în selectarea prepoziției. Ea este impusă de atare de verbul regent :

Perché hai paura di dire la verità?

L'ingegnere non ha consentito di collaborare.

Mi sono dimenticato di dirti anche un'altra cosa.

Dubitavo fortemente di poterlo raggiungere.

Nessuno si è lamentato di dover vivere in queste condizioni.

Mi rifiuto di credere ciò che dici.

Non me la sento di continuare così.

Il tempo accennava a migliorare.

Mi accinsi a parlare.

Mi impegno io a risolvere tutto.

Si limitò a riferire ciò che era successo, senza commenti.

I prezzi tendono a salire.

Tutti scoppiarono a ridere.

Il ragazzo tardava a rispondere.

Lui non è capace di fare del male ad una bestiolina.

Siamo desiderosi di venire a trovarti.

Sono veramente dispiacente di averti fatto aspettare qui.

Questo bimbo è lento a capire.

Luigi era sempre scelto a dare la replica.

Propozițiile complementive indirecte cerute de verbe ca *accorgersi, dubitare, lamentarsi, insistere, illudersi* etc. au verbul la un mod personal dacă subiectul complementivei nu este identic cu subiectul verbului regent, și anume :

— INDICATIV sau CONDITIONAL, dacă verbul din regentă exprimă o certitudine sau o aserțiune :

Mi accorgo che lui sbaglia anche quando è attento.

Mi sono dimenticato che loro non sapevano il nostro indirizzo.

Pensava che ormai la vittoria gli apparteneva.

Sono sicura che Lei dice la verità.

Sono certa che lui verrebbe.

— CONJUNCTIV, dacă verbul principal exprimă incertitudine, teamă, dorință, ordin :

Ho paura che non abbiate capito niente.

Dubito che lui sia d'accordo.

M'illudevo forse che loro non capissero che stavo raccontando delle balle.

Si lagnava che gli altri non gli prestassero attenzione.

Cominciavo a meravigliarmi che Balestrieri avesse potuto nutrire per lei una passione.

Sono dispiacente che Lei non lo abbia trovato.

Unele verbe pot exprima incertitudine numai în prezența negației sau interogației :

Non sono certo che lui abbia detto la verità.

Sei certo che lui ti abbia detto la verità?

Pensi veramente che lui abbia potuto ingannarti?

Unele verbe pot fi urmate de complemente indirecte cu verbul atit la indicativ cît și la conjunctiv, cu diferența semantică corespunzătoare :

assicurarsi + indicativ = „rendersi conto”
assicurarsi + conjunctiv = „curare”

...gli sono corso incontro e ho potuto assicurarmi che **era** libero.

Don Fabrizio, ancora coricato sul dorso, sogguardò di lato per assicurarsi che la valeriana fosse sul cassettone.

avvertire + indicativ = „comunicare”
avvertire + conjunctiv = „ordinare”

Tra poco verranno ad avvertirmi che è pronto in tavola. Non telefonavo nemmeno più per avvertire che non mi aspetassero.

badare + indicativ = „osservare bene”
badare + conjunctiv = „curare”

Badi che è difficile distinguere dove possono arrivare. Bada che non si prenda confidenza con te.

convenire + indicativ = „essere d'accordo”
convenire + conjunctiv = „decidere”

Ma convieni che il vero amore o lo si incontra a vent'anni, o si rinuncia.

Abbiamo convenuto che domani portino l'ospite a visitare la città.

insistere + indicativ = „affermare”
insistere + conjunctiv = „ordinare”

Insisto che non vengono più.
Insisto che non vengano più.

Verbul *pensare* poate avea un complement indirect, introdus cu prepoziția *a* și substituibil prin forma pronominală atonă *ci* ; în acest caz are sensul de „riflettere” și atunci cînd este urmat de o completivă indirectă cere indicativul :

(*Pensare a qualcosa*)

Smarrita pensò che bisognava fuggire a piedi.

Verbul *pensare* tranzitiv (*pensare qualcosa*) are sensul de „credere”, „supporre” și cere în completivă directă conjunctivul :

Pensavo che fosse un turbamento leggero, una crisi di depressione.

Sînt puține verbe care acceptă în completivă indirectă atit indicativul cît și conjunctivul fără diferență semantică :

approfittare, profittare :

Essi certo approfittarono che in casa non c'era nessuna persona adulta a fare opposizione.

Profittando però che la ragazza nascondesse gli occhi sotto le coperte, mise la mano alla giacca.

ringraziare :

Ringrazia Iddio che qui ci siate voi.

Ringrazia Dio che sono buone notizie.

dimenticarsi :

Ci si dimentica che esistono questi angoli di terra.

Ci si dimentica che esistano questi angoli di terra.

În limba vorbită, unele verbe care pot avea complemente indirecte cu subiect diferit, la un mod personal, acceptă verbul la un mod personal și cînd cele două subiecte sînt identice :

Mi dimentico sempre { *di avertelo detto.*
 che te lo abbia detto.
 che te l'ho detto.

Appena allora si accorse { *di avere sbagliato.*
 che aveva sbagliato.

Sono certo { *di averlo visto.*
 che l'ho visto.

Indiferent de trăsăturile semantice ale verbului regent, dacă propoziția completivă indirectă cu subiect diferit precedă verbul regent, verbul subordonat va fi la conjunctiv :

Mi ero accorto che lui aveva sbagliato.
Che lui avesse sbagliato, mi ero accorto.

În categoria verbelor care domină o completivă indirectă cu subiect identic cu al regentei, avînd verbul la infinitiv, trebuie încadrate și verbele de mișcare, de tipul : *andare, venire, correre, stare, restare, fermarsi* etc. Aceste verbe cer întotdeauna o completivă infinitivală introdusă cu prepoziția *a* sau, rar, *per* :

Vado a prendere un giornale.

Corro a vedere che cosa succede.

Resto ancora un po' a vedere come finisce.

În contextul acestor verbe nu este posibilă o completivă indirectă cu subiect diferit. Spre deosebire de verbele tratate mai sus, care acceptă infinitivul în completeive cu subiecte identice, verbele *andare, venire* și *stare*, rar *tornare*, permit transpoziția pronominală : formele pronominale atone care determină verbul la infinitiv pot trece alături de verbul de mișcare regent :

Vado a prendermi un caffè — Mi vado a prendere un caffè.

Sta' a sentirmi! — Stammi a sentire!

Tornai a telefonargli — Gli tornai a telefonare.

2.1.2.2. Propozițiile completeive indirecte cerute de verbe ca *aiutare, esortare, invitare, obbligare, accusare* etc. au verbul la INFINITIV dacă subiectul completeivei este identic cu complementul direct al verbului regent ; întrucît infinitivul presupune întotdeauna această identitate, subiectul completeivei este omis :

Io aiuto il ragazzo a finire il compito.

(Io aiuto il ragazzo che [il ragazzo finisca il compito])

Lei li esortava ad andare avanti.

L'hanno invitato a partecipare ad una tavola rotonda.

Chi mi obbliga a farlo?

Ti accuso di avermi detto una bugia.

Infinitivul presupune de asemenea schimbarea elementului de relație : în locul conjuncției *che*, subordonată infinitivală este introdusă de o prepoziție, *di* sau *a*, impusă de verbul regent :

— cer prepoziția *a* înaintea infinitivului verbele : *abituare, aiutare, condurre, costringere, determinare, esortare, forzare, incitare, incoraggiare, indurre, invitare, istigare,*

mandare, mettere, obbligare, persuadere, portare, preparare, spingere, stimolare :

Aveva abituato il cane ad aspettarlo quando arrivava.

Mi hanno costretto a rinunciare.

L'ho incoraggiato a continuare il lavoro.

Tutti l'hanno spinto ad andare avanti.

— cer prepoziția *di*, înaintea infinitivului, verbele : *accusare, avvisare, consigliare, convincere, incaricare, pregare, supplicare :*

Non mi potete accusare di non essere stato onesto.

Ti consiglio di non dar retta a chiunque.

Vi preghiamo di venire stasera da noi.

Verbul *pregare* se construiește în două feluri :

a — cu complement direct animat și complement indirect (inanimat) sau completivă indirectă : *pregare uno di qualcosa ; pregare uno di fare qualcosa ;*

b — cu un singur complement direct inanimat sau o completivă directă în sensul de „desiderare” ; *pregare pace :*

a — *Bisognava pregare Iddio che la sua mano si fermasse... Voleva pregarlo di aiutarci.*

b — *Pregava ora con tutto il cuore che gli uscieri lo dimenticassero.*

În general verbele din această categorie nu acceptă în completivă un timp trecut datorită sensului lor de verbe hortative (care arată un îndemn) ; *accusare* acceptă însă frecvent o completivă anterioară : v.ex. de mai sus ; de asemenea *convincere, persuadere.*

Propozițiile completeive indirecte cerute de verbe ca *persuadere, convincere* au verbul la un mod personal — de obicei indicativ — dacă subiectul completeivei nu este identic cu complementul direct al verbului regent :

Mi provai a convincerlo che ciò nasceva soprattutto dal fatto che stavolta la crisi la trattava da uomo.

Aveva riservato a sé il compito di persuadere Sergia che non si poteva ritornare.

În limba vorbită poate apărea în completivă un mod personal chiar dacă este îndeplinită condiția identității :

Allora mi volsi a Carletto quasi a invitarlo che dicesse la sua.

Lo accuso che ha fatto male agli altri ma anche a sé stesso.

Modul din subordonată, indicativ sau conjunctiv, este în aceste cazuri determinat de sensul verbului regent: *invitare* intră în categoria verbelor hortative, *accusare* în categoria verbelor care indică certitudine.

2.1.2.3. Propozițiile complementive indirecte dominate de verbele *essere grato*, *essere riconoscente* au verbul la INFINITIV dacă subiectul complementivei este identic cu complementul datival al verbului regent; infinitivul este introdus cu *di*, rar cu *per*:

Gli sono molto grata di essere venuto.

În limba curentă este posibil și un mod personal în complementivă, de cele mai multe ori CONJUNCTIVUL, chiar dacă se îndeplinește condiția identității:

Ero grato a Cecilia che non mi dicesse di più.

Io gli ero sinceramente grato che fingesse di credere a quanto gli avevo detto la prima sera.

2.1.2.4. Modul verbelor în principalele tipuri de propoziții indirecte:

Tip de structură	Verbul regent	Modul verbului subordonat	Element de relație	Exemple
A. Subiectul complementivei identic cu subiectul verbului regent	<i>accorgersi rinunciare badare insistere essere capace etc.</i>	INFINITIV	<i>a</i> <i>di</i>	<i>Mi accorgo di sbagliare.</i> <i>Rinuncio a venire.</i> <i>E' capace di farlo.</i>
	<i>andare correre venire stare etc.</i>	INFINITIV	<i>a</i> <i>per</i>	<i>Vado a vedere.</i> <i>Corro a comprarlo.</i> <i>Stammi a sentire.</i>
B. Subiectul complementivei identic cu complementul direct al verbului regent	<i>aiutare invitare accusare obbligare etc.</i>	INFINITIV	<i>a</i> <i>di</i>	<i>Lo aiuto a lavorare.</i> <i>Li invito a venire.</i> <i>Li accusano di mentire.</i> <i>Mi obbliga di tacere.</i>

Tip de structură	Verbul regent	Modul verbului subordonat	Element de relație	Exemple
C. Subiectul complementivei identic cu complementul datival al verbului regent	<i>essere grato essere riconoscente</i>	INFINITIV	<i>di</i>	<i>Gli sono grato di essere venuto.</i>
D. Nu se realizează nici una din structurile precedente	<i>accorgersi insistere etc.</i>	CONJUNCTIV sau INDICATIV după criterii semantice	<i>che</i>	<i>Mi accorgo che tu non lo sapevi.</i> <i>Insisto che mi rispondiate subito.</i>

2.1.2.5. Modul verbelor în interogativele totale cu funcție de complement indirect.

Ca și interogativele totale cu funcție de complement direct, cele cu funcție de complement indirect sînt introduse cu conjuncția *se* și au verbul la un mod personal selectat după criterii semantice:

Non mi accorgo se abbia capito bene.

Non sono certo se lui abbia visto il cane.

Infinitivul apare numai în urma reducerii verbului *dovere* sau *potere* din complementivă interogativă: *Non si decide se restare o no.*

Exerciții

1. Completați spațiile libere cu prepoziția cerută de context:

Non ero mai riuscito... farla ridere. Mentre parlavo mi ero accorto... non essere ascoltato da nessuno. La situazione tende... acuirsi. L'allenatore non è stato in grado... prendere alcun impegno. E' in questo modo che vi accingete... affrontare la vita? Perché hai tanta paura... sbagliare? L'intervento chirurgico è valso... salvare la vita al piccolo Luigino. Non indugiava mai... aiutare un compagno. Sembra che non si vergogni... aver detto quelle cose.

2. *Înlocuiți verbul în cursive cu cele propuse în paranteză, operînd, dacă e cazul, modificarea prepoziției:*

Il padre andava velocemente e il figlio *stentava* a stargli dietro (non riuscire). Non *riesco* a capire che cosa possa avere la fanciulla (essere capace). Sono convinto che *riusciranno* a perdere la partita (badare, farcela). L'occasione è più che propizia e ogni elemento *contribuisce* a mettere la squadra a suo agio (riuscire, offrirsi). Io proprio *non riesco* a far finire qualcosa con lieto fine (stentare, non illudersi). Solo quando arrivai a casa, *fui contento* di aver fatto tanta strada (lamentarsi, rendersi conto). *Pensavo* di mantenere un certo equilibrio tra di loro (mirare, stentare, riuscire). La classe operaia *si appresta* a rispondere con la lotta alle condizioni di vita (accingersi, non indugiare).

3. *Completați spațiile libere cu prepoziția cerută de text:*

Mi costringete... dire le stesse cose che vado dicendovi da tempo. Nessuno si è impegnato... continuare l'opera da loro cominciata. Questi colloqui hanno infastidito il giudice, che ha invitato l'avvocato... mettere fine alla disputa. In questo modo si costringe la gente... emigrare nelle città. Vogliamo invitare la stampa... intraprendere una campagna popolare per far conoscere a tutti i grandi successi della nostra economia. Queste ragioni inducono veramente... pensare che i sistemi di vita della società siano modificabili. Certi legami personali e familiari l'avevano indotto... prendere un impegno così strano. Mara aveva aiutato la madre... infornare. L'amica l'aveva costretta... sedersi in quella poltrona. L'anziano ammoniva l'amico... stare attento a quei due che ospitava. Non pensavi di portarla... mangiare un boccone? Le notevoli possibilità di occupazione per le donne hanno contribuito... limitare le dimensioni della famiglia. Durante la notte, non avevo il coraggio di accompagnarlo... visitare le rovine. Questa tua telefonata mi ha aiutato... non sentirmi solo in questo brutto momento. Il medico lo aveva consigliato... lasciare il lavoro finché non fosse guarito. Gli inquirenti si sono limitati a obbligare i testimoni... ripetere le loro deposizioni.

4. *Aplicați transpoziția formelor pronominali atone din propoziția subordonată verbelor **andare, venire și stare**:*

Model: Vennero a prenderlo i suoi amici — Lo vennero a prendere i suoi amici

Ho voluto fermarmi per venire a dirvi buongiorno. Mi dai il permesso di venire a trovarti tutti i giorni? Bada bene, prima che vengano a dirtelo gli altri. Vengo a prenderti all'albergo per cena? Volete le dispense? Venite a prendervele. Se non ci pensavo io ad andare a chiamarlo, sarebbe restato lì. Mi volete far un favore? Andare a prendermi un pacco di sigarette? Il professore venne a cercarlo a casa. Non aveva una casa sua e andava a rifugiarsi dove poteva. Bada che tutti se ne vanno; non stanno ad aspettarti. Quando verrete a trovarmi? Nessuno era più andato a cercarlo. Ma guarda in che guai sono andata a mettermi! Presto — disse Marcovaldo ai suoi tre figli maschi — prendete i barattoli e andate ad acchiapparmi più vespe che potete. Egli ha proibito anche ai fratelli di andare a trovarla. Bussammo e venne ad aprirci una bella ragazza. Se si tratta di divertimenti, non stanno a pensarci.

5. *Traduceți în limba română:*

Perché non vi sono mezzi pubblici per arrivarci, siamo costretti ad armarci di santa pazienza ed andarci a piedi. Ma quel giorno, Michelino, per far presto e prenderne di più, si mette a cacciare proprio intorno all'imboccatura del vespaio. Naturalmente non ci illudiamo affatto che il nostro disegno possa essere accettato senza difficoltà. Si tende ad eliminare la burocrazia.

2.1.3. *Modul verbelor în propozițiile subiective.*

2.1.3.1. Propozițiile subiective dominate de verbele *bisognare, occorrere, essere bene, essere male, essere possibile, essere probabile, essere preferibile, essere peccato, essere difficile* etc. au verbul la **INFINITIV** dacă subiectul propoziției subiective este **uman și indefinit** și nu este reprezentat de un **si impersonal**:

Bisogna che [tutti, chiunque] studi — Bisogna studiare.

În această situație subiectul subiectivei este omis; infinitivul este introdus direct, fără un element de relație (în faze mai vechi ale limbii se putea introduce prepoziția *di* după unele verbe):

Occorre rifare il lavoro da capo.

A quest'ora, è meglio andare a dormire.

E' indispensabile fare uno sforzo di collaborazione.

E' importantissimo colmare il divario tra la domanda e l'offerta.

E' veramente peccato perdere una simile occasione.

E' difficile rendersi conto di certi sbagli.

Propozițiile subiective dominate de verbe ca *bisognare*, *occorrere*, *essere bene*, *essere male*, *essere possibile*, *essere probabile*, *essere preferibile*, *essere peccato*, *essere difficile* etc. precum și de expresii de tipul *può darsi*, *va bene*, *va da sé* etc. au verbul la un mod personal dacă subiectul subiectivei este definit sau dacă este exprimat printr-un pronume indefinit sau un *si* impersonal:

Bisogna che Giovanni studi.

Bisogna che si studi di più.

Bisogna che ognuno studi di più.

Expresiile de tipul *può darsi*, *va bene*, *va da sé* se construiesc întotdeauna cu propoziții subiective la un mod personal; în caz că subiectul subiectivei este indefinit uman, trebuie substituit cu un *si* impersonal:

Può darsi che si debba scrivere a macchina l'indirizzo.

Verbul subiectivei este la:

— **INDICATIV**, dacă verbul regent exprimă o certitudine sau prezintă conținutul subiectivei ca un fapt în general acceptat: *essere ovvio*, *essere evidente*, *essere chiaro*, *essere certo* etc.

E' ovvio che tutti sapevano il suo „segreto”.

E' certo che il treno non arriva a questo binario.

— **CONJUNCTIV**, dacă verbul regent exprimă incertitudine, necesitate sau conferă o nuanță de apreciere subiectivă conținutului subordonatei:

E' probabile che piova.

Sarebbe meglio che vada tu stesso a parlargli.

(E') peccato che tu non lo abbia incontrato.

Poteva sempre darsi che dicesse qualcosa anche lui.

Bisognerà che mi decida finalmente.

Qualcuno bisogna pure che comandi.

În categoria propozițiilor subiective trebuie încadrate și propozițiile complete directe care devin subiective în urma transformării impersonale:

Uno cerca invano di capire qualcosa. (completivă directă)

Si cerca invano di capire qualcosa. (subiectivă)

În general, în aceste cazuri, verbul subordonatei rămâne același din propoziția completivă inițială:

Uno vuole fare — Si vuole fare.

Uno vuole che tu parta — Si vuole che tu parta.

Uno chiede ai pazienti di aspettare — Si chiede ai pazienti di aspettare.

Uno sente suonare — Si sente suonare.

Uno fa studiare i bambini — Si fanno studiare i bambini.

Uneori însă *si* impersonal poate să adauge verbului regent un sens de incertitudine și să impună în subordonată conjunctivul în locul indicativului:

Si diceva che nessuno di loro abbia mai sparato.

(si diceva = si credeva)

dar: *Quando un triangolo ha due lati uguali, si dice che è isoscele.*

Si direbbe che piante e animali con lei se la intendano.

dar: *... quasi si direbbe che si fa piccino.*

Si sarebbe detto che la guerra fosse finita.

dar: *Si sarebbe detto che lei non s'era mai fermata.*

Si capisce este urmat de indicativ sau conjunctiv, cu diferențele semantice indicate pentru verbul *capire* + completivă directă.

Propozițiile subiective infinitivale cu subiect indefinit de tipul *E' difficile capire le loro intenzioni*, dominate de expresiile *essere difficile*, *essere facile* și, mai rar, *essere buono*, *essere strano*, sînt la originea unor fraze de tipul:

Le loro intenzioni sono difficili a capire.

Queste pagine sono facili da tradurre, ma difficili da digerirsi.

Buono a sapersi!

Strano a dirsi!

În fraza de bază, *E' difficile capire le loro intenzioni*, complementul direct din subiectivă este deplasat înaintea regentei pentru a fi scos în relief :

Le loro intenzioni, è difficile capirele.

Dacă după complementul scos în relief nu se face pauza necesară, acesta poate fi interpretat ca subiect al verbului *è difficile*, care în consecință se acordă. Verbul la infinitiv este în acest caz introdus cu o prepoziție : se oscilează între *a* și *da* ; întrucît vorbitorii sînt conștienți că *le loro intenzioni* este numai un subiect aparent, uneori se introduce alături de verbul la infinitiv un *si* impersonal care reprezintă subiectul real și care dă verbului sens pasiv :

Le loro intenzioni sono difficili **a capire.**
a capirsi.
da capire.
da capirsi.

Într-un mod asemănător, dar fără ca fraza de bază să fie atestată, se pot explica construcțiile cu verbele care indică momente ale acțiunii, de tipul *cominciare, continuare, finire*. Aceste verbe au același sens fie că sînt intransitive, ca în *La lezione comincia*, fie tranzitive, ca în : *Io comincio la lezione*. Cînd sînt intransitive, aceste verbe cer un subiect nominal inanimat, care poate presupune o desfășurare în timp : *lezione, spettacolo, guerra* etc. În locul acestui subiect poate apărea o propoziție cu un verb nonstatic (care de asemenea poate presupune o desfășurare în timp) al cărui subiect poate fi interpretat drept subiect al verbului regent de tip *cominciare* :

Io leggo il libro.
(Quest'azione) *comincia*
Io comincio a leggere il libro.

În structurile obținute verbele de tip *cominciare, continuare, finire* sînt urmate întotdeauna de INFINITIV care este introdus de o prepoziție :

— *a* după verbele *cominciare, incominciare, iniziare, principiare, continuare, seguire, proseguire* (verbe care arată începutul sau continuarea unei acțiuni) ;

— *di* după verbele *finire, terminare, smettere, cessare* (verbe care arată sfîrșitul unei acțiuni).

2.1.3.2. Propozițiile subiective dominate de verbe ca *piacere, sembrare, bastare, parere, rincrescere* au verbul la INFINITIV dacă subiectul propoziției subiective este identic cu complementul datival al verbului regent :

Mi piace che io cammini — Mi piace camminare.

Întrucît infinitivul presupune identitatea dintre subiectul subordonatei și complementul datival din regentă, subiectul propoziției subiective este omis. În locul conjuncției *che* se introduce prepoziția *di* sau zero :

— prepoziția zero : *bastare, convenire, costare, dispiacere, garbare, piacere, stare, spettare, spiacere* ;

— prepoziția *di* : *andare, capitare, importare, parere, rincrescere, sembrare, venire in mente, passare per la testa, succedere*.

Verbele *accadere, premere, far piacere, far rabbia, far dispetto* și *toccare* sînt urmate de propoziții subiective introduse cu *di* sau, mai frecvent, direct.

Mi basta vederlo una sola volta e lo riconoscei.

La stazione non è lontana e ci conviene andare a piedi.

Ti dispiacerebbe aspettarmi un istante ?

Non mi va di finire come gli altri !

Una volta mi è capitato di vederlo per strada.

Secondo te, non m'importa di averti offeso ?

Non mi pare di averlo visto.

Mi rincresce di aver fatto una simile confusione.

Gli sembrava di non avere più scampo.

Mi è venuto in mente persino di dipingere.

Non gli passa nemmeno per la testa di venire a trovarmi.

Mi preme arrivare a casa.

Tocca a te apparecchiare la tavola.

Stare se construiește cu o subiectivă numai cînd este sinonim cu „*toccare*” sau „*spettare*” : *Sta a te decidere* și cere întotdeauna un complement datival exprimat printr-un nume sau un pronume tonic. Dealtfel și *toccare* și *spettare* preferă dativul tonic : *Non spetta a lui giudicare queste cose*.

Unele dintre verbele care intră în această categorie acceptă ca atît complementul datival cît și subiectul subiectivei să fie indefinite și omise. Rezultă în acest caz o

construcție de tipul luat în considerație mai înainte (2.1.3.1.):

Basta studiare per essere promossi.

*Capita spesso incontrare per strada persone conosciute.
Non conviene comprare la merce a questo prezzo.*

Bastare, convenire, capitare sînt sinonime în acest caz cu *essere sufficiente, essere possibile, essere meglio*.

Alte verbe ca *stare, spettare, toccare, passare per la testa, rincrescere, andare* domină subiective numai în prezența complementului datival.

În sfîrșit, unele verbe ca *sembrare, parere, importare* pot avea un complement datival indefinit și omis și o subiectivă cu verbul la un mod personal:

Sembra che lui sia malato.

Pareva che tutto fosse finito.

Poco importava che ci fossi riuscito in questo modo.

2.1.3.3. Propozițiile subiective dominate de verbe ca *bastare, convenire, piacere, spiacere, importare, parere, rincrescere, sembrare, venire in mente, premere, passare per la testa, succedere, accadere, far piacere, far rabbia, far dispetto* al căror subiect nu este identic cu complementul datival al verbului regent (care poate fi indefinit și ca atare omis) au verbul la un mod personal. De cele mai multe ori, verbul subiectivei este la CONJUNCTIV:

Mi basta che lui mi ami. Basta che tu sia qui.

Non conviene che tu parli così.

Non mi piace che lui ti accompagni dappertutto.

Non importa che quello ci veda.

*Mi pare che Lei esageri. Pareva che avesse piovuto.
Ci rincresce che Lei non sia potuto venire.*

Mi sembrava che mi avesse riconosciuta.

Mi pareva che mi parlasse della sua stanza.

Gli faceva dispetto che lei, in quei giorni, non telefonasse.

Mi faceva piacere che facesse piacere a lui.

A me faceva rabbia che in casa ce l'avessero con lui...

Cîteva verbe acceptă în subiectivă atît CONJUNCTIVUL cît și INDICATIVUL, cu diferențe semantice:

Ti è passato per la testa che abbia potuto scassinare qualche serratura?

E non gli passa nemmeno per la testa che io sto osservandolo.

În contextul verbului *passare per la testa*, conjunctivul presupune că acțiunea subordonatei este ireală, în timp ce indicativul o presupune reală.

Va bene che sei fidanzata, ma non è una ragione per trattarmi in questo modo. (sens concesiv)

Va bene che siano soltanto quattro a tavola. (apreciere)

Verbele *constare* și *risultare* cer în subiectivă INDICATIVUL:

Consta che tu sei partito.

Mi constava che il presidente non era stato favorevole.

A me risulta che sono per lo meno cinquecento persone.

Verbele *accadere, avvenire, succedere* și *capitare* acceptă în subiectivă atît INDICATIVUL cît și CONJUNCTIVUL fără diferențe semantice:

*Può accadere persino che i legami siano tali da durare.
Era accaduto dunque che anche stavolta lui s'era abituato.
Così avveniva che io dimenticassi l'esistenza di quei due.
Ora avviene che una domenica lui disse una mala parola all'avvocato.*

Succedeva che andassi a letto quando fuori era sera.

E' successo con gli anni che non cerco più compagnia.

Capitò che si seppe di gente arrestata.

Doveva proprio capitare che Silvestri salisse a Viareggio.

2.1.3.4. Propozițiile subiective dominate de verbe ca *sorprendere, affliggere, annotare, addolorare, deludere, infastidire, interessare, preoccupare, rattristare, scocciare, seccare* etc. au verbul la INFINITIV dacă subiectul subordonatei este identic cu complementul direct al verbului regent:

Lo sorprende (di) trovarmi qui.

Mi delude vederlo in questo stato.

Subiectul propoziției subiective este în acest caz întotdeauna omis, iar infinitivul este introdus fie direct, fie cu prepoziția *di*.

Dacă subiectul propoziției subordonate subiective nu este identic cu complementul direct al verbului regent, verbul subiectivei va fi la un mod personal — de regulă **CONJUNCTIVUL**, deoarece toate verbele regente fac parte din punct de vedere semantic din categoria verbelor „psihologice”, de „interpretare subiectivă”:

Ma che le sorelle di Nino fossero stupide e lui tanto maligno, mi umiliava.

Che la mamma fin dalla prima sera lodasse al signor Pietro il mio attaccamento per il babbo, mi aveva seccato. Ma che lei ora scoprisse le tracce della nostra allegria, mi atterò.

Mi stupisce che Clara, Lucetta e perfino la signora Ugolina ripetano tanto volentieri queste chiacchiere.

Mi addolorava, fra l'altro, e mi stupiva che non avessero nemmeno provato il bisogno di cambiare la loro vita.

Întrucît verbul regent este întotdeauna tranzitiv, se poate aplica în frazele de mai sus transformarea pasivă cu auxiliarul *essere* PP: complementul direct devine subiect iar subiectiva devine completivă, corespunzînd complementului de agent. Întrucît este vorba de o propoziție, avînd deci caracter abstract, în poziție de completivă dobîndește sensul de cauză (în gramaticile italiene se vorbește în acest caz de complement sau completivă „della causa efficiente” pentru a le diferenția de circumstanțialele de cauză):

Lo sorprende trovarmi qui. — E' sorpreso di trovarmi qui. Mi delude vederlo in questo stato — Sono deluso di vederlo in questo stato.

Mi sorprende che tu non sappia certe cose. — Sono sorpreso che tu non sappia certe cose.

Modul în aceste „completive” este cel din subiectivele corespunzătoare din fraza inițială. Subordonatele infinitivale sînt întotdeauna introduse cu prepoziția *di*; cele cu verbul la conjunctiv, cu conjuncția *che*.

2.1.3.5. Modul verbelor în principalele tipuri de propoziții subiective:

Tip de structură	Verbul regent	Modul verbului subordonat	Element de relație	Exemple
A. Subiectul subiectivei este indefinit	<i>occorrere</i> <i>bisognare</i> <i>essere meglio</i> etc.	INFINITIV	Ø	<i>Occorre partire. Bisogna farlo. E' meglio rinunciare.</i>
B. Subiectul subiectivei identic cu complementul datival al verbului regent	<i>piacere</i> <i>sembrare</i> <i>bastare</i> etc.	INFINITIV	Ø <i>di</i>	<i>Gli piace studiare. Mi sembra di aver sbagliato.</i>
C. Subiectul subiectivei identic cu complementul direct al verbului regent	<i>sorprendere</i> <i>deludere</i> <i>umiliare</i> etc.	INFINITIV	Ø <i>di</i>	<i>Mi sorprende di non trovarti. Lo delude di vedermi così.</i>
D. Nu se realizează nici una din condițiile de mai sus	<i>occorrere</i> <i>essere meglio</i> <i>piacere</i> <i>sembrare</i> <i>sorprendere</i> <i>deludere</i> etc.	CONJUNCTIV sau, rar, INDICATIV după criterii semantice	<i>che</i>	<i>Basta che piovga. Mi sembra che lui non venga. Occorre che tu parli. E' ovvio che tu lo sapevi. Mi sorprende che tu dica queste cose.</i>

2.1.3.6. Modul verbelor în interogativele totale cu funcție de subiect.

Propozițiile interogative totale cu funcție de subiect sînt introduse cu ajutorul conjuncției *se* și au verbul la un mod personal, indicativ, condițional sau conjunctiv, în funcție de trăsăturile semantice ale verbului regent:

Mi interessa se tu mi puoi dare una mano.

Mi interesserebbe se mi potessi dare una mano.

Exerciții

1. Completați spațiile libere cu prepoziția cerută de context, acolo unde este cazul:

Mi pareva... averci un grosso affanno e... essere come un bambino, più solo di un cane,... aver fatto qualcosa di brutto e di senza speranza. Mi sembrava... vivere in mezzo a un pericolo, a qualcosa di già capitato e deciso. A lei piaceva accompagnare il figliolo a scuola. Mi calmai presto e mi dispiacque... non avere la chitarra. Non sarà facile... stabilizzare la popolazione mondiale sotto i 6 miliardi, ma neppure impossibile. Il nostro travaglio sarebbe stato difficile... spiegare, come eravamo approdati a certi ideali. E' successo anche a me... avere simili problemi, quando ero studente.

2. Puneți verbele din paranteze la modul cerut de context:

Poteva darsi che nel mondo (esserci) della gente disonestă? Bisognerebbe che ciascuno al mondo (avere) ciò che si merita. Sembra che qui non vi (stare) anima viva! Dove ci sono più guai, bisogna (esserci) più amore. Pareva che egli non (guardare) e nello stesso tempo che (vedere) tutto quello che stava vicino o quello che stava lontano, in ogni parte. E' inutile che io ti (riferire) il nostro itinerario di meraviglia in meraviglia. E' veramente peccato che tu non (volere) partecipare. Era facile che lui non (osservare) l'inganno. E' ovvio che lui lo (potere) fare, ma non (volere).

3. Refaceți frazele de mai jos după modelul:

Le loro intenzioni sono difficili a capire.

E' difficile capire le loro intenzioni.

Il loro alfabeto non era tanto facile a decifrarsi. Avevo una strana sensazione, difficile a spiegare. Questi verbi sono difficili da imparare. Sono versi bianchi, che sono veramente difficili da impararsi a memoria. Il mio caso era tra i più difficili a studiare. Certe persone sono difficili a capirsi. Mi chiedeva sempre qualcosa, generalmente oggetti che erano difficili a trovarsi.

4. Transformați frazele următoare după modelul:

Bisogna studiare la regola.

Bisogna che si studi la regola.

Sarebbe possibile ridurre in maniera notevole il consumo di energia con un sistema di trasporti ideato in modo opportuno? E' indispensabile fare uno sforzo di collaborazione per creare una riserva alimentare mondiale. Non sarebbe possibile raccontare tutto quello che fu detto. Bisogna dargli la fiducia che gli spetta. E' necessario studiare tutte le possibilità. E' essenziale per la comprensione delle relazioni internazionali degli anni a venire comprendere a fondo le crescenti interazioni e interdipendenze tra i vari paesi.

5. Transformați frazele următoare după modelul:

Bisogna che si vada avanti.

Bisogna andare avanti.

Bisogna che si rendano obbligatori i servizi di lavoro, come lo sono stati i servizi militari. Bisognava che si strappasse la terra ai rovi e ai serpenti. Contro tutto ciò è necessario che si combatta apertamente. Non sarà necessario che si spendano 3500 lire, quanto costa adesso un buon disco. Occorre che si cerchi di arrestare la svalutazione in corso della lira. Era necessario che ci si soffermasse ancora sul senso e sul valore del grande sciopero generale del giovedì scorso.

6. Adăugați diferite subiecte posibile, definite sau indefinite, verbului în paranteză, operînd modificările necesare:

Model: E' meglio... (ritornare) a piedi.

E' meglio che io ritorni a piedi.

E' meglio che si ritorni a piedi.

E' meglio ritornare a piedi.

Questa volta era inutile... (pigliare) la chitarra. Non era facile... (incontrare) uomini come lui. Fuori di casa, bisogna... (mostrare) dignità di fronte alla tragedia. E' naturale e anche giusto... (pagare) gli errori „voluti”. Basta... (alzare) un piede e si è in classe. Per ora, con quel tempaccio, meglio... (stare) in casa. In quella situa-

zione, occorre... (agire) con scaltrezza. Non era poi tanto difficile... (trovare) un lavoro.

7. Completați spațiile libere cu prepoziția cerută de context:

I dintorni della città sono caratteristici: laghetti e rocce, purtroppo hanno cominciato... tagliare gli alberi e così facendo rovinano il paesaggio. Ormai le mitragliatrici avevano smesso... sparare. Allora smisi... uscire in bicicletta e mi fermavo al negozio. La gente continuava... vivere come poteva, in mezzo all'inferno della guerra. Il fiume continua... scorrere così fasciato di paludi per oltre dieci chilometri. Cominciai anch'io... scendere per una specie di mulattiera, di girone in girone, verso il fondo. Mara cominciò... sentire che le costava uno sforzo continuare il racconto. Se gli gnomi perdonano il loro cappuccio rosso, tutta la loro allegria sparisce e non cessano... piangere e lamentarsi finché non l'abbiano ritrovato. Ieri sera ha cominciato... piovere e sono due giorni che non smette.

8 Transformați frazele pasive în active după modelul:

E' sorpreso di trovarmi qui.

Lo sorprende trovarmi qui.

Ero seccato che lei non mi potesse capire. Il giovane era annoiato di vedere sempre le stesse facce. Ero meravigliato che lei si fosse fatta così bella e attraente. Erano addolorati di non averli potuti aiutare. L'impiegato era infastidito di dire sempre le stesse cose. Ero estremamente interessato di trovarlo ancora a casa. Sono preoccupato che lei non sia ancora di ritorno.

2.1.4. Modul verbelor în propozițiile predicative.

2.1.4.1. Propozițiile predicative al căror subiect este indefinit, și ca atare omis, au verbul la INFINITIV:

*Il problema è di arrivare in tempo.
L'importante è di poterlo raggiungere.*

Infinitivul din predicativă este introdus cu ajutorul prepoziției *di* sau, direct, fără prepoziție.

2.1.4.2. Dacă subiectul predicativei este definit sau, în caz că este indefinit, dacă este reprezentat de un *si*-impersonal verbul subordonat este la un mod personal. Alegerea modului personal este dictată de sensul subiectului propoziției regente: *il problema, l'importante* și nu de copulă care teoretic este lipsită de conținut. În general, în predicativă apare CONJUNCTIVUL:

Il problema è che lui arrivi in tempo.

L'importante è che lo possiate raggiungere.

L'essenziale è che gli studenti capiscano la regola.

dacă predicativa este înțeleasă ca nerealizată, ci numai dorită, și INDICATIVUL, dacă predicativa este presupusă ca deja realizată:

L'importante è che voi lo potete raggiungere.

L'essenziale è che gli studenti capiscano la regola.

L'essenziale è che si capisce la regola.

2.1.4.3. Modul verbelor în propozițiile interogative totale cu funcție de nume predicativ.

Propozițiile interogative totale cu funcție de nume predicativ sînt introduse cu conjuncția *se* și au verbul la un mod personal, selectat, în funcție de subiectul regentei, după criterii semantice: *Il problema è se possiamo finire in tempo*. Infinitivul apare numai în urma omiterii verbului *dovere* sau *potere*:

Il problema è se andare o rimanere.

Exerciții

1. Puneți verbul din paranteze la modul și timpul cerut de context:

Il problema era che (trovare) sufficienti persone con conoscenze tecniche, economiche ed amministrative adeguate. Il problema dell'emigrato che lascia la sua casa non è solo che egli (trovare) nelle città del nord gente più o meno comprensiva, cordiale, tollerante. La condizione era che i dirigenti (avere) la certezza di trovarsi davanti

a. interlocutori in grado di comprendere il loro punto di vista e di rispettarlo.

2. *Transformați frazele de mai jos după modelul :*

L'ideale sarebbe *che si partisse subito*.

L'ideale sarebbe *partire subito*.

L'ideale sarebbe *che si costruisse* un'autostrada lungo la costa. L'essenziale è *che si deve condurre* una polemica con una persona con la quale la collaborazione è stata quasi costante. L'assurdità è *che si debba partire* appena arrivati. La cosa più strana è *che si diventa* amici all'improvviso, dopo anni di lavoro comune. La cosa più bella sarebbe *che si potesse* andare insieme al mare. L'importante è *che si lotti* contro lo sfruttamento, in qualsiasi forma lo si incontra. L'importante per loro è *che sappiano* che le cure durano nove mesi, che si deve essere prudenti e che, in caso di complicazioni, si deve correre subito dal medico.

2.2. Modul verbelor în propozițiile relative.

2.2.1. Modul verbelor în propozițiile relative introduse de pronumele relative *che si il quale, la quale...*

2.2.1.1. Propozițiile relative explicative (nonrestrictive) — care nu delimitează sfera nominalului determinat) au verbul la indicativ sau condițional :

Così è nata una discussione che inutilmente gli amici hanno cercato di sedare.

Ma il professore che non era a tu per tu con i vecchi, era invece con questo custode senza ritegno.

Ecco un film che vorrei vedere.

2.2.1.2. Propozițiile relative restrictive au verbul la CONJUNCTIV dacă :

a. relativa determină un nominal nedefinit, indicind calitatea cerută de la elementul necunoscut :

Si cerca una segretaria che conosca l'italiano.

Mi occorrerebbe uno che mi aiuti.

Dacă nominalul este definit se folosește INDICATIVUL :

Cerco la segretaria che sa l'italiano.

Voglio quello che mi è piaciuto di più.

b. relativa determină un nominal reprezentat de un nume cu determinanți negativi sau de un pronume negativ de tipul *niente, nessuno* :

Non c'è nulla che possa scusarlo.

Non ho trovato nessuno che mi abbia potuto dare un'informazione.

Non avevo trovato nessun amico che fosse disposto ad accompagnarlo.

c. relativa determină un nume determinat de adjective de tipul *primo, ultimo, solo, unico* sau de adjective la superlativ relativ :

Questo è il primo libro di Pirandello che io abbia letto.

Carlo era il migliore amico che avesse avuto.

Sei la donna più perfetta e adorabile che sia mai esistita.

Tu sei la sola estranea che capisca la mia voce.

La verità è l'ultima cosa a cui avessi mai potuto pensare.

La tabaccaia era l'unica donna che non lo lasciasse entrare.

În limba vorbită se poate întâlni în aceste cazuri și indicativul. Conjunctivul accentuează însă valoarea restrictivă.

d. relativa determină un nominal din clasa *chiunque, qualsiasi* + nume, *checcché, qualunque* + nume, *dovunque*, în care este „fuzionat” și pronumele relativ :

Mi scriva di qualunque cosa lei abbia bisogno.

Trovo degli amici dovunque vada.

Lo dirò a chiunque mi voglia ascoltare.

2.2.1.3. Propozițiile relative restrictive au verbul la INFINITIV dacă nominalul determinat de relativă este de tipul *il primo, l'ultimo, il solo, l'unico* și are funcția de subiect sau nume predicativ, iar nominalul identic din relativă, reprezentat de obicei de pronumele relativ *che*, are, în relativă, funcția de subiect; în această situație verbul din relativă se pune la infinitiv iar pronumele relativ *che* se înlocuiește cu prepoziția *a*. Infinitivul nu este obligatoriu, fiind întotdeauna posibil conjunctivul. Dacă nu se îndeplinesc condițiile pentru folosirea infinitivului, se pune conjunctivul :

Mario è stato il primo che mi abbia detto la novità.

Mario è stato il primo ad avermi detto la novità.

Io sono sempre l'ultimo che sappia ciò che succede.

Io sono sempre l'ultimo a sapere ciò che succede.

Exerciții

1. Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context:

Hanno rimproverato noi, che (essere) innocenti. Era un direttissimo il treno con cui (essere) partiti). Il giardino di Boboli è uno dei più vasti che (essere) in Europa. Galileo Galilei fu il primo che (avere scoperto) il microscopio. Le fontanelle erano la sola cosa di cui ci (essere) abbondanza a Marina. Cerco una casa che non (avere) tanti piani da salire a piedi. Sembra che io sia stata l'ultima che (avere capito) le sue intenzioni.

2. Traduceți în limba italiană:

a. Nu există nimic care să mă intereseze mai mult decât arheologia. Se pare că nici unul dintre cei prezenți nu a fost în stare să-i dea un sfat. Oare nu există nici un dicționar în care să apară această expresie? Credeam că nu mai există nimic care să te impresioneze atât de adânc.

b. Cutremurul din regiunea Friuli a fost cea mai îngrozitoare catastrofă care a lovit Italia în secolul nostru. Tu ai fost singurul care ai înțeles situația noastră și care ai încercat să ne ajuti. Singurul lucru pe care ți-l pot Apune este că ar fi mai bine să taci.

c. N-am putut găsi un loc din care să se vadă bine întreg terenul. Mi s-a stricat televizorul și caut pe cineva care să se priceapă să-l repare. Nu cred că există vreun domeniu în care el să nu se priceapă. Singurul lucru pe care am reușit să-l aflu este că operația a reușit și bolnavul se simte bine.

3. Puneți verbele dintre paranteze la modul cerut de context:

Chiunque lui (essere) non deve presentarsi così. Dovunque tu (andare), troverai persone che ti (consigliare). Si arrabbiava per qualsiasi parola gli (essere detta).

2.2.2. Modul verbelor în propozițiile relative introduse de pronume, adverbe și determinanți miești (propoziții aparent complete, subiective, predicative, circumstanțiale).

2.2.2.1. Pronumele relative și nominalul determinat de propoziția relativă pot „fuziona” în anumite condiții sintactice, într-o formă unică, sintetică (formă mixtă). Aceste forme mixte sînt:

- pronume demonstrativ-relative: **chi** (cui che), **che** (ciò che), **quanto** (tutto quello che);
- pronume indefinit-relative: **chi** (qualcuno che, se uno), **chiunque**, **checcché**;
- adverbe relative: **dove** (il posto in cui), **quando** (il momento in cui), **come** (il modo in cui);
- adverbe indefinit-relative: **dovunque** (in qualsiasi posto in cui), **comunque** (in qualsiasi modo in cui);
- determinanți relativi: **che** (art. def... che), **quale** (adj. demonstr. ... che);
- determinanți indefinit-relativi: **qualsiasi**, **qualunque**.

Propozițiile relative introduse de aceste forme mixte sînt interpretate drept complete, subiective, predicative, circumstanțiale, în funcție de rolul sintactic al nominalului determinat de relativă „fuzionat” cu pronumele relativ; se obțin astfel false complete, false subiective, false predicative, false circumstanțiale:

- false subiective:

Chi non lavora non mangia.

Quanto hai detto è molto importante.

M'interessa dove hai messo il libro.

- false complete directe:

Amo chi mi ama.

Non so come finirà la storia.

Ricordo quanto hai detto l'altra volta.

- false complete indirecte:

Penso a chi pensi pure tu.

- false predicative:

È problema è chi verrà.

L'essenziale è come si può finire in tempo.

L'importante è dove ha cacciato il libro.

— false circumstanțiale :

Vado dove siete andati pure voi.

Partirò quando ritornerà la mamma.

Vado dovunque tu voglia.

2.2.2.2. Modul în propozițiile relative mixte este determinat :

— de natura elementului de relație ;

— de trăsăturile semantice ale verbului regent.

Pronumele, adverbele și determinanții indefinit-relativi introduc propoziții cu verbul la CONJUNCTIV :

Lo dirò a chiunque mi ascolti :

Dovunque vada trovo degli amici.

Ti cercherò in qualunque tana ti cacciassi.

In quei tempi agitati, i lasciapassare erano necessari per chi volesse spostarsi.

Pronumele, adverbele și determinanții relativi micști definiți introduc propoziții cu verbul la INDICATIV sau CONDITIONAL :

Mi riferisco a quanto diceva Carlo.

Ti dirò quando saremo pronti.

Dimmi quale libro scegli !

Modul verbului din subordonată depinde și de sensul verbului regent. Verbele care arată incertitudine cer în general CONJUNCTIVUL :

Non so chi debba venire ancora.

Verbele care arată certitudine cer în general INDICATIVUL sau CONDITIONALUL :

Adesso so chi deve venire ancora.

Adesso so chi dovrebbe venire ancora.

Întrucit ambele criterii sînt de natură semantică, regulile de selectare a modului în acest tip de propoziție nu sînt foarte stricte. Primul criteriu are aproape întotdeauna importanță, în timp ce al doilea nu este atît de strict.

Exerciții

1. Treceți verbele din paranteze la modul potrivit :

Chi mi (amare), mi segua. E chi (andare) per le viuzze, vedrà le donne sedute davanti alle soglie. Solo chi (aver

viaggiato) molto per mare può capire l'importanza del pilota all'entrata di un porto sconvolto dalla tempesta. Parlava con l'aria di chi non (ammettere) altre discussioni. Quanto (precedere) spiega benissimo alcune cose. Questo, almeno, è quanto io (aver capito). Sono ricchi, ma non quanto si (credere). Se qualcuno sale le scale, chiunque (essere), avvertitemi ! Tonino, dovunque (trovarsi), certo a quest'ora sta cantando.

2. Traduceți în limba română :

Fin da giovane ebbi questo sospetto, che chi non dormisse mai non invecchierebbe. Forse in certi giorni, chi ci avesse visti non ci avrebbe riconosciuti. La sua vita era stata di guerra e considerava vile e cieco chi rifiutasse questo suo universo di ferro. Chi voglia tentare una traduzione scenica di questa commedia, bisogna che s'adoperi con ogni mezzo a ottenere tutto l'effetto che questi Sei Personaggi non si confondano con gli Attori della Compagnia. Ci avrebbe pensato lei a rifornirmi di cibo e di tutto quanto avessi bisogno. Lo pregava di salire per accompagnarlo dove volesse.

2.2.3. Modul verbelor în propozițiile relative aparente.

2.2.3.1. Modul verbelor în propozițiile atributive.

Propozițiile atributive rezultă în urma transformării de nominalizare a unui verb. Propoziția subordonată acestui verb, devenit substantiv, devine propoziție atributivă, determinînd un nominal, ca și o relativă. Spre deosebire de relative, atributivele sînt introduse de conjuncția *che* sau de propoziția *di* :

Carlo spera di arrivare in tempo.

La speranza di Carlo di arrivare in tempo...

Carlo spera che il treno arrivi in tempo.

La speranza di Carlo che il treno arrivi in tempo...

Il ragazzo aveva paura di entrare nella stanza.

La paura del ragazzo di entrare nella stanza...

Il ragazzo aveva paura che il cane entrasse nella stanza.

La paura del ragazzo che il cane entrasse nella stanza...

E' difficile capire questo testo.

La difficoltà di capire questo testo...

A Carlo piace **camminare**.

Il piacere di Carlo di camminare...

Modul din propoziția subordonată rămâne același și după nominalizarea verbului regent. Selectarea infinitivului sau a unui mod personal este supusă deci regulilor expuse în capitolele consacrate completivelor, subiectivelor, predicativelor etc.

În cazul nominalizării unei propoziții prin formula *il fatto che*, verbul din propoziția respectivă este la indicativ (condițional) sau conjunctiv după cum propoziția respectivă este prezentată ca o constatare sau ca o apreciere subiectivă. În același timp, modul este selectat de trăsăturile semantice ale verbului care domină sintagma nominală obținută:

Mi dispiace il fatto che lui venga.

E' vero il fatto che lui viene.

2.2.3.2. Modul verbelor în propozițiile în care s-a aplicat transformarea emfatică.

Transformarea emfatică, care se folosește pentru a scoate în relief subiectul sau un complement dintr-o propoziție, se aplică în două variante:

a. *essere...che*. Subiectul sau complementul care trebuie subliniat se introduce între verbul *essere* și *che*, la începutul propoziției. Dacă elementul de subliniat este un pronume interogativ sau un adverb interogativ, acesta precedă formula *essere che*:

Luigi lo sa — E' Luigi che lo sa.

Così ho imparato a sciare — E' così che ho imparato a sciare.

Vorrei parlare con te — E' con te che vorrei parlare.

Chi te l'ha detto? — Chi è che te l'ha detto?

Quando parti? — Quand'è che parti?

Con chi hai parlato? — Con chi è che hai parlato?

Verbul din propoziția de bază nu suferă nici o modificare. Verbul *essere* care se introduce stă fie la modul și timpul verbului de bază, fie la indicativ prezent:

Luigi mi ha detto la novità.

E' stato Luigi che mi ha detto la novità.

E' Luigi che mi ha detto la novità.

Limba vorbită preferă indicativul prezent. Se preferă indicativul prezent de asemenea când verbul de bază este la condițional, prezent sau trecut, și în propozițiile interogative.

b. *essere + a + Infinitiv*. Această formulă se folosește numai pentru scoaterea în relief a subiectului. *Essere* „copiază” modul și timpul verbului de bază, care trece la infinitiv precedat de prepoziția *a*:

Luigi me l'ha detto — E' stato Luigi a dirmelo.

Chi te l'ha detto? — Chi è stato a dirtelo?

Exerciții

1. Puneți verbele dintre paranteze la modul cerut de context:

L'impressione di Carlo che io non lo (vedere) è falsa. La paura di Mario che io non lo (capire) è ridicola. Non posso accettare la sua pretesa che tutti gli (ubbidire). Questi versi esprimono la speranza del poeta che (venire) un giorno in cui i suoi sogni si avvereranno. Mi è profondamente dispiaciuto il fatto che lui (avere parlato) in quel modo. Il fatto che Mario (rivolgersi) sempre a noi ci deve rallegrare. Ho il dubbio che tu non (potere) riuscire a spuntarla. Il dubbio del figlio che suo padre non lo (capire) è infondato. Sono scarse probabilità che loro (riuscire) ad arrivare oggi. Per me è stata una vera sorpresa che tu (essere venuto).

2. Refaceți frazele de mai jos scoțind în relief cu ajutorul formulei *essere...che* secvențele în cursive:

E a voi, *chi* vi ha insegnato il lavoro che fate? Lui e soltanto lui dovrà sbrogliare la matassa. *Da mezz'ora* parlava di suo figlio. *Chi* ha stabilito queste regole? *Le donne* facevano allora i lavori meno qualificati, anche se più faticosi. *Da allora*, il numero degli operai dell'industria è andato aumentando. *Domani, a mezzogiorno*, dovremo essere pronti. Dovevo vederti *per un problema importante*. Aspettavo una risposta da loro, prima di prendere una decisione.

3. Refaceți frazele de mai jos, scotînd în relief subiectul cu ajutorul formulei **essere + a + infinitiv** :

Il capo ha deciso di agire così, non gli operai. *Proprio il redattore* mi mostrò una copia del giornale sul quale era apparso il raccontino. *Non i suoi amici* l'avevano messo nelle mani dei nemici.

2.3. Modul verbelor în propozițiile circumstanțiale.

În propozițiile circumstanțiale selectarea modurilor depinde în primul rînd de tipul de propoziție și de conjuncția care introduce propoziția respectivă. Unele conjuncții cer în mod obligatoriu conjunctivul, ca de exemplu *benché*, în timp ce altele se construiesc exclusiv cu indicativul : *mentre*. Unele conjuncții — *finché*, *di modo che* — pot accepta în propoziția circumstanțială pe care o introduce atât indicativul, cît și conjunctivul, dar aceasta implică diferențe semantice :

Finché c'è fiato, c'è speranza.

Resterò qui finché lui ritorni.

Il professore ha parlato chiaramente, di modo che tutti hanno capito.

Parla chiaramente, di modo che tutti capiscano.

Modurile nonpersonale în circumstanțiale nu sînt obligatorii ; infinitivul și gerunziul pot apărea numai în condițiile identității subiectelor principale și subordonatei circumstanțiale.

Propozițiile circumstanțiale pot fi introduse de asemenea cu ajutorul adverbilor relative *quando*, *come*, *dove* sau cu ajutorul unor construcții nominale cu pronume relativ de tipul : *nel momento in cui*, *nell'istante in cui*, *per il fatto che*, *per il motivo che* sau a unor construcții participiale de tipul : *visto che*, *ammesso che*, *considerato che*. În toate aceste cazuri, analiza sintactică a elementului de relație poate releva diferite tipuri de propoziții subordonate. În ceea ce privește modul, aceste elemente de relație se comportă ca și conjuncțiile propriu-zise.

2.3.1. Modul verbelor în propozițiile temporale.

2.3.1.1. INDICATIVUL sau CONDIȚIONALUL apare după următoarele conjuncții și locuțiuni : *quando*, *mentre*,

nel momento in cui, *nel momento preciso in cui*, *tutte le volte che*, *man mano che*, *via via che*, *nel mentre che*, *dappoi che*, *dal momento che*, *dopo che*, *dacché* :

Quando aveva finito, portava la chiave a mia madre. E allorquando anche il nuovo progetto andava a monte, diveniva misterioso, impenetrabile. L'ho incontrata nel momento stesso in cui cercava di sparire, non vista.

Tutte le volte che lo vedevo, sorrideva con un'aria mite.

Man mano che il sole cala, crescon le tenebre.

Mentre ti aspettavo, seppi che eri partito.

Dappoi che tu sei qui, tutto va meglio.

Dopo che l'uomo se ne fu andato, fecero colazione.

Dacché se ne fu andato, tutti furono contenti.

2.3.1.2. CONJUNCTIVUL apare după conjuncțiile *prima che*, *avanti che*, *innanzi che* :

Mi affretto prima che faccia notte.

Il padre lo seppe prima ancora che Bruno rimettesse il piede in casa.

„La Natura mi conceda di manifestarmi intero nell'opera mia, innanzi ch'io muoia”.

Lo sentirono avanti che egli aprisse bocca.

2.3.1.3. INDICATIVUL (CONDIȚIONALUL) sau CONJUNCTIVUL, cu diferențe semantice, apar după conjuncțiile *finché* și *(non) appena* :

Gli volli bene, finché mi fu amico.

E sentivo che non avrei potuto lasciarla finché non mi fossi di nuovo annoiato.

Indicativul se folosește atunci cînd acțiunea subordonată este realizată, în timp ce conjunctivul se folosește pentru acțiuni viitoare, implicînd și o valoare condițională :

Appena ripresero la passeggiata, salirono verso il ponte.

Non appena tu guarisca, partiremo per la montagna.

Conjunctivul implică și un sens condițional (*se tu guarisci*).

2.3.1.4. GERUNZIUL presupune conjuncția *mentre* și identitatea dintre subiectul temporalei și al regentei :

Ho incontrato Mario uscendo : (io) ho incontrato Mario mentre (io) uscivo.

2.3.1.5. **INFINITIVUL** presupune conjuncțiile *prima che* și *dopo che*, care devin *prima di* și *dopo*, și identitatea subiectului circumstanțialei cu al regentei :

Ho letto il libro prima di andarmene : (io) ho letto il libro prima che (io) me ne andassi.

Ho letto la lettera dopo essere tornata a casa.

2.3.1.6. **PARTICIPIUL TRECUT** presupune conjuncția *dopo che* dar nu implică în mod necesar identitatea subiectelor :

Morto il padre, Mario rimasse solo al mondo.
Accortosi dell'inganno, non volle più parlarci.

2.3.2. *Modul verbelor în propozițiile locale.*

2.3.2.1. **INDICATIVUL** sau **CONDITIONALUL** apar în propozițiile circumstanțiale locale introduse de adverbul relativ *dove* : *Vado dove voglio. La lingua batte dove il dente duole.*

2.3.2.2. **CONJUNCTIVUL** apare în propozițiile locale introduse de adverbul relativ *dovunque* : *Dovunque girassimo lo sguardo, era la campagna deserta.* Conjunctivul poate apărea și după *dove* dacă acesta este înțeles ca indefinit : *Lo pregava di salire per accompagnarlo dove volesse — ... dovunque volesse „oriunde ar fi vrut”.*

2.3.3. *Modul verbelor în propozițiile modale.*

2.3.3.1. **INDICATIVUL** sau **CONDITIONALUL** apar în propozițiile modale introduse de adverbul relativ *come* :

Ho fatto come ho voluto io.

2.3.3.2. **CONJUNCTIVUL** apare în propozițiile modale introduse de adverbul relativ indefinit *comunque*, de conjuncțiile *come se*, *quasi che*, *senza che* :

Comunque si comporti, a me riesce antipatico.

Mi guardava come se non mi avesse mai guardata bene.

Lei prende tutto come se fosse uno scherzo.

Tutto era tornato come prima, quasi che gli ultimi quindici giorni li avessi passati dormendo.

Stava già sul punto di andarsene, quasi l'avessero chiamata.

Era un grosso treno senza freni, capace di raggiungere velocità pazzesche, senza che nessuno si preoccupi di regolarne la marcia.

Purtroppo sono una vedova sola, senza che nessuno si occupi di me.

Parlava e senza che me ne accorgessi, mi rendeva allegra.

Și adverbul relativ *come* poate apărea în contextul conjunctivului, dacă este înțeles ca sinonim cu *come se* :

Fa come (farebbe se) loro fossero lontano —
Fa come loro fossero lontani.

2.3.3.3. **GERUNZIUL** apare numai în propozițiile modale al căror subiect este identic cu subiectul propoziției regente :

Carlo entrava sempre fischando.
Ci ascoltava sorridendo.

2.3.3.4. **INFINITIVUL** apare în propozițiile modale introduse de *senza*, *con* + art. def., *a forza di*, *a furia di* :

Partì senza salutarci.

Con lo sbagliare si impara.

A furia di dire sempre le stesse cose, diventa noioso.

2.3.4. *Modul verbelor în propozițiile cauzale.*

2.3.4.1. **INDICATIVUL** sau **CONDITIONALUL** apar în propozițiile cauzale introduse de conjuncțiile *perché*, *ché*, *poiché*, *giacché*, *siccome*, de locuțiuni formate cu un pronume relativ : *per il fatto che*, *per il motivo che*, *dal momento che* sau de locuțiuni de tip participial : *dato che*, *visto che*, *considerato che* :

Mario è venuto perché l'ho chiamato.

Ma stai tranquilla ché non gli è capitato nulla.

Aspetta un minuto, ché scendo.

Decisi allora di attendere, giacché tutta la città era deserta.
Siccome sembra che tu abbia un ascendente su di lui, spetta a te convincerlo di rinunciare.

Dal momento che non potete andare d'accordo, sarà bene che ognuno faccia da sé.

Visto che non manca nessuno, si può cominciare.

Considerato che era il più vecchio, gli diedero il primo posto.

Dato che ci sei pure tu, fammi capire quello che è.

2.3.4.2. **CONJUNCTIVUL** apare în propozițiile cauzale care exprimă o cauză posibilă dar nu reală :

Non che mi piaceva questo libro, ma non ho altro da leggere.
(frază care derivă prin elipsă din : *Leggo questo libro, non perché mi piaceva, ma perché non ho altro da leggere* ; cauzala ireală este la conjunctiv, în timp ce cauzala reală este la indicativ).

Devo partire non perché sia tardi, ma perché a casa mi aspettano.

2.3.4.3. **INFINITIVUL TRECUT** se folosește introdus de prepoziția *per* atunci când subiectele cauzalei și regentei sînt identice :

Per aver dimenticato l'ombrello, sono dovuto tornare.
Infinitivul trecut poate apărea și când subiectul cauzalei este identic cu complementul direct al regentei :

Lo condannarono per non aver voluto tradire i suoi compagni.

L'hanno bocciato per non aver saputo dimostrare un teorema.

2.3.4.4. **GERUNZIUL PREZENT** se folosește când subiectele cauzalei și regentei sînt identice :

Dimenticando l'ombrello, sono dovuto tornare.

GERUNZIUL TRECUT poate apărea și când cele două subiecte nu sînt identice :

Essendo Mario uscito, posso fare quello che voglio.

2.3.4.5. **PARTICIPIUL TRECUT** apare în propozițiile cauzale în urma reducerii auxiliarului *essere* din gerunziul trecut :

Uscito Mario, posso fare quello che voglio.

Scesa la sera, hanno acceso le luci.

2.3.5. Modul verbelor în propozițiile finale.

2.3.5.1. **CONJUNCTIVUL** în propozițiile finale este introdus de conjuncțiile *perché*, *affinché*, *acciocché*, *ché* :

L'ho tanto pregato di venire, perché ci tenesse compagnia. Io tiravo lui per il braccio perché non andasse a casa ma venisse a cenare con noi.

Ci ricordava le nostre debolezze, affinché mai più osassimo levarci contro di lei.

„Sto poco bene!” disse lui, e acciocché ella più facilmente glielo credesse, ripeté la frase più volte.

2.3.5.2. **INFINITIVUL** în propozițiile finale este introdus de prepoziția *per* sau de locuțiunile *allo scopo di*, *al fine di* și apare numai când subiectul subordonatei este identic cu al propoziției regente :

Ti dico queste cose per farti capire la mia posizione. Insistei allo scopo di farlo parlare chiaramente.

2.3.6. Modul verbelor în propozițiile concesive.

2.3.6.1. **CONJUNCTIVUL** apare în propozițiile concesive introduse de conjuncțiile *benché*, *sebbene*, *quantunque*, *nonostante (che)*, *malgrado (che)*, *ancorché*, *per quanto*, *anche quando*, *anche se*, *con tutto che* sau de construcțiile participiale absolute *ammesso che*, *supposto che*, *posto che*, *concesso che* :

Ho ascoltato tutta la conferenza benché non fosse interessante.

Sebbene fuori piovesse a dirotto, essi decisero di partire. Quantunque fosse partita a precipizio appena ricevuto il telegramma, quando arrivò a Messina già la Gazzetta annunciava la cattiva notizia.

Si fecero le due ma nessuno, nonostante la spiaggia fosse affollatissima, si avvicinò a quei tavoli.

Come mai i titoli continuano a essere comprati nonostante che il loro rendimento sia ormai sceso a livelli bassissimi.

Malgrado che il lutto per sua madre fosse finito, lei vestiva sempre di nero.

Malgrado se la pigliasse in quel modo con lei, era un uomo taciturno.

Dentro di sé, ancorché fosse solo col suo pensiero, una voce ancor più segreta gli parlava.

Per quanto nel parlare fosse suonato mezzogiorno, non se ne erano accorte.

Anche se partissi subito, non arriverei in tempo.

Ma il moro, con tutto che fosse un gigante, ebbe la peggio. Ammesso che egli nulla avesse da fare, nulla da prendere, è certo che in quei dieci minuti dovette pensare.

Supposto pure che tu dica il vero, come giustificherai la tua condotta?

Posto che egli venga, io farò quello che ho detto.

2.3.6.2. INDICATIVUL poate fi introdus în propoziții concesive după conjuncția *anche se* (care poate introduce și conjunctivul): *Anche se arriva adesso, è troppo tardi.*

2.3.6.3. GERUNZIUL apare în propoziții concesive, introdus de *pur* sau *anche*, dacă cele două subiecte sînt identice:

Pur essendo stanco, ho seguito tutta la conferenza.

Anche essendo stanco, ho ascoltato...

Pur studiando era sempre bocciato.

Anche studiando, era sempre bocciato.

Pur avendo visti i risultati, volle ritentare.

2.3.6.4. PARTICIPIUL TRECUT se folosește precedat de *pur*, prin omiterea auxiliarului: *Pur visti i risultati, volle ritentare.*

2.3.6.5. INFINITIVUL apare în propozițiile concesive introduse de conjuncția discontinuă *per...che*, dacă predicatul concesivei nu este de tip nominal; predicatul verbal al propoziției concesive trece la infinitiv și se adaugă verbul *fare* la conjunctiv:

Per gridare che facessimo, nessuno ci rispose.

(Conjuncția *per...che* cere conjunctivul în propozițiile concesive care au predicat de tip nominal: *Per staneo che fossi, sono rimasto*; *Per abituato che fosse, rimase sorpreso*).

Propozițiile concesive în care apar pronume sau determinanți indefiniți din clasa *chiunque, checché, qualunque, qualsiasi* au întotdeauna verbul la conjunctiv; toate aceste forme implică conjuncția *anche se*, care este omisă:

Chiunque tu fossi, non vorrei ascoltarti.

Qualsiasi cosa accadesse, non perdeti il coraggio.

2.3.7. Modul verbelor în propozițiile condiționale.

2.3.7.1. Propozițiile condiționale introduse cu conjuncția *se* au verbul la:

— INDICATIV prezent sau viitor, pentru a indica o condiție reală:

Se piove, rimango in casa.

Se pioverà, rimarrò in casa.

— INDICATIV imperfect, pentru a indica o condiție ireală:

Se tu partivi, dovevo rimanere io.

Se studiavo, ora sarei promosso.

— CONJUNCTIV imperfect, pentru a indica o condiție posibilă:

Se piovesse, resterei in casa.

Se tu partissi, dovrei rimanere io.

— CONJUNCTIV mai mult ca perfect, pentru a indica o condiție ireală:

Se tu fossi partito, sarei dovuto rimanere io.

Se avessi piovuto, sarei rimasto in casa.

2.3.7.2. Propozițiile condiționale introduse de conjuncțiile *qualora, purché, sempre che, a meno che, soltanto che, salvo che, a patto che, nel caso che, nell'ipotesi che, nell'eventualità che, a condizione che, caso mai* au verbul la CONJUNCTIV:

Qualora avessimo la stessa concezione, sarebbe possibile discutere; se no...

Tutto quello che vorrai, purché d'ora in avanti mi lasci in pace.

Sempre che avessi salvato la forma, non ti avrei impedito di fare quello che vuoi.

Potrebbe far tutto ciò, soltanto che voglia farlo.

Sono d'accordo, a meno che lei non cambi idea.

Nel caso però che avessimo cenato in città, a una certa ora piegavamo i tovaglioli.

2.3.7.3. Propozițiile condiționale pot avea verbul la GERUNZIU prezent, dacă subiectul subordonatei este identic cu subiectul verbului regent:

Correndo, li raggiungeremo.

Correndo, li raggiungeremmo.

Correndo, li avremmo raggiunti.

Valoarea de condiție reală, posibilă sau ireală se deduce, prin mecanismul concordanței timpurilor, din timpul și modul principalei.

2.3.7.4. PARTICIPIILE TRECUTE pot avea uneori și sens condițional:

Capita la prima parte, tutto il resto sarà chiaro.

2.3.7.5. **INFINITIVUL** precedat de prepoziția *a* presupune identitatea dintre subiectul condiționalei și subiectul regentei sau subiect indefinit în condițională :

A tener conto di tutto, non possiamo accettare la sua proposta. (*Se teniamo conto, se si tiene conto...*)

A dire il vero, lui aveva ragione. (*Se si dice...*)

Aceste subordonate cu verbul la infinitiv pot fi considerate și propoziții limitative (v. mai jos).

2.3.8. *Modul verbelor în propozițiile comparative.*

Propozițiile comparative sînt introduse de *più di quanto, meno di quanto, più di quel che, meno di quel che*; au de obicei verbul la **CONJUNCTIV**; mai rar, verbul poate fi la **INDICATIV** sau **CONDITIONAL** :

I cavalli sono meno utili adesso di quanto siano stati cento anni fa.

Carlo studia più adesso di quanto abbia studiato prima.

Propozițiile comparative introduse de *tanto quanto* au verbul la **INDICATIV** :

Luigi lavora tanto quanto tu leggi.

2.3.9. *Modul verbelor în propozițiile consecutive.*

2.3.9.1. **INDICATIVUL** apare în propozițiile consecutive introduse de *tanto...che, così...che, sicché, a tal punto che, di modo che* :

Il freddo era tanto intenso che i laghi gelavano.

Gridai così forte che finalmente mi udirono.

Parlava con una voce così fiocca di modo che stentavamo a capire.

Non rispondeva nessuno, sicché rinunciavi.

Gridavano a tal punto che li sentivano tutti gli inquilini.

2.3.9.2. **CONJUNCTIVUL** apare în propozițiile consecutive dacă propoziția regentă este negată sau interogativă, iar consecința este prezentată ca ireală :

Nessuno è così stupido che non capisca queste cose.

Credi che sia così stupido che non capisca?

2.3.9.3. **INFINITIVUL** apare în propozițiile consecutive în condițiile identității subiectelor și este introdus de prepoziția *da* :

Nessuno è così stupido da non capire certe cose.

2.4. *Modul verbelor în propozițiile limitative.*

2.4.1. Propozițiile limitative, care reprezintă adverbul propozițional, sînt introduse de *secondo che, a quello che, per quello che, in quanto* și au verbul la **INDICATIV** sau **CONDITIONAL** :

Secondo che diceva il professore, non tutti saranno promossi.

A quello che sembrerebbe, nessuno aveva ragione.

Per quello che mi si è detto, la nostra proposta non è gradita.

L'uomo, in quanto è dotato di coscienza, risponde per le proprie azioni.

2.4.2. Propozițiile limitative introduse de *per quanto, a quanto* au verbul la **CONJUNCTIV** și implică incertitudine :

Per quanto ne sappia io, tutto è finito bene.

A quanto mi abbiano detto, non è successo niente.

2.4.3. Propozițiile limitative pot avea verbul la **GERUNZIU**, dacă au subiect indefinit sau presupun un subiect de tipul *noi* :

Parlando sul serio, tutto sembra inutile in queste condizioni.

2.4.4. Propozițiile limitative pot avea verbul la **INFINITIV** precedat de prepoziția *a*, în aceleași condiții ca gerunziul :

A parlare sul serio...

A dire la verità...

A dirla schietta...

A dirla tra noi...

2.5. *Conjunctiile și modurile personale în propozițiile circumstanțiale:*

1. TEMPORALE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— quando	— prima che
— mentre	— avanti che
— nel momento in cui	— innanzi che
— nel momento preciso in cui	— finché
— tutte le volte che	— (non) appena
— man mano che	
— via via che	
— nel mentre che	
— dappoi che	
— dal momento che	
— dopo che	
— dacché	
— finché	
— (non) appena	

2. LOCALE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— dove	— dovunque
	— dove

3. MODALE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— come	— comunque
	— come se
	— quasi (che)
	— senza che

4. CAUZALE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— perché	— non ché
— ché	— non perché
— poiché	
— giacché	
— siccome	

- per il motivo che
- per il fatto che
- dal momento che

5. FINALE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
—	— perché
	— affinché
	— accioché
	— ché

6. CONCESIVE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— anche se	— benché
	— sebbene
	— quantunque
	— nonostante (che)
	— malgrado (che)
	— ancorché
	— per quanto
	— anche quando
	— anche se
	— con tutto che
	— ammesso che
	— supposto che
	— posto che
	— concesso che

7. CONDIZIONALE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— se	— se
	— qualora
	— purché
	— sempre che
	— a meno che
	— soltanto che
	— salvo che
	— a patto che
	— nel caso che
	— nell'ipotesi che
	— nell'eventualità che
	— a condizione che
	— caso mai

8. COMPARATIVE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— tanto quanto	— più di quanto
	— meno di quanto
	— più di quel che
	— meno di quel che

9. CONSECUTIVE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— tanto...che	— così...che
— così...che	— di modo che
— sicché	
— a tal punto che	
— di modo che	

10. LIMITATIVE

<i>Indicativ</i>	<i>Conjunctiv</i>
— secondo che	— per quanto
— a quello che	— a quanto
— per quello che	
— in quanto	

Exerciții

1. Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context:

Quando (essere) l'alba i braccianti si sparsero nei campi. Cerca di essere qui prima che (calare) la notte. I ragazzi si trattennero in camera finché non (finire) il compito. Non appena mi (vedere), Paolo mi corse incontro. Prima che (cadere) le ultime foglie, l'inverno era già arrivato. Allorché il tenore (ricomparire) sulla scena, gli applausi scoppiarono anche più fragorosi. Lo pregai di venire appena gli (essere) possibile. La madre vegliava sul suo sonno, decisa a parlargli non appena (svegliarsi).

2. Traduceți în limba italiană:

L-au recunoscut numai când și-a scos pălăria. Amsă-ți explic ce s-a întâmplat, îndată ce ne vom vedea. Am rămas acolo pînă cînd s-a întors tatăl meu. Nu am să-i vorbesc pînă

cînd nu își va cere scuze pentru purtarea lui. Vom mai vorbi despre asta înainte de a pleca. Am reușit să-mi adun gîndurile numai după ce m-am întors acasă. Ideea aceasta mi-a venit în timp ce discutam cu prietenii mei.

3. Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context:

Mi gettò uno sguardo sorpreso come se allora mi (avere scoperto). Mi difendeva, quasi (essere) mio amico. E' partito senza che lui o i suoi mi (avere avvertito). Dovunque egli (andare) è bene accolto. Lo vidi per la prima volta dove io ti (avere mostrato). Ho parlato a suo favore, come (fare) per un amico. In qualunque modo lui (parlare), non riesce a essere gentile. A furia di (leggere) quei sonetti, li ho imparati a memoria. Lo guardavo mentre (parlare) con tono somnoso.

4. Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context:

Rimasi in casa ché fuori (piovere) a dirotto. Dal momento che tu (sapere) già tutto, possiamo parlarci con molta franchezza. Dato che ormai (essere) mezzogiorno, puoi trattenerti a pranzo con noi. Poiché il freddo (preannunciarsi), i vasi dei fiori furono collocati nella serra. Siccome la siccità (essere) persistente, si dovevano prendere delle misure urgenti. Poiché voi non (volere) stare alle regole, io smetto di giocare. Siccome si (fare) ormai tardi, abbiamo piantato il gioco. Il comandante della spedizione era preoccupato perché gli esploratori non (essere tornati) ancora. Visto che il tempo (essere) incerto e che la via che dovevamo percorrere (essere) lunga e malagevole, rinunciammo alla gita. Dal momento che Mario non (potere) venire, non sarebbe lo stesso se venissi io?

5. Transformați propozițiile cauzale cu verbele la un mod nepersonal, în cauzale cu verbe la un mod personal:

Model: Mancando lui, presi io il suo posto.

Siccome lui mancava, presi io il suo posto.

Per aver preteso troppo, egli rimase con le mani vuote. Sospettando un tranello, Mario se la svignò. Venuto a cono-

scenza dell'accaduto, il padre informò la direzione della scuola. Giunte le cose a tal punto, urgeva prendere una decisione coraggiosa. Trovandosi in pericolo, la comitiva fece i dovuti segnali. Il ragazzo, mancandogli i mezzi, dovette troncare gli studi.

6. *Puneți verbele dintre paranteze la modul cerut de conjunctiile finale :*

Procedeva a cauti passi, perché il padre non lo (udire). Ti scrivo ciò affinché tu ti (sapere) regolare. Hanno mandato l'avvocato perché (prendere) le sue difese. Fa' di tutto perché lui non (venire). Perché lui (rimanere) persuaso, gli feci leggere la lettera. Affrettiamoci, affinché non ci (cogliere) la notte. Avevo acceso la radio perché lei non (addormentarsi) di nuovo. Aveva chiuso la porta a chiave perché lo (lasciare) in pace.

7. *Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context :*

Sebbene io (essere) tanto lontano il mio pensiero era sempre con voi. Nonostante che Carlo (essere) tanto scortese, io voglio essere gentile con lui. Benché non (essere) entusiasti della proposta, tuttavia l'abbiamo accettata. Sebbene i miei mi (sollecitare) a partire, preferii restare. Benché le proposte (essere) allettanti, mio fratello rifiutò. Per quanto un tale corso di studi (essere) difficile, tu puoi riuscire magnificamente. Sebbene io non ne (essere) convinto, ammetto che le cose possono stare così.

8. *Înlocuiți în propozițiile concesive modurile nepersonale cu moduri personale :*

Pur sollecitato a parlare, il giovane persisteva a tacere. Pur non dimostrando troppo amore allo studio il ragazzo, tuttavia riusciva a cavarsela. Per quanto stremato di forze, il nuotatore riuscì a raggiungere la riva. Pur facendo le mie riserve sulla riuscita, mi offersi senza esitazione. Mio padre, pur essendo un buon intenditore di pittura, non sapeva a chi si potesse attribuire quel quadro.

9. *Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context :*

Se mi (mancare) il tuo aiuto, non riuscirei a combinare nulla di buono. Tutto andrà benissimo, a patto che qualcuno non ci (mettere) il bastone fra le ruote. Noi siamo disposti a collaborare purché tu non (fare) il prepotente. Anche posto che il tentativo non (riuscire), vale tuttavia la pena di rischiare. Se (dipendere) da me, potresti stare tranquillo. Perché, se (volere) sapere questo, non ti sei rivolto a me? Fra poco ci attendono le vacanze al mare, a meno che non (rimanere) bocciato.

10. *Înlocuiți în propozițiile condiționale modurile nepersonale cu moduri personale :*

Ad agire così non ti farai certo onore. Continuando di questo passo, arriveremo quando ormai sarà troppo tardi. Credo che, anche a correre, non arriveremmo in tempo per prendere il treno. Ritengo che, organizzata bene, questa gita dovrebbe riuscire interessantissima. Allenandoti un po' di più, ti potresti affermare.

11. *Puneți verbele dintre paranteze la modul și timpul cerut de context :*

Piovve tanto che i torrenti (ingrossare e invadere) i campi. Gli aeroplani volavano a tale velocità che in breve (sorvolare) il confine. L'autista diede una tale frenata che (riuscire) a evitare il disastro. Il sentiero che avevamo preso era così ripido che (giungere) sulla cima col fiato mozzo. Antonio non era così ingenuo che si (potere) menare per il naso.

12. *Traduceți în limba italiană :*

Sînt atît de surprins, încît nu înțeleg nimic. Nu este el omul care să se lase intimidat de vorbe. Făceau un asemenea scandal, încît acopereau și zgomotul tramvaielor. Munții erau atît de înalți, încît culmile se pierdeau în nori. Era atît de adormit încît nu înțelegea nimic din ceea ce se petrecea.

Concordanța timpurilor

0. Modul verbului din propoziția subordonată depinde de tipul de propoziție, de conținutul semantic al verbului din propoziția regentă sau al numelui din propoziția regentă determinat de propozițiile relative și de elementele de relație.

Timpul verbului din propoziția subordonată depinde de timpul verbului din principală și de raportul temporal în care subordonata se găsește față de principală. Ansamblul regulilor de selectare a timpului din propozițiile subordonate constituie mecanismul concordanței timpurilor. Timpul verbului din subordonată nu depinde de tipul de subordonată. Același mecanism de selectare a timpurilor se aplică în propozițiile care fac parte din nucleu, în relație și în circumstanțiale.

1. Reguli de concordanță a timpurilor atunci când în subordonată apare indicativul sau condiționalul.

1.1. Când în principală verbul este la indicativ prezent, viitor sau imperativ, în subordonată va fi :

a. indicativ prezent sau condițional prezent pentru acțiune simultană :

So che sbaglio ; So che lui sbaglierebbe.

Mi accorgerò che sbaglia.

Sii convinto che sbaglia ! Credimi che lo farebbe !

b. indicativ perfect compus, perfect simplu, mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară încheiată sau indicativ imperfect pentru acțiune anterioară neîncheiată :

So che ha sbagliato ; Lo saprò se ha sbagliato.

Vedi se ha sbagliato !

So che Dante nacque nel 1265.

Sappiamo che nel 1300 Dante aveva già scritto la „Vita Nova”.

So che tu a quell'ora riposavi !

c. indicativ viitor sau *dovere* la indicativ prezent + infinitiv pentru acțiune posterioară :

So che verrà. So che deve venire.

*A quell'ora sarò convinto che verrà (che deve venire).
Sii certo che verrà !*

1.2. Când în principală verbul este la indicativ imperfect, perfect simplu sau mai mult ca perfect, la condițional, prezent sau trecut, în subordonată va fi :

a. indicativ imperfect pentru acțiune simultană :

Ero convinto che sapeva.

Mi disse che sapeva.

Mi aveva detto che sapeva.

Direi che sapeva.

Avrei detto che sapeva.

b. indicativ mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară :

Ero convinto che aveva saputo.

Mi disse che aveva saputo.

Mi aveva detto che aveva saputo.

Direi che aveva saputo.

Avrei detto che aveva saputo.

c. condițional trecut, rar prezent, sau *dovere* la indicativ imperfect + infinitiv pentru acțiune posterioară :

Ero convinto che sarebbe ritornato (che doveva ritornare).

Mi disse che sarebbe ritornato (che doveva ritornare).

Mi aveva detto che sarebbe ritornato (che doveva ri-

tornare).

Avrei detto che sarebbe ritornato (che doveva ritornare).

În limba modernă, dacă verbul principal este la condițional prezent, în subordonată se folosește indicativul viitor sau *dovere* la indicativ prezent + infinitiv pentru acțiune posterioară :

Direi che ritornerà (che deve ritornare).

1.3. Cînd în principală verbul este la indicativ perfect compus, în subordonată va fi :

a. indicativ prezent sau imperfect pentru acțiune simultană :

Mi ha detto che sa.

Mi ha detto che sapeva.

b. indicativ imperfect sau mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară :

Ha detto che sapeva.

Ha detto che aveva saputo.

c. condițional trecut, rar prezent, sau *dovere* la indicativ imperfect + infinitiv pentru acțiune posterioară :

Mi ha detto che sarebbe venuto (che doveva venire).

2. Reguli de concordanță a timpurilor atunci cînd în subordonată se impune conjunctivul.

2.1. Cînd în principală verbul este la indicativ prezent sau viitor, sau la imperativ, în subordonată va fi :

a. conjunctiv prezent, pentru acțiune simultană :

Credo che vengano.

Dubiterò che vengano.

Siate contenti che vengano !

b. conjunctiv perfect compus pentru acțiune anterioară încheiată și conjunctiv imperfect pentru acțiune anterioară neîncheiată :

Credo che lui sia venuto.

Crederei che sia venuto.

Siate contenti che siano venuti !

Penso che la mia sensazione dipendesse proprio dalla franchezza con cui lei parlava.

c. conjunctiv prezent, verbul *dovere* la conjunctiv prezent + infinitiv, sau indicativ viitor în limba vorbită, dacă conjunctivul nu este impus în mod strict de o conjuncție :

Credo che venga. Credo che debba venire. Credo che verrà.

Siate contenti che venga ! Siate contenti che lui debba venire ! Siate contenti che verrà !

2.2. Cînd în principală verbul este la indicativ imperfect, perfect simplu sau mai mult ca perfect, sau la condițional prezent sau trecut, în subordonată va fi :

a. conjunctiv imperfect pentru acțiune simultană :

Credevo che sapessi.

Sperai che venisse.

Avevo sperato che venisse.

Vorrei che tu venissi con noi.

Se sapessi, ti direi.

Avevi voluto che tu venissi con noi.

Se l'avessi saputo, te lo avrei detto.

În limba modernă se poate admite și *Vorrei che tu venga*, deci conjunctivul prezent după o principală cu verbul la condițional. Imperfectul conjunctiv este însă obligatoriu în propozițiile subordonate condiționale.

b. conjunctiv mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară :

Credevo che lui fosse venuto prima di me.

Sperai che lui fosse venuto prima di me.

Avevo sperato che lui fosse venuto prima di me.

Sarei contento se lui fosse già venuto.

Sarei stato contento se lui fosse già venuto.

c. condiționalul trecut sau *dovere* la conjunctiv imperfect + infinitiv pentru acțiune posterioară :

*Credevo che lui sarebbe venuto (che lui dovesse venire).
Sperai invano che lui sarebbe venuto (che lui dovesse venire).*

Avevo sperato che lui sarebbe venuto (che lui dovesse venire).

Sarei contento se lui dovesse ritornare.

Sarei stato contento se lui dovesse ritornare.

2.3. Cînd în principală verbul este la indicativ perfect compus, în subordonată va fi :

a. conjunctiv prezent sau imperfect pentru acțiune simultană :

Abbiamo desiderato che tu venga con noi.

Ho preferito che lui rimanesse qui.

b. conjunctiv perfect compus sau mai mult ca perfect, pentru acțiune anterioară :

Ho creduto che tu sia partito.

Ho creduto che lui fosse rimasto.

e. condițional trecut sau *dovere* la conjunctiv imperfect + infinitiv, pentru posterioritate :

Ho creduto che sarebbe venuto.

Ho creduto che dovesse venire.

Schema concordanței timpurilor.

A. În subordonată nu se impune conjunctivul :

Timpul verbului principal	Raportul temporal	Timpul verbului subordonat
1. indicativ prezent viitor imperativ	a. simultaneitate	indicativ prezent condițional prezent
	b. anterioritate	indicativ perfect compus perfect simplu mai mult ca perfect (aspect perfectiv) indicativ imperfect (aspect imperfectiv)
	c. posterioritate	indicativ viitor <i>dovere</i> la indicativ prezent + infinitiv
2. indicativ imperfect perfect simplu mai mult ca perfect condițional prezent trecut	a. simultaneitate	indicativ imperfect
	b. anterioritate	indicativ mai mult ca perfect
	c. posterioritate	condițional trecut <i>dovere</i> la indicativ imperfect + infinitiv
3. indicativ perfect compus	a. simultaneitate	indicativ prezent imperfect
	b. anterioritate	indicativ imperfect mai mult ca perfect
	c. posterioritate	condițional trecut <i>dovere</i> la indicativ imperfect + infinitiv

B. În subordonată se impune conjunctivul :

Timpul verbului principal	Raportul temporal	Timpul verbului subordonat
1. indicativ prezent viitor imperativ	a. simultaneitate	conjunctiv prezent
	b. anterioritate	conjunctiv perfect compus (aspect perfectiv) imperfect (aspect imperfectiv)
	c. posterioritate	conjunctiv prezent <i>dovere</i> la conjunctiv prezent + infinitiv
2. indicativ imperfect perfect simplu mai mult ca perfect condițional prezent trecut	a. simultaneitate	conjunctiv imperfect
	b. anterioritate	conjunctiv mai mult ca perfect
	c. posterioritate	condițional trecut <i>dovere</i> la conjunctiv imperfect + infinitiv.
3. indicativ perfect compus	a. simultaneitate	conjunctiv prezent imperfect
	b. anterioritate	conjunctiv perfect compus mai mult ca perfect
	c. posterioritate	condițional trecut <i>dovere</i> la conjunctiv imperfect + infinitiv.

Observații

— Când acțiunea verbului din subordonată se referă la prezent (momentul vorbirii), verbul va sta la prezent chiar dacă verbul principalei este la trecut ;

— Când acțiunea verbului subordonat este general valabilă, se folosește prezentul chiar dacă în principală verbul este la un timp trecut : *Diceva* (sau *disse*, sau *ha dello*, sau *aveva dello*, sau *avrebbe dello*) *che la calamita attira il ferro. Dubitava* (sau *dubitò*, sau *aveva dubitato*, sau *avrebbe dubitato*) *che la terra giri intorno al sole.*

— După conjuncțiile *come se*, *quasi*, *anche se*, *se* nu se folosește conjunctivul prezent și perfect compus, ci numai imperfect pentru simultaneitate și mai mult ca perfect pentru anterioritate : *Mi parla come se non mi conoscesse.*

— În propozițiile temporale, regulile de concordanță a timpurilor sint mai puțin rigide, deoarece raportul temporal față de principală rezultă în primul rând din sensul conjuncției care introduce temporală. În conse-

cină, în propozițiile temporale introduse de conjuncții „orientate” ca *dopo che, prima che, mentre* se poate folosi același timp ca în principală, pentru orice raport temporal :

Ho letto il libro dopo che la mamma è uscita dalla stanza.

Ho letto il libro mentre la mamma dormiva.

Ho letto il libro prima che la mamma sia tornata.

Regulile de concordanță a timpurilor rămân valabile în propozițiile temporale introduse de elemente de relație „non-orientate” *quando, allorquando, allorché* etc. :

Quando se ne andò, respirai contenta. (anterioritate)

Quando parlava, mi rendeva allegra. (simultaneitate)

— Normele indicate pentru concordanța timpurilor au un caracter oarecum orientativ. În limba modernă ele pot fi uneori încălcate, în special cu scopuri stilistice.

Exerciții

1. Puneți verbele din subordonată la modul și timpul cerut de context, respectînd raportul temporal indicat:

a. Simultaneitate :

Credo che loro non (capire) l'italiano. Non è vero che loro (viaggiare) molto, solo durante l'estate. Spero che voi (finire) presto. Mi sembra che l'acqua (bollire). Quanto vuoi che io (darti)? Può darsi che gli impiegati non (sapere) darvi una risposta. Vuole che io (spegnere) la radio? Mio fratello dubita che le sigarette (nuocere) alla salute, perché gli piace fumare. Perché non è possibile che Lei (rimanere) qui fino a domani? Penso che la discussione (potersi) considerare terminata. Suppongo che non (conoscersi) tra di loro. Annaffiate i fiori, se non volete che (morire). Non è impossibile che io (sbagliarmi). Sarà bene che nessuno lo (sapere). Sarà meglio che loro (tacere). Digli che (fare) presto. Non volevo che voi (avvertire) il direttore. Credevo che le borse di studio (venire) assegnate da una commissione. Avevo l'impressione che lui (trarre) vantaggio da tutto. Avevo paura che (scoprirci). Poteva darsi che (essere) vero ciò che diceva ma nessuno sembrava convinto.

b. Anterioritate :

Sembra che non (capire) cosa volevo da lui. Non è vero che non (dormire) tutta la notte. Dalla sua faccia,

pensavo che (riuscire) a convincerlo. Ho l'impressione che voi (venire) qui solo per darci fastidio. Non capisco perché voi non (udire) il campanello. Ho l'impressione che qualcosa (cambiare). Non credo che (essere) lei colpevole. Non capisco perché gli organizzatori non (variare) il programma. Credevo che (comprare) l'appartamento.

c. Posterioritate :

Quando la famiglia si fu messa in carrozza, don Fabrizio disse che (tornare) a piedi a casa. Nessuno mi ha detto che tu (arrivare) oggi da noi, ma io lo sospettavo. Mi aveva promesso che mi (aspettare) finché (ritornare). Nessuno lo aspettava perché aveva detto a tutti che (ritornare) dopo la mezzanotte. Il vecchio farmacista ci spiegò che la statua era sempre stata un progetto, che forse un giorno (attuarsi).

2. Puneți verbele din paranteză la modul și timpul cerut de context :

a. Lui credeva che (essere) io il direttore. Chi dice poi che non (trattarsi) di una pura coincidenza? Sostengo che voi (avere) torto. Qualcuno chiese che (aprirsi) le finestre. Non si capisce a che cosa (servire) questi strumenti. Non occorre che io (interrogarla), raccontò tutto da sé. Non m'importava che lei (avermi) offeso. Peccato che voi non (essere) potuti venire. Per arrivare alle dieci, basta che Lei (prendere) il treno delle quattro. E' evidente che loro (averci) ingannato. Non è per niente evidente che loro (averci) ingannato. Mi preme che la lettera (partire) oggi stesso. Come loro (avere) potuto salvarsi, era un mistero. Che uno (riuscire) a fare tanto torto a se stesso, sembrerebbe impossibile.

b. Vedrei volentieri quella mostra, se (avere) tempo. Se tu (venire) di sabato, potrei uscire con te. Sono pronto a tutto, purché (essere) risparmiato il bambino. Anche se lui (essere) qui, niente cambierebbe. Non ci capiva niente, benché noi (spiegarglielo) cento volte. Come (essere) la vita, lo sapeva bene. Perché lei (venirmi) a raccontare queste cose, non era chiaro. Sollevò leggermente la mano, in modo che (vederlo) solo il figlio. Ero talmente stanco che non (capire) più quel che leggevo. Come hai fatto a entrare senza che nessuno (accorgersene)? Non che non

(capire), ma era come se lui non (volere) capire. Che tale influsso (dovere) essere considerato disastroso, mi sembra per lo meno esagerato.

c. Era l'unico che (avere) rifiutato di firmare la petizione. I libri sono fra gli amici più fedeli che (potere) avere l'uomo. Non c'è in questa mostra un solo quadro che (potersi) guardare con simpatia.

3. *Treceți verbele din principală la un timp trecut și modificați timpurile din subordonată în mod corespunzător:*

Non dico che dal suo punto di vista abbia proprio torto. Ho l'impressione che tu sia cambiato. Pretende che lo si tratti da gran signore. C'è il pericolo che l'incendio si estenda ad altre case. La speranza che mio fratello sia rincasato mi fa tornare. Non vale la pena che ti occupi di quella faccenda. Nonostante sia estate, fa ancora quasi sempre freddo. E' ancora una bambina per il carattere, malgrado abbia ormai più di diciannove anni. Quest'inverno sembra che non debba finir più. La mattina sono sempre in casa, a meno che non debba supplire un'insegnante malato. Temo che sia troppo presto. Non posso dire che la cosa mi dispiaccia.

4. *Treceți verbele din principală la prezent, modificând în mod corespunzător timpurile din subordonată:*

Il giovanotto non sapeva come si dovesse comportare in quell'ambiente nuovo. Mi è parso che qualcuno abbia bussato alla porta. Avrei preferito che protestassero. Se ne stava in disparte, quasi fosse un escluso. Pareva che il bambino non riuscisse più a star fermo. Seesi dal treno prima ancora che non si fermasse. Era incredibile come le cose più consuete potessero sembrare trasformate, se uno si sentiva infelice. Non era poi tanto ingiusto che lui pagasse i privilegi di cui godeva da tanto tempo. Avrebbe voluto che tutti ci credessimo. Ero deciso di rimanere lì, finché non mi avrebbero detto di tornare a casa. Sembrava che qualcuno cercasse di entrare. Mi faceva piacere che lei fosse lì ma non volevo che lei se ne accorgesse. Quella era la migliore trattoria che io conoscessi in tutta la città. Non si poteva negare che quei provvedimenti fossero stati poco efficaci. La mamma faceva sempre che la colazione fosse pronta per le nove.

Bibliografie

- Battaglia S., Pernicone V., *La grammatica italiana*, Torino, Loescher, ed. II, 1965.
- Cârstea Mihaela, *Gramatica limbii italiene*, Editura Științifică, București, 1971.
- Cârstea-Romașcanu Mihaela, *Pronumele — Il pronome*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.
- Cârstea-Romașcanu Mihaela, *Corso di sintassi della lingua italiana contemporanea*, C.M.U.B., 1973.
- Cârstea-Romașcanu Mihaela, *Corso di morfosintassi della lingua italiana contemporanea*, Tipografia Universității București, 1976.
- Cristea Teodora, Cuniță Alexandra, *Verbul — Le Verbe*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.
- Lo Cascio Vincenzo, *Strutture pronominali e verbali italiane*, Zanichelli, Bologna, 1970.
- Goidanich Pier. Gabriele, *Grammatica italiana*, Zanichelli, Bologna, ed. IV, 1962.
- Regula M., Jernej J., *Grammatica italiana descrittiva*, Francke Verlag Bern und München, 1965.
- Manoliu Manea Maria, *Gramatica comparată a limbilor romanice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.
- Schmitt Jensen Jorgen, *Subjonctif et hypotaxe en italien*, Odense University Press, 1970.

Dicționare

- Zingarelli Nicola, *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, ed. VIII, 1964.
- * * * *Dizionario Garzanti della lingua italiana*, Garzanti, Milano, ed. IX, 1967.